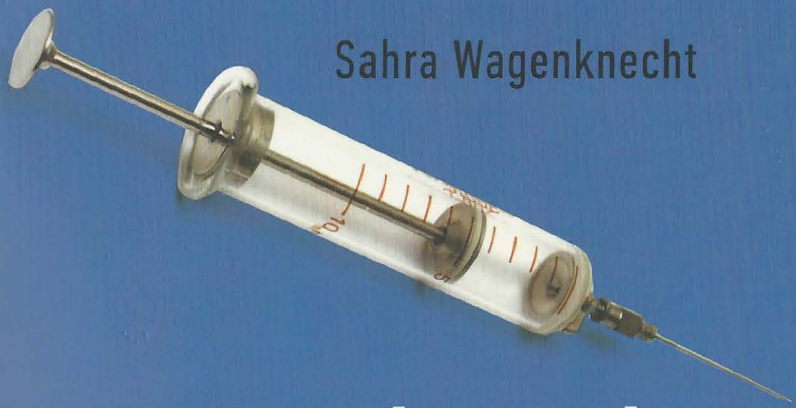
SAHRA WAGENKNECHT • KAPİTALİZM KOMADA

Kuram / Siyaset

Sahra Wagenknecht

kapitalizm komada

sosyalist bir teşhis

Almancadan çevirenler:
Emre Ertem-Emre Şahin

Yordam Kitap

Sahra Wagenknecht

1969 Almanya doğumlu olan yazar, 1991 yılında Demokratik Sosyalizm Partisi (PDS) Ulusal Komitesi'ne seçildi ve aynı partide Ortodoks Marksist kanadı temsil eden Komünist Platform üyesi oldu. 1999 yılında PDS temsilcisi olarak Avrupa Parlamentosu'na seçildi. Sol Parti'nin kurulmasının ardından bu partide yer alan Wagenknecht, 2009 federal seçimlerinde Sol Parti milletvekili olarak Bundestag'a girdi ve halen partinin meclis grubunun ekonomi politikaları sözcüsü olarak görev yapıyor. Yazarın *Freiheit statt Kapitalismus, Armut und Reichtum heute, Aló Presidente* ve *Die Mythen der Modernisierer* gibi kitapları bulunuyor.

Eserin orijinal adı:

Kapitalismus im Koma

Das Neue Berlin Verlagsgesellschaft GmbH
Eulenspiegel Verlagsgruppe, Berlin, 2003

KAPİTALİZM KOMADA

Sosyalist Bir Teşhis

Sahra Wagenknecht

Almancadan Çevirenler

Emre Ertem - Emre Şahin

Yordam Kitap: 138 • **Kapitalizm Komada** • Sahra Wagenknecht
ISBN-978-605-5541-41-5 • *Çeviri*: Emre Ertem-Emre Şahin
Redaksiyon: Selin Dingiloğlu • *Düzeltme*: Asaf Taneri
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni*: Gönül Göner
Birinci Basım: Eylül 2011 • *Yayın Yönetmeni*: Hayri Erdoğan
© Das Neue Berlin Verlagsgesellschaft GmbH, 2003; © Yordam Kitap, 2008

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti.
Çatalçeşme Sokağı No: 19 Kat: 3 Cağaloğlu 34110 İstanbul
T: 0212 528 19 10 F: 0212 528 19 09
W: www. yordamkitap. com E: info@yordamkitap. com

Baskı: **Pasifik Ofset**
Baha İş Merkezi
Haramidere - İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

siyaset

KAPİTALİZM KOMADA

Sosyalist Bir Teşhis

İÇİNDEKİLER

EKONOMİ YAZILARI

Ekonomik Daralma Eğilimi 11
İlaç Endüstrisinin Keyfi Yerinde 14
Ölümcül Balon 17
Sahte İyimserler 20
Maaş Şişesi Boş 23
Teuro Duygular 27
Büyük Blöf 31
Alçaklık Parabolü 35
Profesyonel Rüşvet 39
Çekim Alanı 43
Kâr Getiren Sel 46
Patron ve Şansölyesi 49
Hundt'un beklentileri 53
Borsa Aracılığı ile Paylaşım 57
Korku Kataloğu 61
Vergi Draminda Son Perde 65
Komisyon Canavarı 69
Emekli Maaşını Çalmak 72
Noel hediyesi 75
Petrol Uğruna Savaş 79
Her Yerde Durgunluk Var 83
Voodoo-Ekonomisi 87

Kısa Süreli Bellek 91
Ekonomi Savaşı 94
"Light" Thatcher 98
Deflasyon Tehlikesi 101
Verimlilik Efsanesi 105
Borç Kulesi 108
Takviye Kuvvetler 112
Sürprizler 115
Faiz ve Marj 119
Diş boşluğu 123
Hediye Alan Milyonerler 128

SPD VE PDS'NİN BERLİN'DEKİ KOALİSYONU ÜZERİNE

"Pis işler" 135

BARBARLIĞA KARŞI SOSYALİZM

Barbarlığa Karşı Sosyalizm 147
Enduring Freedom 150
Politik Alan Çalışması 154
Explosive Marketing 159
Refah Adaları 164
Kârlı Yıkım 170
Pazarların İntiharı 173
Alternatif Yok mu? 179
Yeni Bir Avrupa 190

EKONOMİ YAZILARI

Ekonomik Daralma Eğilimi

Ekonomi daralacak mı, daralmayacak mı? Ekonomistlerin üzerinde hararetle tartıştığı bu sorunun yanıtı bir hafta önce resmî olarak açıklandı: Ekonomi daralmaktadır. 2001 yılının ikinci çeyreğinde "Kırmızı Sıfır" denilen noktaya ulaştıktan sonra ekonomi, üçüncü çeyrekte % 0,1 oranında geriledi. Bu haber sokaktaki vatandaşın pek umurunda olmayacaktır. Çünkü vatandaşın geliri oldukça uzun bir süredir daha büyük oranlarda azalmaktadır. Örneğin konjonktürün iyi olduğu zamanlarda, Hund ve Schröder arasındaki üretken işbirliği esnasında, metal veya kimya sektöründe şaibeli bir şekilde hazırlanan toplu iş sözleşmesiyle işe girenlerin gelirinin en az % 1'i bu sene içinde eriyip gitmiştir. (Sendikacılar bu imza töreninde sadece figüran olarak yer almışlardır.) Enflasyon ise ücretlere yapılan artışı sollamıştır. Bu resmî ücret anlaşmasının dışında kalanların maaşlarının durumundan bahsetmeye bile gerek yok. Geçtiğimiz yıllarda iflaslarda yaşanan artış, konjonktürel anlamda ciddi bir dalgalanma olmamasına rağmen, rekordan rekora koşmuştur.

Bir an için sesli düşünelim: Deutsche Bank'ın zavallı yöneticileri, hissedarlarına 2001'in ilk üç çeyreğinde elde edilen 5,3 milyar marklık kazancı nasıl açıklayacaklarını düşünürken (bir sene önce aynı süre zarfında elde edilen gelir 8,7 milyardı), iflas bayrağını çekmiş 10.000 küçük çiftçinin lafı

mı olur? Bu tarz "sorunlar", sadece tek bir çeyrekte 500 milyon marktan fazla kâr eden Daimler ve BMW yönetiminin de başını ağrıtmaktadır. Evet, artık adı veremliye çıkmış orta sınıfın dışında da zarara uğrayanlar var: örneğin Siemens ve Alman Telekom. (Solcular "hissedarların paylarının kamulaştırılması doğru mudur" sorusunu hararetle tartışadursun, Bay Sommer bir fiili durum yaratarak soruyu yanıtlamıştır. Üzücü olan ise, yine her zamanki gibi gerçek hissedarların paylarına dokunulmamış olmasıdır.)

Artık finans kuruluşları sadece konjonktür tahmininde yanılarak değil, aynı zamanda yanılgılarının eski dönemi kapsadığını açıklayarak da para kazanmaktadırlar. Bu sırada şiddetli bir şekilde bu çıkmazın nedenleri üzerinde tartışılmaktadır. Dolgun maaşlı ekonomistler, PDS'nin* komutlara göre hareket eden sözde düşünürlerinin öğrenmesi gereken şeyleri çoktan kavramışlardır: Firmaların kazanç, verimlilik ve yenilenme üzerinde doğrudan bir etkisi vardır, ama çöküşün sorumlusu değildirler; sorunların asıl kaynağının kapitalizm olduğu her zamanki gibi göz ardı edilmektedir. Elbette krize başka nedenler de arandı, Schröder de bu sırada kendi tezini ortaya attı: Tekleyen Amerikan ekonomisi, Almanya'nın ihracatını azalttı. *Handelsblatt*** ise öfke dolu bir başlık attı: "Amerikan tüketicileri, piyasaların beklentilerini boşa çıkarıyor." Elbette gazete, her şeyin sorumlusu olan Amerikan tüketicilerinin gelirlerinin çok üzerindeki borçlarından, işten çıkarılma furyasından dolayı mağdur olduğundan ve onun tüketim arzusunu tatmin edecek sosyal devlet

---

* Demokratik Sosyalizm Partisi. *-çev.*

** Almanya'nın en önemli ekonomi gazetelerinden biri. *-çev.*

yardımının yakın gelecekte ödenmeyeceğinden bahsetmiyordu. (Aynı eleştirinin Alman tüketicilerine yöneltilmesinden zekice kaçınılıyor; çünkü bu eleştiriden yola çıkan sendikacıların istenilen tüketimin gerçekleşmesi için maaşlara zam talep etmesinden korkuluyor.) Problemin kaynağını uzaklarda aramak Schröder'in işine gelmektedir; çünkü sorun böylelikle Alman hükümetinin yetki alanının dışında kalır ve kendi politik çizgisinde bir değişiklik yapmak zorunda kalmaz. Fakat Şansölye'nin paçayı kurtarması o kadar kolay olmayacaktır. Bu hafta içinde, büyük şirketlere yakınlığıyla tanınan bir lobici, "ekonomi bilgini" takma adıyla şirketlerin önerilerini dile getirdi. Bu teze göre kriz talep azlığından değil, aksine arzdan kaynaklanmaktadır. Bunu, iş piyasasının Amerikanlaştırılması, sosyal yardımların en aza indirilmesi gibi bilindik önlemleri içeren paketler takip etmektedir. SPD hükümetinin bunları hemen yapmasa bile, pek yakında işe koyulacağı kesindir. Vatandaş muhtemelen bir sonraki sonbahara kadar sabretmek zorunda kalacaktır; fakat gelişmeler ümit vericidir, zamanı geldiğinde vatandaş hak ettiğini alacaktır! Schröder, bu tür tavsiyeleri her zaman iyi anlamıştır ve anlamaya devam edecektir. Bu, özellikle kriz zamanı için geçerlidir. Bunun dışında, o meşhur kalkınma olur da gerçekleşirse, her zamanki gibi sadece büyük şirketlerin hanesine artı olarak yazılacaktır.

8 Aralık 2001

İlaç Endüstrisinin Keyfi Yerinde

Ulla Schmidt'in işi gerçekten zor. Meslektaşları Riester ve Eichel kâr paylarının desteklenmesiyle ilgili görevlerini başarıyla yerine getirirken; sağlık sistemi, reform karmaşası ve ümitsizliğin simgesi haline geldi. Sosyal güvenlik kurumları günden güne primlerini artırırken, diğer yandan da artan bir şekilde zarar ediyor. Ekonomi camiası yaygarayı basarken, büyük ilaç üreticileri gerekli önlemleri alıyor. Seçimlerin yaklaştığı bir dönemde, bakanın bu acı gerçeği SPD seçmeninin suratına çarpmaya cesareti yok.

Yine de zemin hazırlığına dönük çalışmalar çoktan başladı. Bunun iki boyutu var: Birincisi, bu meselenin çıkar hesaplarıyla bir ilgisi olmadığı, aksine gelişmelerin doğal sonucu olduğu yalanını yaymak. İkincisi, sunulan hizmetlerin kapsamı daraltılmadıkça sorunların aşılamayacağı palavrasını bir genel kabul haline getirmek. Bu plan, emeklilik yasasında başarıyla uygulandı. Öyle ki, sendika liderleri bile giderek yaşlanan toplumun sorunlarının ancak emeklilik sigortasında yapılacak radikal değişikliklerle çözülebileceğine ikna oldu.

O halde her kim yaşlanmak istiyorsa, bunun maliyetini ödeyecek güce sahip olmalıdır. Kısa bir süre önce yasalaşan bu reformların sakıncası, etkisini oldukça yavaş hissettirecek olması. Zira her şeyden önce Riester projesi, özellikle bugün elli yaşının altında olan nesle emekliliğinde sosyal yardım perspektifi sunuyor. O halde toplum bir süre daha huzur içinde yaşlanmaya devam edebilir; sunulan hizmetlerin sözde çok ucuza verildiği ve düşük verim alındığı yalanlarını akıl-

dan çıkarmadan, kulağa hoş gelen bahaneler sağlık sistemi harcamalarındaki "patlama"ya açıklama getirebilir. Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü'nün hazırladığı rapor da bu uydurma efsaneleri destekler yöndedir. Rapor, vatandaşın sağlık harcamalarına ödediği primin 30 yıl boyunca sabit kaldığının ve artık artırılması gerektiğinin altını çizmektedir. 1970'te bu oran % 13,08 iken, 1998'de sadece % 13,46'dır. Bu sabitliği, % 6 civarında gezinen, primlerin gayri safi milli hâsılaya oranı da gözler önüne sermektedir: O halde bir "patlama" söz konusu değildir. Brüt gelire bağımlı çalışanların ödediği prim oranı 1970'te % 8,2 iken, 1998'de % 13,6'a ulaşmıştır. Asıl sorun, basit bir yüzde hesabıyla su yüzüne çıkmaktadır. Eğer belirli bir büyüklüğü, devamlı azalan bir miktara oranlarsam, ortaya çıkan değer devamlı artar. Bir örnek verecek olursak: 100 elmanın içinden 10 elmayı aldığımda, bu, % 10'a tekabül eder. Eğer 80 elmayı baz alırsak, bu oran % 12.5'e çıkar. 10 elma yine 10 elma olarak kalmasına rağmen, oran birden % 2,5 artmıştır. Bunu ekonomiye uyarlarsak; toplumdaki zenginliği yaratanların bu zenginlikten daha az oranda pay alma eğilimi, sosyal sağlık sigortasının bütün bileşenlerini zayıf bir temele oturtmaktadır. Sosyal Sigortalar Kurumu'nun aidat ödemelerindeki açık sorununu çözmek için, IG Metall* gönül rahatlığıyla % 5 yerine % 15 maaş artışı talep edebilir. Nasıl olsa mücadele etmeden ne o ne de diğeri elde edilebilir. Böyle bir teklife SPD Sağlık Bakanı'nın ya da yeni lüks VW arabasıyla poz veren Şansölye'nin destek vermesi elbette beklenilemez.

Öte yandan sağlık gerçekten daha ucuza sunulabilir –meta olarak değil, ürün olarak–. Başbakanın kişisel katkısının mil-

* Almanya'nın en büyük metal işçileri sendikası. –*çev.*

li ekonominin neresinde "kazanç"a dönüştüğünü görmek isteyenlerin, *Handelsblatt*'ın yatırım tavsiyesi sütunlarındaki şu bilgiyi okuması yeterlidir: "Adeta para basan ilaç firmalarını sadece petrol firmaları sollayabilir. En büyük 20 ilaç üreticisi geçtiğimiz yıl toplamda 70 milyar net kazanç elde ettiler... Bunun yarısı... Hisse satışlarından elde edildi."

Sadece geçen sene ilaç fiyatlarına yapılan zamlar, Almanya'da Sosyal Sigortalar Kurumu'na 1 milyar dolar ek yük getirmiştir. *Handelsblatt*, varlıklı okuyucularına ilaç sektörünün kâğıtlarını satın almaktan çekinmemelerini salık vermektedir; çünkü ne planlanan Aut-item düzenlemesi ne de Schröder'in vergiden düşülebilir 400 milyon marklık "dayanışma katkı payı" firmaların dehşet verici boyuttaki kâr paylarını etkiler. Yeni düzenleme ve lobi çalışmaları ile ilaç endüstrisi, fiyatlarla istediği gibi oynayabilir hale gelecektir. Asıl tehlikeyi doğuran da işte budur. Bunun karşısında, ciddiye alınabilir tek bir alternatif bulunmaktadır: Bu alternatif sistemde hasta, zengin hissedarların cüzdanını dolduran "nakit jeneratörü" olmaktan çıkar; sağlık, korunması gereken bir hizmet ve hak olarak saygınlık kazanır. Bu gerçekten de adına yaraşır bir sağlık reformu olurdu. İşin aslı, bu reformdan da öte bir şey olurdu. Çünkü büyük ilaç üreticilerinin, böylesi bir projeden dolayı hissedarları ile arası açılırdı.

22 Aralık 2001

Ölümcül Balon

İşler artık eskisi gibi yürüyemez hale gelince, her şey su yüzüne çıktı. Arjantin cumhurbaşkanının görevinden istifa etmesinden üç gün sonra, geçici olarak onun görevini üstlenen yeni başkan Saa, borç erteleme kararını açıkladı. Böylelikle yurtdışından alınan borçların anapara ve faiz geri ödemeleri dondurulduğu. Faiz oranları ve borçların nominal değerleri ile ilgili görüşmelerin, alacaklılar ve Arjantin devleti arasında yakın bir tarihte başlayacağı söyleniyor. IMF tarafından dayatılan kemer sıkma politikalarından dolayı neredeyse bir var olma mücadelesi veren Arjantin halkı, bunu bir ümit ışığı olarak algılamalı mı? Hayır. Çünkü "pazarlıktan" ne sonuç çıkacağını tahmin etmek için kâhin olmaya gerek yok: Ülkeye sadece boğulmasını engelleyecek kadar hava bırakılacak. Diğer gelişmekte olan ülkeler de zamanında bu ateşten gömleği giymek zorunda kalmışlardı. Aslında Arjantin bu durumu, yani devletin iflasını daha önce de yaşadı. Uluslararası kan emici finans vampirlerinin önerisi, basit bir mantığa dayanıyor: Ölü bir köle sömürülemez. Bütün bu yeniden hayata döndürme çabalarının amacı, elbette, yaşadığı baskılardan dolayı bilincini kaybedecek seviyeye gelmiş köleyi özgürleştirmek değil.

Arjantin hükümetinin saplanıp kaldığı çıkmaz, iki felaket arasında bir seçim yapmak zorunda olmasıdır. Eğer pesonun değeri düşürülürse, Arjantin'in diğer ülkelere olan dolar borcu kontrolden çıkar ve aynı zamanda dolar bazında-

ki iç borçların da önüne geçilemez. Bu durumdan sadece ihracatçılar faydalanacaktır. Ücretlerin düştüğü bir Arjantin, özellikle Amerikan ve çok uluslu firmalar için yeniden bir cazibe merkezi haline gelecektir. Binlerce küçük ve orta ölçekteki işletme ise borçlarının bu derece katlanarak artması karşısında ayakta kalamayacaklar, orta sınıfın birikimleri eriyip gidecektir. Tam tersini düşünürsek: Peso-dolar dengesi korunursa ya da en azından devalüasyon kontrollü bir şekilde gerçekleşirse, ülke IMF kredilerine bağımlı hale gelir. 6 Aralıktaki, IMF'nin daha önceden söz verdiği 1,3 milyar dolarlık krediyi sözde kötü borçlanma yönetimini bahane ederek vermeme kararı, aslında krizi tetikleyen en önemli nedendir. Cavallo'nun her gün 2000 Arjantinliyi açlık sınırının altına iten acımasız kemer sıkma politikasına bakarak, bu para yağmurunun hangi şartlar altında gerçekleştiğini anlayabiliriz. Bu para yağmuru, ne olursa olsun dönüp dolaşıp tekrar borç ödemelerinde kullanılacaktır.

Bu felaketin nedenleri, Bretton-Woods sisteminin çöküşünden sonra uluslararası bankaların dolaşıma çıkan milyarlarca dolarlık kara parayı alacak birilerini aradığı ve hızlı bir şekilde gelişmekte olan off-shore bankaları üzerinden piyasaya –özellikle de gelişmekte olan ülkelere– borç verdiği 70'li yıllara kadar dayanmaktadır. Faizlerin yeniden yükselip doların değer kazandığı 80'li yılların başında ise bu ülkelerin çoğu ihracat gelirlerinin büyük bir kısmını Batı bankalarına olan borçlarını ödemek için kullanmaya başlamışlardır. Genelde bu da yeterli olmadığından, eski faizlerin yeni borçlara dönüştüğü, bunların da yeni faizlere yola açtığı ve en sonunda yeni borç arayışına girilen bir kısırdöngü ortaya çıkar.

Bu süreç aslında sadece banka bilgisayarlarının sanal gerçekliğinde gerçekleşmiştir ve gerçekleşmektedir. Bu, tek bir doların bile gerçek bir ticari işlemde kullanılmadığı (daha doğrusu kullanılamadığı) devasa bir fiktif birikim ve borç balonu yaratmıştır. İşte bu deli saçması elektronik birikimin gerçek hayatta maddesel bir karşılığı ve değeri olmadığı için, bu fiktif değeri A bilgisayarından B bilgisayarına transfer etme yetkisine sahip kişilere inanılmaz bir güç sağlamaktadır. Bu tarz fiktif değerlerin kaçışı, 1997/98 yıllarında Güneydoğu Asya ekonomisini bir felakete sürüklemiştir. Arjantin'in bu aldatıcı mantığa teslim oluşu, onlarca yıl süren fakirliğe ve düşük gelişme oranlarına, 4 yıl süren ekonomik krize ve % 18 işsizlik oranına mal olmuştur. Bunun gelişmiş ülkelerdeki sonuçları da, daha az karamsar görünse bile, yeterince kötüdür. Berlin eyaletinin anaokulları için yeterli parası olmayıp, her gün on bir milyon mark faiz ödüyor olması, bunun bir sonucudur. Sermaye ne kadar sanalsa, gelir o kadar gerçektir. Aslında ufukta bir çıkış yolu görünmektedir. Bu balonu, borçların silinmesi ve kurda yapılacak ayarlamalarla başlangıçtaki değerine, özüne döndürmek: yani hiçbir şeye.

5 Ocak 2002

Sahte İyimserler

Bir seçim afişine, hem güzel hem de bağlayıcılığı olmayan ne yazılabilir? Bu soruya SPD danışmanlarının bulduğu yanıt şöyledir: "Kalkınma başlıyor!" Yukarıyı işaret eden 4 tane kırmızı okun desteklediği, mavi zemin üzerine beyaz harflerle yazılmış slogan binlerce masum kâğıda basılmıştır. Bu da yetmezmiş gibi Şansölye idari konağı* Nisan ayında tanınmış bilim adamlarına çift haneli milyon tutarında bir meblağ ödeyerek, mümkün olduğunca çok sayı ve grafikle dolu, anlaşılması zor bir rapor hazırlatarak bu slogana ciddiyet ve bilimsellik kazandırdılar. Bilirkişiler raporlarını özenle hazırladılar: Evet, kalkınma çoktan başladı. Özellikle de ABD'deki "gözle görülür iyileşme" Almanya'yı da bataktan kurtarmaktadır. Tek gereken, işsizlerin biraz daha sabretmesidir. Gelecek yıl –ona ne şüphe!– durumları daha iyiye gidecektir.

Schröder'in iyi bir konjonktür özlemi aslında gayet anlaşılır; zira 1994 yılında gelen ekonomik canlanma, selefinin yeniden seçilmesini sağlamıştı. Buradaki tek saçmalık, söz konusu "kalkınma"yı kimsenin hissetmemesidir! SPD'nin yeni afişlerini büyük bir mutlulukla basına tanıttığı gün, Ifo Enstitüsü** gidişatın çok kötü olduğunu gösteren aylık ticaret endeksini yayınladı. Sadece bu yıl içinde 50.000 iflas beklenmektedir. Hem toptancılar hem de perakendeciler devamlı azalan

---

* *Kanzleramt*, Şansölye'nin görev yaptığı idari bina –*çev.*

** Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü. –*çev.*

satışlarla mücadele etmektedir. Ifo, "Alman tüketicisinin genel tüketim isteksizliğinin" altını çizmektedir. Bu konuda IG Metall'in nasıl bir tutum takınacağı da bilinmemektedir.

Bunun yerine piyasanın tanınmış ekonomistleri beklenti dolu bakışlarını Atlantik'in diğer kıyısına diktiler. ABD'de ekonomik krizin atlatıldığı efsanesi, ABD Maliye Bakanlığı'na bağlı Nüfus Sayımı Bürosu'nun verilerine dayanmaktadır. Şubat ayında, dayanıklı tüketim malları siparişlerinin son üç aylık dönemde arttığı bildirildi. Fakat bu yukarıya doğru ivmenin ardında ne olduğuna daha yakından bakmakta fayda var. Açıklanan % 1,5 civarındaki artış aslında iki büyük artışın ardına gizlenmektedir: Uçak siparişlerindeki % 41'lik, silah siparişlerindeki % 78'lik artış. 2001'in son çeyreğinde, ortalama gelir sabit kaldığında, ortaya kredilerle sağlanmış 610 milyar dolarlık ek bir değer çıkar. Fakat bu gelişmenin de kendi doğal sınırları vardır. Çünkü daha şimdiden tüm Amerikalıların gelirinin % 14'ü faiz ve taksit ödemeleriyle buharlaşmaktadır. Bush ve yönetiminin şansına, artan tüketim harcamaları firmaların azalan yatırım harcamaları ile geniş ölçüde dengelenebilmiştir. Ulusal gelirin yeniden artmasına neden olan şey, 2002'nin ilk çeyreğinde yapılan 39,8 milyar dolarlık devlet harcamalarıdır.

Hiç şüphesiz, sağcı ve Keynesçi bir savunma sanayii konjonktürü de "kalkınma"ya küfretmektedir. Reagan yönetimi sırasında bu programın işe yaramasının nedeni, devletin hazinesindeki ve cari işlemler bilançosundaki meşhur çifte açığı kapayacak kadar aşırı silah üretilmesi ve bunun yurtdışına satılmasıdır. Reagan'ın takipçilerinin günümüzde karşılaştıkları en büyük sorun, Amerikan cari işlemler bilânçosunun,

ülkenin ürettiği değerlerin % 4'üne denk gelen bir açığa sahip olmasıdır (ekonomideki gerilemeye rağmen). Bu büyük açığı kapayabilmek için, ABD her gün ülkeye çok büyük miktarda sermaye girişi sağlamak zorundadır. Bu ise gün geçtikçe zorlaşmaktadır. 1999 ve 2000 yıllarında ihtiyaç duyulan para, ağırlıklı olarak doğrudan yatırımlardan ve hisse satışlarından gelmiştir. 2001 yılında ise bu açığın % 95'i, oldukça pahalı olan tahvil fonlarıyla kapatılmıştır. ABD'nin tekrar aynı şekilde uluslararası likiditeye başvurabilmesi pek mümkün görünmemektedir. Temelde iki çıkış yolu vardır: Amerikan ihracatının gözle görülür biçimde artması (şu an için bu sadece silah sanayisinin kriz bölgelerine yapacağı satışlardan beklenmektedir) ya da doların değerinin ciddi oranda düşürülmesi. İkinci ihtimal beklentisi içinde olan yatırım fonları ve bankalar dikkatle –yani sessizce ve çaktırmadan– dolar portföylerinin bir kısmını çoktan avro yatırımlarına çevirdiler bile. Değer kaybeden dolar, ABD'nin ihracatını artıracağı yerde, zora sokacaktır.

O halde bütün veriler, Amerika'nın "güçlü" kalkınmasının tepetaklak olduğunu gösteriyor. Aşırı borçlanmış tüketiciler, devasa boyuttaki bilanço açıkları, iflaslar ve firmaların bilanço yalanları, öngörülen devalüasyon... Buradan, *dünya* konjonktürünü düzeltecek bir lokomotif çıkması zordur. Kim bilir belki de BDI* Başkanı Rogowski, Schröder'i seçim yılında yeniden kanatları altına alır. Her halükârda "kalkınma"nın Schröder'i yarı yolda bırakacağı ortadadır.

11 Mayıs 2002

---

* Alman Sanayi Federasyonu. *–çev.*

Maaş Şişesi Boş

İnsanların menkul kıymetler piyasasına olan güveni tam! Her kim, o meşhur, "Kime faydası var?" sorusuna yanıt ararsa, büyük endeksin iniş ve çıkışları onu nadiren yarı yolda bırakır. Baden-Württemberg eyaleti ücret anlaşması imzalandığında Dax* büyük otomobil üreticilerinin de etkisiyle ufak bir yükselişe geçti. "Ücretlendirme politikası ara sıra gerçekten bir sevinç yaratabilir. Elbette eğer sonunda başarılı sonuçlar, ikna çalışmaları ve pazarlık yeteneği yer alıyorsa. Ne mutlu ki, Alman sendikal hareketi özel mülkiyetin kaldırılması, paylaşımcılık gibi miadı dolmuş sınıf mücadelesi ideolojilerinden uzaklaşmaya devam etmektedir." İşverenlerin şefi Hundt, 2000 yılının başlarında bir önceki metal sektörü ücret anlaşmasını bu övgü dolu konuşmayla karşılamıştır. Aslında bunları geçen hafta da söyleyebilirdi. Belli ki IG Metall yönetimindeki arkadaşları, ondan en azından ilk oylamaya dek bu tarz ifadelerden uzak durmasını ve bunun yerine öfkeli adamı oynamasını ısrarla rica etmişler. Her zamanki gibi "maaş şişesinden alınan büyük bir yudum"dan geriye birkaç damla kalmış, dağ fare doğurmuştur. Südwest-Metall** Başkanı Zwiebelhofer, firmaların bu yılki ek masraflarının ortalama % 3,46 civarında olacağını açıklamıştır. Bir sonraki yıl ise bu % 3 olacaktır. En azın-

---

* Almanya Menkul Kıymetler Borsası –*çev.*,

** Elektronik ve Metal Endüstrisi İşverenleri Derneği. –*çev.*

dan yaşam standardını sabit tutmaya yönelik çözümler, her zamanki gibi yetersiz kalmıştır.

Elbette bu ülkede % 3'lük ücret artışını sadece rüyasında görebilecek fazlasıyla insan vardır; ucuza çalışanlar, geçici işçiler ve benzerlerinin oluşturduğu büyük bir ordu için, aylık ücret görüşmelerinin hiçbir anlamı yoktur. Batıdaki çalışanların üçte biri, doğudakilerin de yarıdan fazlası işte bu ordunun askerleridir. Kimilerine göre Zwickel'in kopardığı gürültü, ortaya çıkardığı şeyden daha büyüktür. Varılan sonuç, oldukça aceleye gelmiştir. Çünkü ücret görüşmelerinde varılan kararlar, dolaylı olarak deregüle ücret sektörünü etkileyen bir çeşit nişangâh gibidir. Ayrıca bu tarz bir ücretlendirme politikası insanları çaresizliğe iterek, ücretlerin azaltılmasını kolaylaştırmaktadır.

Öyle ya da böyle, "miadı dolmuş sınıf mücadelesi ideoloji"sine veda, meyvelerini vermeye başlamıştır. Ulusal gelire bağlı çalışanların oranı, yani ücret oranı, Almanya birleşip yeniden güçlü ve savaşçı bir hale geldiğinden beri % 10 azalmış ve şu anda 50'lerin Batı Almanyası'ndaki seviyelere gerilemiştir. (Paylaşımdaki adaletsizlik açıkça göze batmasın diye birkaç yıl önce hesaplama metotları değiştirilmiştir.) Sadece 1994 ve 1999 arasında, büyük sermayeli firmaların vergi öncesi kazançları neredeyse iki katına çıkmıştır. Günümüzde "vergi öncesi" -Eichel sağ olsun!- pek çokları için neredeyse "vergi sonrası"na eşitlenmiştir. Krizin yaşandığı 2001'de bile birçok büyük kurumun bilançosu altın harflerle yazılmıştır. VW ve Porsche rekor kârlarıyla böbürlenmiştir. Kâr paylarından tasarruf edilmemiştir.

Yüksek rütbelilerin ne kadar kötü ücret pazarlığı yap-

tıklarını, patronlar da fark etmişlerdir. İşin aslı ise şudur: Buradan yüksek kazançlar beklenmemektedir; aslında akbabalar, yaklaşan iflasları gökyüzünde daireler çizerek beklemektedirler. Akbabalar sadece iş mücadeleleriyle değil, şunun gibi mektuplarla da beslenmektedirler: "Tavsiyemiz, en kısa sürede diğer bankalarla bu durumdan kurtulmak için görüşmeye başlamanızdır." Bu örnekte kredi vermeyi reddeden BW bankasıdır; başvuruda bulunan ise iflaslar tablosunda yerini alacak birçok esnaf gibi, Suebyalı bir zanaatkârdır.

"500 milyon değil de 15 milyon avro istiyoruz diye firmamızın kredi başvurusunun reddedilmesi ürkütücüdür." *Handelsblatt*'ta yer alan bu ifade bir makine üreticisine aittir. Olur da bir banka ona kucak açarsa, bunun bedeli oldukça yüksek faizler olacaktır. Basel II* her türlü bahaneye zemin hazırlamaktadır. Bundan dolayı oluşan ek masraflar, genelde, normal bir ücret görüşmesinin getireceği ek masraflardan çok daha fazladır. Bu dönemde sadece bankalar mektup yollamıyordu. "Önümüzdeki çalışma yılında senelik cironuzun %3'ünü bize geri ödemenizi talep ediyoruz." Karstadt-Quelle'nin yan kuruluşu Neckermann 2001 yılı içinde müşterilerini bu Noel mesajı ile kutladı. "Sadece iki taraf aşırı derecede özveri gösterirse birlikte büyüyebiliriz" açıklamasıyla, bu yasaya aykırı indirim arzusu bir defa daha dile getirilmiştir. Elbette ki bu soygun gönüllü gerçekleşmektedir. Zaten hangi küçük işletme Karstadt gibi büyük bir alıcıya meydan okuyabilir ki? Maaşlardaki beklentileri orta sınıf zor durumda diye geri çevirmek, ikiyüzlülükten başka

* Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından yayımlanmış olan, Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı –*çev.*

bir şey değildir. Aslında bu duruma çare olabilecek birçok yol bulunabilirdi. Maaşından vazgeçmek bunlardan biri değildir; çünkü çalışanların cüzdanındaki eksi, dolambaçlı yollardan yukarıdakilerin cebine artı olarak girecektir.

25 Mayıs 2002

Teuro* Duygular

Henkel'in Alman Sanayi Federasyonu Başkanı olarak görev yaptığı sırada ısrarla vurgulamasına rağmen bir türlü kabul görmeyen, toplumsal yardımların %10 ile % 20 arasında azalacağı gerçeğini avro kabul ettirdi. Zaten pahalanan gıdaların yanı sıra bir de bu gelişme, en alttakileri çok zor duruma sokmuştur. En büyük hasarı, avroya geçişten önce de zar zor geçinenler almış olmasına rağmen; tek mağdur onlar değildir. Bunun sonuçları kimileri için taze sebzeyi bırakıp konserve almak iken, kimileri için de "sadece" güzel bir lokantada yemek yemeyi bırakmak veya daha ucuz bir tatil yapmak oldu. Ortalama gelire sahip sokaktaki vatandaş, fiyat artışlarının hayat standartlarını nasıl yiyip bitirdiğine şahit oldu. Bu sene seçimler yapılacağı için Schröder koalisyonu, vatandaşın yaşadığı zorlukları paylaşmaya karar verdi. Eichel, pahalılıktan ürkmüş halka, kendisinin de pek yakında Reichstag civarında bir külah dondurma dahi alamayacağını açıkladı. Schröder, fiyatları yukarıya çekenleri cezalandırmakla tehdit ederken, Bayan Künast ise Nitrofen stresinin tam ortasında zaman bulup "Anti-Teuro Zirvesi" düzenledi.

Görünüşe bakılırsa bu kadar patırtı boşuna koparılmış. Çünkü Mayıs ayı enflasyonu resmî açıklamalara göre %1,2 çıktı; bu oran uzun zamandır olmadığı kadar düşüktür.

---

* *Teuro*, Almanca *teuer* (pahalı) ve *euro* (avro) kelimelerinden türetilmiş; avroya geçtikten sonra ülkedeki fiyatların artışını vurgulayan bir sözcüktür.. *–çev.*

Ekonomistler ise günlük hayatta hissedilen pahalılık ile istatistikler arasında bu kadar büyük bir uçurum olmasından dolayı, yaptıkları hesapların kimse tarafından ciddiye alınmayacağından korkmaya başladılar. (Hâkim olan iktisat öğretisi, insanlara bir U karşılığında X satmaktan ibarettir; yine de çoğunluğun görüşünü deli saçması ilan etmek, pek tavsiye edilen bir davranış değildir.)

Bu dönemde, meteorolojideki "hissedilen sıcaklık" kavramına gönderme yapılarak, yeni bir tanımlama türetildi ve halen kullanılıyor: "hissedilen enflasyon". İnsanların 5°C lik ısıyı belirli koşullar altında olduğundan daha sıcak ya da daha soğuk hissettiklerine dair bilimsel kanıtlar vardır. İşte bu fenomenle benzerlik kuracak olursak; biz ekonomistler, sizin neden fiyatları yükseliyormuş gibi algıladığınızı anlayabiliyoruz, hatta bu etkinin ne kadar olduğunu bile ölçebiliriz. Aynen sıcaklıkta olduğu gibi, hissedilen ve gerçek, birbirinden bağımsızdır: 5°C, 5°C'dir, ne eksik ne de fazla; fiyatlardaki değişim de resmî olarak bildirilen oranlara bağlıdır, "hissedilen değerlere" değil.

Bu soru oldukça kayda değerdir; çünkü enflasyon oranı sıradan, istatiksel bir veri değildir, aksine paylaşım politikasıyla ilgili kararlarda etkili olan bir parametredir. 2002'nin ilk çeyreğinde "hissedilen enflasyon" % 4,8 olarak bildirildi. Ne yapılırsa yapılsın, günümüzdeki sendika liderlerine bir konuda güvenmemek gerekir: Uğruna grev yapılan yeni toplu ücret anlaşmasından, enflasyonun % 4,8 olduğu bir zamanda akla yatkın bir sonuç çıkması. Normal olarak bu tarz bir pahalılıkta oluşan baskı, toplumsal yardımları ve emeklilik maaşı-

nı buna uygun hale getirmeye zorlar. Hissedilen değerlerin ise hiçbir önemi yoktur.

Şimdi, % 4,8'in gerçek fiyat değişimini yansıtmadığı iddia edilemez. Problem, daha çok bir ekonominin fiyat değişimlerini ölçebilecek nesnel bir ölçü olmadığıdır. Havayı ölçmek için termometreyi rüzgârda biraz tutmak yeterli iken, aynısını ekonomiye uygulamak imkânsızdır. İşte bu, benzetmenin tamamen bir yalandan ibaret olduğunu gözler önüne serer. Federal Almanya Enflasyon İstatistiği, içinde farklı değerlere sahip 750 ürün ve hizmet bulunan bir sepetten hareket eder ve beş yılda bir bunun içinde ayarlamalar yapılır. Bu sepet, ortalama bir aileyi temsil etmektedir.

Böyle ortalama bir aile aslında mevcut değildir. Uzun süredir işsiz gezen birinin alışveriş sepetiyle, ünlü bir avukatın alışveriş sepetinin hiçbir ortak noktası yoktur. Enflasyon hesaplamalarında temel alınan 750 malın birçoğu, fakirlerin alışveriş sepetinde asla yer almamaktadır. Eğer temel ihtiyaç ürünlerinin fiyatlarını artırıp, dayanıklı tüketim malzemeleri ve marka kıyafetlerin fiyatlarını indirirsek bundan en çok zarar görecek kesim, geliri ancak temel masrafları karşılamaya yetenlerdir. Diyelim ki ekmek % 20 zamlanıyor, bulaşık makineleri ise % 20 ucuzluyor; bu bağlamda enflasyon oranı sıfırdır. Zaten hiçbir zaman bulaşık makinesi alamayacak ya da ekmek pahalandı diye büyük alışverişler yapmaktan kaçınan biri için bunun ne anlamı vardır ki? Onun için enflasyon % 20'dir. Geriye kalan her şey anlamsızdır.

Enflasyon oranı –hissedilen değil, gerçek olan– her gelir sınıfını farklı etkilemektedir. Sınıflar arasındaki bu farklılık

bilimsel olarak da gözlenebilmektedir. Elbette Künast'ın topladığı "Teuro Zirvesi'nde ne bu konudan ne de fiyatların tırmanmasına neden olan etkenlerden ve yeni para birimine geçilmesine rağmen bunların aynı kalmasından bahsedilmiştir.

8 Haziran 2002

Büyük Blöf

Handelsblatt başyazarları da zaman zaman bir "aydınlanma anı" yaşarlar. "Doksanlarda Amerikan ekonomisindeki patlama bir blöf müydü?" Bu sorunun yanıtı, gazetenin üçte birini kaplayan bir yazıda, olumlu bir yanıtı ima edecek şekilde tartışıldı. ABD, 10 yıl boyunca bir başarı örneği olarak gösterilmişti: Neredeyse % 5'lik bir yıllık büyüme oranı, fiyat sabitliği ve azalan işsizlikle, arzulanabilecek her şeyi barındırıyordu. Geçtiğimiz 2 yıl içinde bu tablo biraz tozlansa da, şu sıralar büyük bir özveriyle tozları alınıp parlatılmaktadır. Ifo, 2002 için % 2,3 oranında bir büyüme tahmininde bulunmaktadır. ABD Maliye Bakanı % 3,5'luk bir beklentiyi böbürlenerek açıkladı. Bu öngörülerin ne kadar gerçekçi olduğu tartışmaya açıktır. Asıl ilginç olan ise, *Handelsblatt*'ın yöneltiği sorudur: Günümüzde istatistikçiler büyümeyi nasıl ölçüyorlar?

Volkswirtschaftlichen Gesamtrechnung'un* (VGR) rakamları sadece koşullu olarak refahın göstergesi olarak kabul edilebilir görüşü, yeni bir tez değildir. En bilinen eleştirel yaklaşım, VGR'nin sadece nicel büyüklükleri içerdiğine yöneliktir: VGR ölçeklerine göre daha ilk yağmurda paramparça olan bir şemsiyeden senede 10 milyon üreten bir ekonomi, yıllarca dayanabilen ve bu yüzden senede daha az şemsiye üreten bir ekonomiden daha üstündür. Veya ilaç alan hastaların sayısı

* VGR: Milli Ekonomik Hesaplama. *-çev.*

arttıkça gayri safi milli hâsılanın büyümesi ya da oluşan zararı kapayabilmek için doğayı harap etmek...

Eleştiri sonuna dek haklı olsa da, bütün bu gariplikler serisinin sadece bir yönünü dile getirmektedir. Miktar, her zaman deneyle gözlemlenebilen önemli bir büyüklüktür. Günümüzde ise istatistikçilerin ölçtüğü ve saydığı tek şey, hiçbir şeydir.

İnternet balonunun patlamasından sonra yatırımcılar, noktacom firmaları yerine aydaki su rezervleri hisselerine ya da nükleer atık depolarının hisselerine para yatırabilirler. Yatırımcılar, paralarını bu tarz kâğıtlar için çarçur ederken, ortaya çıkan değer, bankalar ve simsarlar için ek gelir kapısı haline gelmiştir. Günümüzde yeniden saygınlık kazanan "eski ekonomi" kısmen bu tarz boş yatırımlara dayanmaktadır. Holdingler, kısmen bilinçsizce, insanların düşük gelirleriyle alamayacakları ürünleri üretmek yerine, sermayelerini borsaya ve dövize yatırarak gelir elde etmektedirler. Holdinglerin bilinçli olarak yaptığı tek şey ise bir firma bilançolarını açıklarken, pembe dizilerin gerçek yaşamı yansıtması kadar gerçekçi davranmalarıdır. Enron'un yaratıcı muhasebe bölümü, şu sıralar bir insanın bulunmak isteyeceği en son yerlerden biridir. Enron ile diğer büyük firmalar arasındaki en büyük fark, Bay Lay*'in büyük bir talihsizlikle kendisi hakkında spekülasyon yapmasıdır. Normalde bu tarz bir gelişme dikkat çekmeden meydana gelir ve hasıraltı edilirdi –hem firmalar, hem bundan para kazanan "ekonomi gözlemcileri", hem de devlet kurumları tarafından. Enron'un iflasından sonra IBM ve General Electric bilanço üzerinde sah-

* Kenneth Lay: Enron'un CEO'su. *-çev.*

tecilik şüphesiyle, müfettişler tarafından mercek altına alınmışlardır. Kısa bir süre sonra ise açılan soruşturmalar "delil yetersizliğinden dolayı" durduruldu. Sadece CMS Energy Holding, ticaret hacminin dörtte üçünün (!) hayali işlemlerden kaynaklandığını itiraf etmek zorunda kaldı. Elbette bilançoların cilalanmadığı anlar da vardır; eğer karşılarındaki kurum Maliye Bakanlığı ise, birden bu firmaların fakirlikten yakındıklarını duyarız. En sevilen ve her yöne çekilebilen aldatma manevrası, kazanç ve kayıpları organik bağlarının olmadığı yan kuruluşlara kaydırmaktır. Enron buna benzer 900 firmaya sahipti. Bilançoyu güzelleştirme teknikleri arasında şirket dökümünün amortisman değerini aşağıya ya da yukarıya çekmek de bulunmaktadır. En yaygın olan ve yasadışı sayılmayan yöntem ise proforma sonuçlardır: Böylelikle gelirler "sıradışı etkiler"den temizlenerek istenildiği gibi yansıtılabilir. Neyin sıradışı olduğuna ise firma karar verir. İnternet sayfası SmartStockInvestor.com'un hesaplarına göre, Nasdaq'ta kayıtlı firmalar basın açıklamalarında 2001 yılının üç çeyreğinde toplam 19,1 milyar dolarlık proforma kâr elde ettiklerini açıklarlarken, Amerikan maliye denetleme heyeti SEC'e toplam 82,3 milyar dolarlık zarar beyan etmişlerdir. Bilanço manipülasyonlarının Amerika'ya has bir şey olduğunu sanmayın. Saarland Üniversitesi'nin yaptığı araştırmada Nemax'ta* bahsi geçen 342 firma raporu mercek altına alınmıştır. Araştırmanın vardığı sonuç, finans müfettişlerinin, bilançolardaki birçok ciddi hatayı görmezden geldikleridir. Dax firmaları da araştırılsa kesin bir şeyler bulunurdu. Firma verileri ulusal ekonomi, büyüme oranı gibi makroeko-

* 1999'dan beri geçerli olan yeni bir hisse endeksidir. *-çev.*

nomik değerlerin temel kaynaklarından olduğundan, kimse bu verilere el sürmemektedir. En üst katlarında oturanların neşeyle dolaplar çevirdiği bu şatafatlı yapı, görüldüğü gibi zayıf bir temele oturtulmuştur. Eichel, bir süredir enflasyon oranını yeni bir yöntemle hesaplayıp, bir türlü gerçekleşmeyen kalkınmanın en azından istatistiksel olarak kâğıt üzerinde gerçekleşmesi için çaba göstermektedir. *Handelsblatt* bu yeni fikri "yeni fiyat ölçümleri sayesinde daha fazla büyüme" başlığıyla özetlemiştir. Acaba gazetenin başyazarları bu blöf üzerine hiç kafa yormuşlar mıdır?

22 Haziran 2002

Alçaklık Parabolü

Dünya adil bir yer değildir. Telekom başkanı Sommer, herkesin yaptığını yaptı: Telekomünikasyon sektörünün büyüme şansıyla ilgili yaptığı güzel konuşma, hisse senetlerinin fiyatlarını tırmandırdı. Gerçekten de özelleştirilmiş devlet kurumunun hisse değerini artırmak için elinden geleni yaptı; uluslararası büyümeyi planlarken UMTS* milyarlarını garip gelecek teknolojilerine yatırdı. Bunları yaparken de her gelişmenin ve başarının arkasında kendisini sergilemeyi ihmal etmedi. Hırsının ve para tutkusunun esiri olarak uyguladığı yanlış stratejilerle 3 milyon küçük hissedarın zorlukla bir araya getirdiği birikimlerini çarçur ettikten sonra teşekkür ve övgü beklerken, aşağılayıcı bir şekilde işten çıkarıldı.

Aslında her şey çok güzel başlamıştı. 1996 Kasımında Sommer, henüz makamındaki birinci yılını doldururken, Telekom ilk dalga hisse senedini 14,32 avrodan borsaya arz etmişti. Başarı öyküsü işte böyle başladı. Telekom hisse senetleri değer kazanmaya devam ediyordu; önceleri yavaş olan bu artış, sonraları devamlı hızlanmaya başladı. Borsadaki ikinci arz ise 1999 yılında gerçekleşti. Bu defa hisse senetleri 39,50 avrodan satışa sunulmuştu. Bu kez hedeflenen küçük yatırımcıydı. Birkaç ay içinde senetlerin değeri iki katına çıktı, 2000 yılının başlarında en yüksek seviyesi olan 100 avroya ulaştı. Bir yıl önce T-hissesi satın alan, uykusunda bir servet kazan-

* UMTS (Universal Mobile Technology System): 3. nesil 3G teknolojisi. *-çev.*

dı. Aynen Telekom'da olduğu gibi iletişim, medya ve internet sektörüne ait hisse senetleri de büyük bir patlama yaşadı. O zamana dek 10.000 mark ile çok kısa sürede 20.000 veya 30.000 kazanmak sık rastlanan bir şey değildi. Kapitalizm zengin ediyor haberi kulaktan kulağa yayılırken, tek yapılması gereken buna katılmaktı.

Bild'de, SPD'nin açıklamalarında veya RTL-öğleden sonra programlarında hep bu mesaj verilmekteydi: Bütün kanallarda bir postacının veya Aldi kasiyerinin hisse senetleri sayesinde nasıl para kazandığı ve yaşamının nasıl değiştiği palavrası yayınlanmaktaydı. Sommer ise refah yaratan halk kapitalizminin yeniden dirilişinin sembolü oldu ve önemli bir politik işlevsellik kazandı. Allianz başkanı Schulte-Noelle'in büyük sevinçle karşıladığı yasal emekliliğin kısmen özelleştirilmesi, kısmen de yok edilmesi, sermaye piyasası olmadan hayal bile edilemezdi. Şansölye, bizzat Almanya'ya yatırım yapmış küçük yatırımcının hesaplarını boşaltmak için kollarını sıvamıştır. Schröder için T-hisselerinde yaşanan şey, sadece 3 milyon potansiyel seçmeni kaybetmenin hayal kırıklığı değildir. Hisselerin değer kaybı kapitalist katılımcı toplum efsanesine zarar verdi. Sommer'in görevden alınmasından çıkarılan ders, iki mesaj içermektedir: Beceriksiz yönetici suçludur! Bundan çıkar sağlamak ise sert bir şekilde cezalandırılacaktır! Elbette bu alçaklık parabolü, başlangıçtaki başarı hikâyesi gibi yalanlarla doludur. Sommer'in hisselerle oynadığı oyun, büyük firmaların yaptıkları kötülüğün boyutu ile kıyaslanınca daha az zararlı görünmetedir. Bu ve T-hisselerinin iniş çıkışları sadece kapitalist krizin dinamiğidir. Krizden sonra herkes yeniden vatanı kurtarma havasına büründü; yüzlerce yeni firma, telefon görüşme ücretlerini % 70 oranında düşürmeye başladı. Bu indirimin finanse edilebilme-

sinin nedeni hem yerli hem de yabancı sermayenin inanılmaz ucuz rakamlara bulunmasıydı. Sadece bir sektöre dâhil olmak bile firmaya, kâr edip etmeyeceği sorulmadan para akışını sağlamaktaydı. Bu çerçevede Avrupalı eski tekelciler uluslararası alışveriş turuna çıkmışlar; UMTS hisselerini satın alarak milyarları çarçur etmişlerdir. En geç 2000 yılı başında telekomünikasyon sektöründeki hisselerin yükselişinin tepetaklak olduğu, bütün gerçekliğiyle ortaya çıktı. Profesyonel fonlar çıkış yolu ararken, küçük yatırımcıya yönelik dev bir reklam kampanyası başlatıldı. Sonunda ise olması gereken oldu: Telekomünikasyon sektörüne yatırılan dev sermayeler büyük bir süratle geri çekildi. Daha önce liberalleşmenin tanığı olan küçük yatırımcılar, sırayla iflaslarını açıklamaya başladılar. Büyük holdingler ise kendi ülkelerindeki büyük pazar payları, eriyen sermayeleri ve aşırı borçlanma sayesinde ayakta kalabildiler. Telekom'un başına gelen, France Telecom, Amerikan Worldcom veya İngiliz BT Group'un başına gelenlerden daha sert değildir. Yeni ittifaklar ufukta görülebilmektedir. Amerikan gözlemciler heyeti yeniden, tek bir firmanın pazarın büyük bir kısmına hâkim olabilmesine olanak sağlayan yönetmeliği yayınladı. Yeniden-tekelleştirme kavramı, gündemi en çok meşgul eden konulardan biri haline geldi. Bundan böyle telefon görüşmelerinin ücretlendirilmesi yeniden artarak, telefon operatörlerinin kazançları artacak ve hisse senetleri de değer kazanacaktır. Daha önce yaptığı yatırımla soluğu kesilen küçük yatırımcıya son darbeyi de, eğer Telekom çalışanıysa Sommer'in halefinin uygulayacağı tasarruf programı vuracaktır.

20 Temmuz 2002

Profesyonel Rüşvet

Apple: Kazanç/ciro azalması. BNP Paribas: Öngörüler hatalı çıktı. Caterpillar: Beklentiler boşa çıktı. Ericsson: Art arda yedinci kayıp. IBM: Kazanç azalması, öngörüler hatalı çıktı. Intel: Öngörüler hatalı çıktı. J. P. Morgan: Öngörüler hatalı çıktı. Motorola: Rekor kayıp. Philip Morris: Yüksek oranda kayıp.

Firmaların 3 aylık bilançolarına bakarak, beklenen "kalkınmanın" bu olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Bütün bu çaresizliğin ortasında ne mutlu ki en azından bir sektör, her ne kadar bir zamanlar ukala kamuoyu işini zorlaştırmış olsa da, düzenli olarak büyümektedir.

Handelsblatt'a göre, daha önceleri bolca sömürülmüş olan iletişim sektöründe büyümenin motoru, "sen bana, ben de sana" yöntemi olacaktır. Lobiciler daha şimdiden aldıkları ücreti % 10 - % 20 civarı artırmışlardır. 15.000 civarındaki çıkar temsilcisi, ekmeğini Brüksel'deki 20.000 AB memuruyla yakından ilgilenerek kazanmaktadır, Berlin'de ise büyük avukatlık büroları lobi çalışmalarını artırmaktadırlar. Sadece Bundestag'ın* resmî listesinde bile 1726 grup kayıtlıdır. *Handelsblatt*, halkla ilişkiler danışmanlarının yaptığı onurlu çalışmalarda "hile yapmaları" söz konusu bile değildir demek yerine, sadece "bu insanların görevi, meseleleri karşılıklı olarak saydamlaştırmak" diye yazmıştır. Şu anda kamu-

* Federal Meclis. –*çev.*

oyu önünde yapılan tartışmalar, konjonktüre zarar vermekle ve ikiyüzlülükle eleştirilmektedir. Sanki Scharping ve Cem Özdemir'le açığa çıkan şey uzun zamandır bilinmiyormuş gibi! *Handelsblatt*'a göre lobicilerin parlamentodaki varlığı, "bir milletvekilinin bir oylamaya katılması kadar normal"dir.

Handelsblatt'ın hakkı vardır! Mart 1999'da Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ) okuyucularına, bütün açıklığıyla bir politikacıyı satın almanın yollarını anlatmıştır (FAZ, 8. 3. 99). Başlık: "İşsizliğin azaltılmasına çağrı/ muhalefet unutma/ stratejik bir görev olarak lobicilik." "Haklı nedenlerle... lobiciler koalisyonun küçük ortakları üzerinde etki sahibi olmayı başardılar." FAZ bunu derken sadece Bay Özdemir'i kastetmemiştir. Federal devlet dairelerinde "en azından uzman kadrosunda, bazen de yönetici kadrosunda bu tür şeylere alışkın birini bulmak mümkündür." Hemen ardından, ihtiyaç duyulan bilgi gelmiştir: Söz konusu olan "rakibe karşı bilgi akışında bir adım önde olmak... Lobiciler her yerdedir, talepleri ölçülü ve inandırıcıdır." Tavsiye edilen ise "parlamento heyeti başkanı, partilerin çalışma grubu sözcüleri, Avrupa Parlamentosu'ndaki milletvekilleri ve Avrupa komisyonundaki Alman komiserle temasa geçilmesi"dir.

"Milletvekilleri bürolarında, kafelerde, Brüksel'deki lokantalarda, Rue Wiertz'teki parlamentonun cam kubbesi etrafında yer alan her yerde holdinglerin gizli aracılarına rastlamak ve bunları milletvekilleriyle konuşurken görmek mümkündür." Medeniyetimizin vardığı en üst seviye olan"demokrasinin" nasıl işlediğini *Handelsblatt* (26. 7. 02) işte bu sözlerle dile getirmiştir.

Almanya'daki bir olay, başarılı bir lobicilik uygulaması-

nın örneği olarak gösterilebilir. "Büyük bir Amerikan hamburger firması böyle istedi" ve ahlaksızlık yeniden saygı duyulur hale geldi. *Handelsblatt* da kendisine reklam verme potansiyeli olan bir müşteriyi fazla ürkütmek istemedi:

"80'lerin ortasında bu firma Alman otoyollarında lokanta açmak istiyordu. Fakat yol boyunca bulunan bütün tesisler devlet tekelindeydi. Alın size tam lobicilere göre bir iş. Hemen Stern dergisinin tanınmış yazarları telefonla arandı. 1985 yılında dergide dört sayfalık bir yazı yayınlandı. Konu: Alman otobanlarındaki dinlenme tesislerinin içler acısı hali. Bu sorun ancak özelleştirmeyle çözülür. Böylece kamuoyunun ilgisi bu yöne kaydırıldı. Lobiciler yakın oldukları iki milletvekilini ikna ederek, bu tesislerin özelleştirilmesine dair soru önergesi hazırlandı. 1990 yılında meşhur fastfood zinciri ilk şubesini otoban kenarında açtı." Büyükleri orta hallilerden ayıran şey, istediklerini yapmak için böyle aracılara ve dolambaçlı yollara ihtiyaçlarının olmayışıdır. Mesela Daimler'in patronu Jürgen Schrempp'in politikacılardan bir beklentisi varsa, doğrudan Şansölye veya bakanlarla konuşur. Berlin'deki Daimler bürosu çalışanları da daha sonra işin takibini yaparlar. Aynı şekilde "politik talep"lerini doğrudan dile getirebilecek güçte olanlardan biri de, Allianz'ın patronu Schulte-Noelle'dir. 22 Haziran tarihli *Handelsblatt*'ta kendisiyle yapılan söyleşide kendisinden emin bir şekilde, seçim sonrası hükümetinin kulislerde çoktan uzlaşılmış konuların üzerine bütün gücüyle gideceğini belirtmiştir. Bu konular, özellikle sağlık politikası ve çıkmaza girmiş iş piyasasıyla ilgili "güçlü ve geleceğe dönük kararlardır." Bununla birlikte Schulte-Noelle, Schröder ile Stoiber arasındaki farkları anlatmak yerine, şunu belirt-

miştir: "Politikacılarla yaptığım kişisel görüşmelerden, politikacılar arasında büyük bir fark olmadığı sonucunu çıkardım."

Profesyonel halkla ilişkiler sektörü, bu konjonktürel kargaşada kazanç sağlayan sektörlerden biridir; ama tek başına değildir. Avrupa havacılık ve silah devi EADS geçtiğimiz günlerde ekonomi dünyasını sevindiren iyimser öngörülerini açıladı. Buna göre silah satışlarındaki cirosu 2004'e kadar 6 milyar avrodan 9 milyar avroya tırmanacaktır. Yaz aylarının habersiz geçen günlerinde, küçük bir haber basın dünyasına bomba gibi düştü: "Silah ihracatı kontrol kıskacında. SPD ve CDU politikacıları katı yönetmeliklerin gevşetilmesini talep ediyor" (*Handelsblatt*, 12. 7. 02). O halde halkla ilişkiler yatırımlarının faydaları hakkında şüphe duymaya gerek yok.

3 Ağustos 2002

Çekim Alanı

Daha bir yıl öncesine dek bazı ekonomi gazetelerinde güncel durumu ifade etmek için "durgunluk" kelimesini kullanmak ayıplanan bir şey iken, şimdi ondan çok daha kötü kelimeler normal karşılanır hale geldi. Muhafazakâr başyazarların çoğu kapitalist verimlilik ve yaratıcı firma yapısı yerine büyük ihtimalle Batılı ekonomileri onyıllar boyunca etkileyecek durgunluğu hatırlamışlardır. Geçtiğimiz yıllar içinde kimsenin hatırlamak istemediği Japonya'nın kaderi, bir anda gündeme bomba gibi düştü. Artık söz konusu olan deflasyon tehdidi ve hatta küresel bir krizdi. Amerikan ekonomisinin verileri mercek altına alındığında, birçok kişi telaşa kapılmaktadır. *Handelsblatt*'a göre, "Avrupa ve Asya'nın hali de bundan daha iyi değildir." Daha karamsar yorumlarda ise 1929 ve 2002 arasında paralellik kurulmaktadır. Borsadan gelen her haberden sonra hep aynı ağıt yakılmaktadır: Sığınılacak "sakin bir liman" kalmadı, güvendiğimiz dağlara kar yağdı, artık patlak frenle yokuş aşağı gidiyoruz, bunun ne kadar süreceğini de kimse bilmiyor. Bush'un geçen hafta konjonktür ile ilgili yaptığı açıklamalar ve ucuz kalkınma propagandası Wall Street tarafından üç haneli kayıplar olarak algılandı. Belli ki inanılırlığını kaybetmekten korkan Bush, Alan Greenspan'a geri dönmeye çalışmaktadır. Eğer Bush Temmuzdaki konuşmasında iyimserlik yaymaya devam etseydi ve Amerikan ekonomisinin %3,5 büyüyeceğini açıklasaydı, Amerikan Merkez

Bankası FED, yakın bir gelecekteki ekonomik zayıflama riskinden bahsederdi. Faizlerin bu hafta yeniden düşürülmemesinin nedeni, daha kötü zamanlar geldiğinde kendilerine az da olsa bir hareket alanı bırakma isteğidir. Gerçekte hiç kimse faizlerin düşürülmesinin bu gidişatı durdurabileceğine inanmamaktadır. Yine de Amerika'daki faizler %1,75 oranıyla son kırk yılın en düşük seviyesindedir. Japonya örneğinde olduğu gibi, hissedilen kapitalist krizler, sıfıra yakın faiz oranlarında bile alt edilebilir. Bu büyük Tohuwabohu'da* iyimserler söz alıp borsanın yeniden yükseleceğini, çünkü şu anda yaşanan çöküşün sadece geçici olduğunu ve spekülatif balonları patlatacağını söylemektedirler. Ayrıca firma kazançları ve borsanın seyrinin günün birinde mantıklı bir seviyeye geleceğini ve bütün kâbusun sona ereceğini eklediler. Bu mantıklı seviyenin ne kadar uzakta olduğunu ise kimse bilmemektedir. Aralık 1996'da Alan Greenspan borsayı "mantıksız dalgalanmalara" karşı ilk defa uyardığında, Dow Jones bugünkü seviyesinin % 20 altına indi. Hisselerin gidişatına hâkim olan faizlerin, aslında firmaların sermayeleştirilmiş net kazancı olduğuna ilişkin Marksist tez –artan risk oranıyla birlikte– günümüzde halen geçerliliğini korumaktadır. Borsanın seyrini etkileyen kazançlarda geçmiş değil, gelecekte beklenen kazanç artışları etkili olur. İşte bu garip hesap döngüsü, borsanın gerçek seyrini belirler. Genelde spekülatif sermaye hareketinin hâkim olduğu piyasa "uzun vade"den bahsetse de, bu sadece geçici bir eğilimdir. Analistlerin, simsarların ve Hedge fonu yöneticilerinin itibarı ve başarılarının nedeni uzun vadeli eğilimleri doğru tahmin etmeleri değil, tam tersine kısa

* İbranicede kargaşa ve boşluk anlamına gelen bir sözcük. *–çev.*

vadeli dalgalanmalardan son damlasına kadar faydalanmalarıdır. Büyüme dönemlerinde –tek bir sektör veya bütün ekonomi, fark etmez– uzun süre başarıyla borsanın kazandıracağına dair spekülasyon yapmak kolaydır; kriz sürecinde ise bu hesaplar tam tersine döner. Doğru öngörülerle (ya da güvenilir bir istihbarata dayanarak) borsa değer kaybederken de çok iyi para kazanılabilir. Short-seller olarak da bilinen açığa satış yapanlar, bir kurumdan, tüccardan veya fondan hisse ödünç alıp onu borsada satarlar. Borsa gerçekten düşerse, hisseleri düşük fiyattan alıp, ödünç aldıkları kişiye geri verirler. Aradaki fark ise kazançlarıdır. Bu tarz satışlar, bir hisse senedinin düşüşünü ciddi anlamda hızlandırabilir. Yüksek potansiyel, değer kaybı belirtisi olarak algılanabilir ve short-seller'in yaptığı vurgunculuk satışları hızlandırır. Telekom ve SAP hisselerinin düşüşünde bu tarz satıcıların parmağının olduğu ispatlanmıştır. Buna rağmen, borsanın inişlerinde ve çıkışlarında spekülatörlerin sorumluluğu, finans piyasasının kapitalist krizlerdeki sorumluluğu kadardır. İkisi de sadece katalizör ve güçlendirici görevi görürler. Bunun yanı sıra orta sınıfın mal varlığını alım güçlerinin çok üzerinde göstererek Amerika'daki yüksek konjonktürün bir süre daha devam etmesine neden olduktan sonra, şimdi de her şeyi tepetaklak edecek güçleri tetikleyerek intikam almaktadırlar.

17 Ağustos 2002

Kâr Getiren Sel

"Siparişler sel oldu", *Handelsblatt* geçtiğimiz günlerde işte bu manşeti attı. Makalenin konusu Schröder'in seçimlerde alacağı sonuçtan endişeli olan taraflı ekonomistlerin güzel haber verme kaygısı değildir –gerçek tablonun ciddiyeti karşısında böyle büyük yalanları onlar bile söyleyemez – söz konusu olan yapı sektörü hisselerinin satın alınmasına dair bir tavsiyedir. Yapı marketleri, mobilya üreticileri ve mağazaları, halı mağazaları da "bahar temizliğinden kazançlı çıkan firmalar" arasında sayılmaktadır. Anlatılmak istenen, aslında yaşanan sel felaketinin sonuçlarıdır. Analistlerden alıntı yapılıp faturalar kesilirken, bundan kazanç sağlama şansı en ince ayrıntısına kadar hesaplanmıştır. Bütün sorun, bakış açısıdır. Kimileri için bu bir kâbus, geleceklerinin ve umutlarının harap olması iken, diğerleri için de uzun süredir bitkisel hayatta olan inşaat sektörünü canlandıracak bir fırsattır. Bu durumda acımasızlıktan, başkalarının çektiği sıkıntıların hiçe sayılmasından şikâyet etmenin hiçbir anlamı yoktur. Var olduğu sürece sermaye, hep şu çelişki ile yaşamıştır: Bir yandan kitlelerin alım gücü en uygun hale getirilip tüketmeleri sağlanarak onu tekrar bir değere dönüştürmeye çalışılması, diğer yandan da üretilen pılı pırtıyı satın alacak kimsenin bulunamamasıdır. Savaşlar ve doğal felaketler yıkım güçleriyle orantılı olarak talebi artırırlar, işte bu bağlamda fazlasıyla işe yararlar. Fakata bunun yanında bir de şu sorun vardır ki, birisinin cüzdanını açıp bunu ödemesi gerekmektedir. Bosna ve Kosova'daki serbest piyasanın "kurtuluş

savaşı" buna iyi bir örnektir. Savaştan sonra Amerikalıların ve Avrupalıların vergileri kredi olarak bu bölgeye akmıştır –aynı ilk Körfez Savaşı'ndan sonra Kuveyt'e aktığı gibi. Afganistan'da ise para daha kontrollü harcanmaktadır. Bunun nedeni savaşın henüz devam etmesi ve gündemden düşmüş olması olabilir. Gezegenimizin açlık ve iç savaşlarla sarsılan birçok bölgesi de bu kaderi paylaşmaktadır. Düzenli aralıklarla Bangladeş'te yaşanan sel baskınları ve burada ölen binlerce kişi, Dresden'de yaşananın aksine inşaat sektörü ve borsa analizcilerinin umurunda değildir. Alman kamuoyu, altyapının yeniden inşa edilmesi, zarar görenlere yardım yapılması için elini uzatmıştır. Burada kesin olan, bu paranın kimin cebinden çıkacağıdır. Aslında tartışma, daha sular barajı doldururken başlamıştır. Eğer seçim mücadelesinde olunmasaydı, sel mağdurlarıyla dayanışma adı altında yardım toplanabilir veya –toplumsal olarak daha iç karartıcı bir çözüm olan– çok tüketilen bir ürünün vergisi artırılabilirdi. Bundan böyle sadece emekliler için benzin alıp, Schily'nin polis devleti için sigara içmekle kalmayacağız, yolların yeniden yapılması için de kadeh kaldıracağız. Elbette böyle şeyler seçimlerden dört hafta önce söz konusu bile olamaz. Stoiber de bu seçim kampanyasında tercihini halk yardakçısı "kalbim sokaktaki küçük adamladır" sloganından yana kullanmıştır. Bu arada karar açıklanmıştır: Vergilerde artışa gidilmeyecektir, ama vergi reformunun ikinci evresi (en azından?) bir yıl ertelenecek; zamanı geldi mi buradan elde edilecek 6,3 milyarlık ek gelir, Elbe Nehri kıyısındaki selden zarar gören yerlere aktarılacaktır.

Schröder'in vergi reformu solun tepkisini çekti. PDS'nin de bu reformu Bundesrat'ta onaylaması affedilmeyecek günahlardan biridir. PDS bunun cezasını yapılan anketlerde kendilerine

çıkan düşük oy oranlarıyla ödemektedir. Buna rağmen, bir yıl ertelenen, yüksek gelirden alınacak verginin % 1,5 azaltılması ve gelir vergisinde yapılacak %3'lük indirim planı asla gerçekleşmeyecektir. İkisi de en başta dar ve orta gelirlileri ilgilendirmektedir. Yürürlüğe giren, yüksek gelirden alınacak vergi oranındaki % 4,5'luk artışın geri alınma ihtimali, ekonomi elitlerine verilen aşırı pahalı hediyelerin geri alınma ihtimali kadar azdır. Dar gelirlinin maaşından her ay otomatik olarak kesilen toplam 425 milyon avroluk vergi, Maliye Bakanlığı tarafından Dax aristokrasisine havale edilmiştir. Toplanan vergi bir anda gizli bir sübvansiyona dönüşmüştür ve kesinlikle bir defaya mahsus bir hata değildir. Senenin ilk altı ayına ait hesap bakiyesinde 1,3 milyar avro ekside görünmektedir. Temmuzda buna 563 milyon daha eklenmiştir. Vergi akışındaki bu garip gelişme, Eichel'in başyapıtının özel düzenlemelerinden kaynaklanmaktadır. Bu düzenlemeler, büyük sermayeye reformdan önce ödediği vergi farkını geri ödemektedir. Resmî tahminlere göre bu destek 30 milyar avro veya daha fazladır; aslında kimse tam olarak bilmiyor, bilmek de istemiyor. Birçok vergi uzmanı holdinglerin uzunca bir süre sel mağdurları ya da başka birisi için tek bir kuruş bile ödemeyeceklerinden emindir. Schröder'in kurumsal vergileri % 1,5 artırması –işin komiği, Union'un baskısıyla– bu bağlamda tatsız bir şaka gibidir. Ekonomi derneklerinin oynadığı oyun ise senaryoya sadık kalarak devam etmektedir. Sonuç her zamanki gibidir: Sokaktaki vatandaş faturayı ödeyecektir; bu da yetmezmiş gibi tüketim isteksizliğinden dolayı azarlanıp, dalga konusu olacaktır.

31 Ağustos 2002

Patron ve Şansölyesi

"Patron ve Şansölyesi"... *Handelsblatt* gazetesinin 6 Temmuzda yayınlanan sayısında bir fotoğrafın altına attığı bu başlık, sınıf ilişkilerini bütün gerçekliğiyle gözler önüne sermiştir. Başlığın üzerinde yer alan fotomontajda ise kendinden emin Eon patronu Hartmann ve hemen yanında daha küçük ve ezik bir halde Schröder görünmektedir. Bundan birkaç gün önce Dışişleri Bakanı Tacke, Ruhrgas AG'nin Eon'a devredilmesini, bakanlık özel yetkilerini kullanarak onaylamıştır. Bu antlaşmayı Hartman ve Schröder 2001 Ekim ayında bir çırpıda hazırlamışlardır. Sonrasında ise bu saçma tiyatro yarım sene boyunca oynanmıştır. Federal Rekabet Kurulu, kendisinden beklenildiği gibi bu birleşmeyi reddetmiştir. Ne de olsa söz konusu olan, Almanya'nın kullandığı doğalgazın dağıtımının üçte ikisinin tek bir firmaya devredilmesidir. Bu davada yetkilendirilen tekel komisyonu, Eon'a bu kadar büyük bir gücün teslim edilmesinin hiçbir kamu yararı içermediğini dile getirdi. 29 Mayısta sorgulama gerçekleşti. Bakanlık izniyle görevlendirilen Tacke gelmedi; Hartmann, ise savunmasını okuduktan sonra ortalıktan kayboldu. Bu arada kamuoyundan çekinmeye gerek duyulmadan pazarlıklar devam etti. Tek ciddiye alınabilecek rakip RWE'ye halen Eon'un elinde bulunan Gelsenwasser AG söz verilerek, hararetli tartışmaların sonucunda Alman enerji piyasasının paylaşılması kararı çıktı:

Eon gaz tekelini, RWE ise hiç küçümsenmeyecek su tekelini eline geçirdi; iki firma da petrol işlerini Shell ve BP'ye bıraktılar. Elektrik sektörünün dörtte üçünü Eon ve RWE birlikte kontrol edeceklerdi ve bu yüzden birbirleriyle uzlaşmaları gerekmekteydi. Rekabetlerinin şiddeti, bilançolarına bakılarak anlaşılabilir: RWE enerji sektöründeki cirosunu 2002'in ilk yarısında % 46 artırdı, Eon ise % 62.

Anlaşma yapılmıştı, fakat kimsenin beklemediği bir şey oldu: Düsseldorf Eyalet Yüksek Mahkemesi'ndeki bir hâkim, ona üniversitede öğretilen her şeyi unutmamıştı. Okulda, liberalleştirmenin rekabetle ilgili bir şey olduğunu öğrenmişti –işin komik yanı, yapılan her şey liberalleşme adınaydı. Başta enerji firmaları ve küçük belediyeler olmak üzere şirket birleşmesine karşı olanların yaptıkları itirazı kabul etti; yapılan usul hataları ise kendinden emin firmaların savunmasını kolaylaştırdı. Ondan beri bu saçma tiyatronun ikinci perdesi sergilenmektedir. Geçen hafta perşembe günü halka açık yeni bir duruşma daha yapıldı. Aynı firmalar aynı delillerle mahkeme salonuna geldiler. Mayıstaki duruşmadan farklı olarak Hartmann bu defa kibarca sonuna kadar sıkılmadan bekledi. Tacke ise orada olmakla kalmayıp, sorgulama boyunca notlar aldı. Olup biten, bir hâkimin her şeye maydanoz olmasından çok daha fazladır. Arzulanan şey, sadece milyarlarca dolar tutarındaki kazanç değildir.

"Eğer Avrupa liginde enerji devi olarak birinci sırada yer alınmak isteniliyorsa, dinamik olmak gereklidir... Çünkü Almanya'nın en önemli gaz tedarikçileri Norveç ve Rusya'nın elindeki doğalgaz alanları paylaşılmaktadır. Güçlü bir Eon sayesinde Almanya, uluslararası arenadaki yerini alabilir."

Handelsblatt durumu böyle özetlemektedir. Almanya'daki tekelden elde edilen gelir, bir araç, uluslararası piyasaları ele geçirmek ise amaçtır. Eon, Ruhrgas'ı ele geçirdikten sonra Avrupa'nın en büyük gaz-elektrik firması olmuştur. RWE, kendi evinde su tekelini elinde bulundurmanın verdiği güçle Vivendi ve Suez gibi devlere meydan okumuştur. Almanya, başından beri bilinçli olarak enerji piyasasının özelleştirilmesinde farklı bir yol izlemiştir: Özelleştirmeyi bir heyet değil holdinglerin kendileri, "rekabete uygun davranış" kisvesi altında düzenlemişlerdir.

Buna rağmen, enerji piyasasındaki tekeli eleştirenler, vurguyu tekelleşmeye değil, özelleştirmeye kaydırmalıdırlar. Neoliberal sloganların harfiyen uygulandığı ülkelerde sonuçlar oldukça iç karartıcıdır. Uzun zaman önce özelleştirilen İngiliz enerji sektörü birçok yabancı rakip yatırımcıyı da bu piyasaya yönlendirmiştir; sanayide kullanılan elektriğin fiyatı % 30 azalmıştır. RWE ve Eon orada sahneye çıkmıştır. Eon, İngiliz ortağının kayıplarını Almanya'da kazandığı paralarla ödemiştir. Firmanın sloganı şudur: Diğerinin nefesi kesilene kadar dayan! En büyük İngiliz elektrik üreticisi British Energy bugünlerde hükümetten yüz milyon sterlinlik yardım talep etmiştir. Aksi halde, 1996 yılında özelleştirilen firmanın iflas etmesi kaçınılmazdır. Özelleştirme faciasına yardım etmek amacıyla ödenen para, vergi mükelleflerinin cebinden çıkmaktadır. Belli ki son olmayacaktır. Asıl tehdit edici olan, holdingin adadaki evlerin dörtte birine elektrik hizmeti sunması değil, bunu üretmek için 15 atom santrali kullanmasıdır. Bu nükleer santrallerden 8 tanesi Büyük Britanya'da bulunmaktadır. Komşu adada ise

bunların güvenilirliğine dair inanç o kadar güçlüydü ki, yaz aylarında İrlandalılar devletten alışılmadık bir posta aldılar: Tamamen atomdan arındırılmış adadaki her aileye bir paket iyot tableti. Kamuoyuna göre, hiçbir şey tam olarak bilinemez; kıta Avrupası'nda ise insanlar, bindikleri dalı kesmemeleri gerektiğini bilmiyorlar.

14 Eylül 2002

Hundt'un beklentileri

Dax, aylardır olduğu gibi seçimden sonraki pazartesi de düşmüştür. Bu düşüş ne daha şiddetli ne de daha hafif olmuştur. Çökmüş Amerikan ekonomisi, kapıda bekleyen küresel ekonomik kriz ve körfezdeki savaş hazırlıkları; borsadaki kazanç avcılarını, çıkacak sonucun hiçbir şeyi değiştirmeyeceği Almanya'daki seçimlerden daha fazla ilgilendirmektedir. Hamburg'daki araştırma enstitüsü HWWA'nın Başkanı Thomas Straubhaar "Her iki Şansölye adayının da birbirinden pek bir farkı yok," dedikten sonra, Kiel Dünya Ekonomisi Araştırma Enstitüsü'nden meslektaşı Joachim Scheide de seçimden çıkacak sonucun "hiç de önemli olmadığını" açıklamıştır. Büyük sermaye pembe-yeşili mi, siyah-sarıyı mı, yoksa pembe-siyahı mı tercih eder? Cevap gayet açık ve nettir: Sermayenin umurunda bile değildir. Neredeyse hiç...

Handelsblatt geçtiğimiz aylar içinde bir yandan Schröder'e destek çıkarken, diğer yandan da muhalefete olan sempatisini belirtmekten geri kalmamıştır. Westerwelle ise özünde neyse ona uygun bir muamele görmüştür: Palyaço. FDP'nin "vergileri düşüren parti" başlıklı reklamı gazetede yer almamıştır. İşverenler Derneği Başkanı Dieter Hundt taraf tutulmasının nedenini Leipziger Volkszeitung'un Çarşamba günü yayınlanan sayısında şöyle açıklamıştır: "Ekonomik açıdan ba-

karsam Şansölye Schröder, Birlik* tarafından yönetilecek bir hükümetten daha iyidir... Şansölye'nin partisinin sendikalarla arası iyidir." Hundt, Blüm'ün emeklilik konusunda başarısızlığa uğramasını istese de, sağlık sisteminin özelleştirilmesini arzulamaktadır. Zorunlu kiralık çalışma dayatmasının ve Ich-AG'nin**, mücadeleci sendikacılar karşısında kabul görmesi zor görünmektedir.

Hundt, açıklamasının devamında yeni hükümetin planladığı, sosyal sistemde ve çalışma dünyasında yapılacak reformlardan bahsetmektedir. İşte bu yüzden iyimser olduklarını ve seçim sonuçlarının ekonomi dünyası tarafından olumlu karşılanacağını eklemiştir. Aynı iyimserliğe Bayern AG yönetim kurulu başkanı Werner Wenning de sahiptir. *Handelsblatt* ile yaptığı söyleşide beklentilerini şöyle dile getirmiştir: "Kırmızı-yeşil hükümeti desteklerken onlardan beklediğimiz, aynen dört yıl önce olduğu gibi büyük bir enerjiyle reform hareketine girişmesidir." Bu adam ne söylediğini gayet iyi bilmektedir ve böylelikle Schröder'e teşekkürlerini sunmaktadır. Reformdan bekledikleri ise, işletme gelir vergisi ödemekten kurtulmaktır. Alman Sanayi Federasyonu Başkanı Rogowski savaş baltalarının gömülü oldukları yerden çıkarıldığını ve bu bağlamda kendi taleplerinin de olduğunu belirtmiştir: "Toplu iş sözleşmesi tekeli kırılmalı, düşük ücret sektörü yaratılmalı ve en önemlisi işsizlik değil, iş desteklenmelidir..."

Ekonomi lobilerindeki fikir ayrılığına yol açan en önemli sorun, bu planı büyük koalisyonun mu yoksa şu anki hü-

---

* CDU-CSU Birliği. *-çev.*

** Daha önce işsiz olan birinin devlet yardımıyla kurduğu tek kişilik firma *-çev.*

kümetin mi gerçekleştirebilecek güçte olduğudur. Hükümet başarılı olursa, bunda FDP'nin mirasçısı rolüne soyunan Yeşiller'in yasama sürecinde bu korkunç pakete verecekleri desteğin büyük payı olacaktır. Goldman Sachs'ın Avrupa şefi Walton, Yeşiller'in "ihtiraslı reform planlarını" ve "reform açlığını" övmektedir. Özellikle Fischer "son dört yılda olduğundan daha fazla iç politikaya yoğunlaşırsa, hükümet yapısal reformları uygulayabilmek için bir zemin bulmuş olur". Yeşiller, 1 Ocak 2003'ten itibaren alınacak içi boş "çevre vergisi" ile bir yandan normal vatandaşı perişan ederken, aynı zamanda enerji savurganı büyük firmaları da kollamaktadırlar. Gelecekte ise bunun oranı artırılacaktır. Bu para ile emekçilerin yol masraflarına destek olmak yerine, firmaların sosyal ödenek yükü hafifletilecektir. Diğer ekonomi baronları ise, SPD ve Yeşiller koalisyonunun devamının, Birlik'i (CDU/CSU) kendini koruma içgüdüsüyle birkaç sosyal-popülist atağa kalkarak, Schröder'i soldan sıkıştırma ihtimalinden çekinmektedir. Merkel'in parlamento grubu başkanlığında bunu gerçekleştirmek, hazır meydan bu kadar boş iken Merz ile gerçekleştirmekten daha kolaydır. Çünkü sol muhalefeti kucaklayarak kaburgalarını kırmak, daha sonra da parlamenter yollarla yok etmek stratejisi uygulanmaktadır. Açıkçası büyük patronları korkutan şey, Merkel'in sosyal alanda yapacağını iddia ettiği şeyler değildir. Asıl korku, Commerzbank Securities Londra'nın Başkanı Rolf Elgeti'nin ifade ettiği gibi bu girişimlerin Schröder'in reform yoluna taş koyacağıdır. Korkanların hep yaptığı şey, büyük bir koalisyon çağrısıdır. Bazılarının korkusu otomatik olarak diğerlerinin umudu anlamına gelmez.

Bu umudu yeşertebilmek için toplumsal direnişin oluşması gereklidir. PDS, işte bunun bir parçası olarak, kaybettiği güvenilirliğini yeniden kazanabilir. Ama bunun koşulları arasında, sosyal haksızlıkları adalet mekanizmasındaki eksikliklerle açıklamamak ya da Bush gibi savaş suçlularını "terörle mücadelede farklı düşünenler" olarak nitelememek de vardır.

28 Eylül 2002

Borsa Aracılığı ile Paylaşım

Uzun bir süre, "Piyasa her zaman haklıdır" şarkısını söylediler, ta ki kelimeler boğazlarında düğümlenene dek. Bir zamanların kendinden emin başyazarlarının tepetaklak olan ekonomi hakkındaki çaresiz yorumları ya da kafası karışmış borsa yuppie'lerinin kurnaz gülümsemelerinin sona erip suratlarına kederli bir ifade takınmaları kimilerinde memnuniyet yaratsa da, Almanya'da olduğu gibi, borsanın çöküşü yine sıradan vatandaşı vurmuştur. Almanların 2000'den 2001'e kadar olan süre zarfında yaptığı 240 milyar avroluk yatırımdan geriye, Merkez Bankası'nın verilerine göre sadece 80 milyar kalmıştır. Merrill Lynch'in en son dünya refah raporuna göre bu kadar çok para yatırıp daha sonra da onu kaybedenler ne toplumun en fakir kesiminden ne de en zengin kesimindendir. Kurum bu araştırmasında aslında yüksek net değer sahibi bireyler (High Networth Individuals, HNWI) olarak da adlandırılan zengin kesimin servet gelişimini incelemektedir. Dünya çapında bu kategoriye giren 7,1 milyon kişi, Almanya'da ise 730.000 kişi vardır. Bu gruba girenlerin kişisel "nakit" serveti 1 milyon doların üzerindedir. (Nakit kelimesine yapılan vurgu önemlidir; çünkü bu servete, sahip oldukları firmalar, gayrimenkuller ve diğer yatırımlar dâhil değildir.)

HNWI'lar, bankaların önlerine kırmızı halılar serdiği, onlara en yetenekli yatırım danışmanlarını yolladığı türden

insanlardır. Bu danışmanlar işlerinin hakkını vermişlerdir. Dax Mart 2000'de 8000 puandan 3000 puana düştüğünde ve Dow Jones çökerek Amerikan vatandaşlarının 5000 milyar dolarını önemli ölçüde heba ettiğinde bile HNWI her defasında kazancını katlamıştır. 2001 yılındaki kazançları % 0,1 ile göreli olarak az görünse de, bu oran bile zengin Avrupalıların toplam servetine eşittir ve Merill Lynch'in hesaplarına göre bu meblağ 8,4 trilyon Amerikan doları civarındadır. Bu hiç de küçümsenecek bir miktar değildir. İşte böyle bir piyasa ortamında Schröder ve Krug'un iki yıl önceki tavsiyelerine uyup yatırım yapan ve şu anda sadece yatırdığı paranın onda birine sahip olan küçük yatırımcıya, servetinin yok olmasının nedeni olarak borsanın çöküşü yalanı anlatılmaktadır. Alman borsası 1997'de yaratılan Segment Neuer Markt kısa bir süre önce rafa kaldırınca, 2000 ilkbaharından bu yana 211 milyar avro yanıp kül olmuştur. Yanmak fiili bir şeylerin kaybolması ve dumanla birlikte uçup gitmesini akla getirmektedir. Bu kısmen doğrudur. Aslında yok olan, hiç var olmamış bir birikimdir. Örneğin Telekom: 1996 yılında 100 tane Telekom hissesini tanesini 28 marktan alan kişi, dört yıl sonra, ödediği 2800 markın 20.000 marktan fazla kazandırdığını mutlulukla öğrendi. Bu sırada elindeki hisseleri satanlar gerçekten koydukları paranın 7 katını kazanmanın keyfini yaşadılar. Satmayanlar ise paralarının eriyişini, en sonunda ise yatırdıkları paradan geriye pek bir şey kalmadığını gördüler. Aslında hiç para yatırmadıkları, var olduğuna inandıkları bu sanal zenginlik yok oldu. Aslında kimsenin parası kaybolmamıştır. 2000 yılının bahar aylarında hisse senedi çıl-

gınlığına kapılıp 20.000 mark yatıran biri, aslında parasını tam o sırada bu hisselerden kurtulmak isteyenlere ödemiştir. Hisselerini satanlar kazançlarını katlarken, satın alanlar ise yatırdıkları birikimlerinden olmuşlardır. Telekom veya benzeri hisse senetlerini emisyon sırasında alanlar, sadece firmaya yatırım yapmamışlardır. Telefon devi borsaya girip ilk defa işlem gördüğünde, buna katılan konsorsiyum bankaları yarım milyar kazanmış; ikinci ve üçüncü defada ise bu kazancı katlamışlardır.

"Para kaybolmaz, sadece el değiştirir" kuralı artık modern finans piyasaları için de geçerlidir. Dax ve Dow Jones'in seviyeleri, 90'lardaki seviyelerinin çok üzerinde gezinmektedir. Kaybedenler büyük ölçüde geçtiğimiz 5 yıl içinde yeni hisselere yatırım yapanlar, en çok kazananlar ise orta kesim ve bunun altında yer alanlardır. Aralıksız yapılan firma hisselerini satma amaçlı kampanyalar ve herkesin kendi başının çaresine bakmasını zorunlu kılan emeklilik sisteminden dolayı ABD'de her iki evden birinde hisse senedi bulunmaktadır. Daha 10 yıl öncesine kadar bu oran çok düşüktü. Almanya'da ise hisse senedi sahiplerinin veya bir fona para yatırmış kişilerin sayısı 1997 yılında 5,6 milyon iken, bu sayı 2001'de 13,5 milyona çıkmıştır. Doğrudan hisse senedi sahibi olanların sayısı 4 kat artmıştır. Bunların çoğu, hisselerin zirveye ulaştığı bir dönemde bu kervana katılmışlardır; işte bu sırada yatırım danışmanları HNWI müşterilerine, haddinden fazla pahalanan hisselerini satmalarını salık vermişlerdir. Ondan sonra da olan olmuştur. Kötü danışmanlık hizmeti ile burnu sürtmüş ve birikimleri erimiş 2 milyon yeni yatırımcı, sermaye piyasasına yeniden sırtını dönmüş-

tür. Borsa, birikimleri sadece yok etmez, aynı zamanda onu başkalarına paylaştırır. Bu paylaşım kapitalizme özgü olarak aşağıdakinden alıp yukardakine vermek şeklinde gerçekleşir. Hisselerin devamlı değer kaybetmesine ve ekonomideki ağır krize rağmen Porsche'nin bu yılın ilk üççeyreğinde en pahalı modellerinin satışlarını % 20 artırmasına bakarsak durumu daha iyi kavrarız.

12 Ekim 2002

Korku Kataloğu

Ekonomi dernekleri sinirden köpürürken, sendikacılar övgü dolu bir ses tonuyla, "Borsa kültürüne vurulan ölümcül darbe" ve "toplumsal adalete uygun modernleşme"den bahsetmekteydiler. SPD ve Yeşiller arasında imzalanan koalisyon sözleşmesini değerlendirmek için yarattığı etkiye ve tepkilere baksaydık, elimizde gerçekten ilerici ve önemli bir belge olduğunu düşünürdük. Aslında bu tarz hakaretler ve eleştirileri dile getirmek, hep aynı bandı başa sarıp çalmak, bazı kurum ve dernekler için adeta alışkanlık haline gelmiştir. Asıl sorun, üst tabakanın ve holding elitlerinin cebine giren paranın miktarının eskisi gibi olduğunun kimsenin aklına gelmeyişidir.

Buna benzer bir gürültü patırtıyı Schröder, 1998'deki ilk yasama dönemi sırasında hazırlanan koalisyon sözleşmesi sırasında yaşamıştır. Hatırlatmak gerekirse: O zaman söz konusu olan, hastalık yüzünden işe gelinemediği zamanlarda maaşın tam ödenmesi, işten çıkarmaya karşı koruma kanununun genişletilmesi, Blümsche'nin emeklilik maaşında yaptığı kesintinin iptal edilmesi, sigortasız çalışmayı engellemek, sözde serbest meslek sahipleriyle mücadele etmek gibi konuları kapsamaktaydı. Toplumsal suç, tasarruf paketi, vergi ve emeklilik reformu adı altında işlendi ve bu haliyle koalisyon sözleşmesinde elbette yer almadı.

Durum bu defa daha farklı: Sosyal devlet söylemi, henüz

seçim gününde bir kenara atılmıştır. Koalisyon protokolünde, normalde Bay Hundt ve Rogowski'den okumaya alıştığımız, "Yüksek miktarda sosyal yardımlar büyümeyi ve istihdamı engelliyor" cümlesi yer almaktadır. Devamında gelen bölümler sanki Alman Sanayi Federasyonu belgelerinden alınmış gibidir. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, piyasaya tapan neoliberallerin ilahileri tekrar edilmektedir. "Konsolidasyon, konjonktüre uygun gerilemeye yol açan otomatik stabilizatörlerin etkili olmasına izin verir..." –Krizden bir yıl sonra, sözde "stabilizatörler" zincirinden kurtulmuşçasına gerçek piyasaları ve finans piyasalarını geriye doğru sürüklemişlerdir! Sigortasız çalışanlara destek olunması ve sözde serbest meslek sahipleriyle mücadele edilmesi bu defa programda yer almıştır. Ev işlerine benzer hizmetlerdeki (temizlik, bebek bakıcılığı, yemek pişirme) asgari ücret 500 avroya çıkarken, yapılan kesintiler de azaltılmıştır. Bu düzenlemeyi diğer alanlara yaymak için derhal çalışmalara başlanmıştır.

500 avroluk işle yetinmeyen, şansını Ich-AG'de veya mevsimlik işçi olarak deneyebilir. Hartz tasarısı mümkün olduğunca çabuk hayata geçirilmelidir –elbette bir iki tane kulağa hoş gelen eklemeyle– Schröder, seçim yarışında sendikalara, işsizlik maaşında yapılacak kesintileri tasarıdan çıkaracağı sözünü vermiştir. Ne talihsizlik ki, 22 Eylülde yapılan anlaşma bu sözü unutturmuştur. 2,3 milyar avroluk tutar, özellikle işsizlik yardımından yapılacak kesintilerle elde edilecektir (tasarruf paketindeki en kapsamlı madde budur); kapsamlı bir genelleştirme ile sosyal yardım düzeyi önümüzdeki yıl işsizlik maaşı seviyesine, yani aşağıya çekilecektir. Bu karamsar kataloğun işsizliği azaltamayacağı şüphesi görünüşe göre ko-

alisyon ortaklarını da korkutmuş ki, tamamlayıcı tedbir olarak şu açıklamayı yapmak zorunda kalmışlardır: "gerçekten çalışabilecek durumdakileri içeren, uluslararası karşılaştırmaya açık bir iş piyasası istatistiği hazırlanacaktır." Örnek aldıkları istatistik modeli ise, Eylül ayı içinde çalışmayanların sayısı artmasına rağmen işsizliği azalmış gibi göstermeyi başaran Amerikan istatistikleridir.

Koalisyon anlaşmasındaki çok eleştirilen ve kınanan "tasarruf paketi"ne ne demeli? Bu paket şahsi kullanılan makam arabasının nasıl vergilendirileceği konusunu hasıraltı ederken, savurganca enerji tüketen firmalardan alınacak çevre vergisi konusunda kararlıdır. Buna rağmen *Handelsblatt* bile hiçbir şeyin değişmeyeceğinden, bu paketin devlet ekonomisinin çöküşünü engelleyemeyeceğinden emindir. Vergi reformu sayesinde kurumlar vergisinden elde edilen hâsılat ikinci yılında hâlâ eksilerdedir. Yine de ne vergi oranlarında yapılan indirim ne de büyük sermayenin satışlardan elde ettiği gelirlerden verginin kaldırılması geri alınmıştır; bunun yanı sıra 2001'den önce ödenen kurumsal vergilerin, ödenecek vergiden düşülmesi halen geçerliliğini korumaktadır. Bu ödeme uzun vadeye yayılacaktır, çünkü holdingler şu anda yıllık ödemelerinin en fazla yarısını ödeyebilecek durumdadırlar. Aynısı, kayıpların hesaplanması için de geçerlidir. Geçmiş yıla ait zarar mahsubu –bu konuda Alman yasaları, uluslararası yasalara göre çok gevşektir– en fazla yedi yıla yayılabilmektedir. Bütün paketin 2003 yılı içinde 1,4 milyar avro ek kaynak yaratması beklenmektedir; 500 milyarlık vergi geliri beklentisi yanında bu, devede kulak gibidir. Dax elitlerine yapılan milyarlarca avroluk vergi affının geri alınması söz

konusu bile değildir Hisse senetlerinden elde edilen gelirlere uygulanacak verginin ileride sadece sıradan kişilerden alınacak olması, bu reformu uluslararası standartların dışına itmektedir. ABD'de bu oran % 20'dir; oradaki yöneticiler, ülkeye sosyalizmi getiriyorlar suçlamasıyla karşılaşmamışlardır. Schröder ise % 7,5 luk bir oran hedeflemektedir. Koalisyon sözleşmesi her zamanki gibi en zayıfın sırtına binmektedir; bu sefer orta sınıfın hatırı sayılır bir kesimi de bundan mağdur olacaktır. Her şeye karşın, ucu gerçekten zenginlere dokunabilecek uygulamalardan (varlık vergisi, artırılmış miras vergisi, geliri senelik 150.000 avronun üzerindeki yüksek gelirlilere uygulanan verginin artırılması) özenle kaçınılmıştır. Genelde koalisyon sözleşmeleri, bunu takip eden hükümet icraatlarından daha iyidir. Daha okurken insanın kanını donduran bu sözleşmenin ardından sadece kötü şeylerin geleceğini tahmin etmek zor değildir.

26 Ekim 2002

Vergi Dramında Son Perde

Kırmızı, daha kırmızı, en kırmızı... Hayır! Bu güzel renk ne Schröder'in SPD'sinin politikasını, ne de politik bir içeriği temsil etmektedir. Kastedilen, Eichel'in resmî olarak gözden geçirilmiş hali önümüzdeki hafta açıklanacak bütçe rakamlarıdır. Vergi dramı, son perde, sahneleyen: Maliye Bakanlığı, yöneten: büyük sermayenin BDI, BDA* gibi lobici kulüpleri. Vergi hesaplarını yapanlar, yeniden suratlarında ciddi bir ifadeyle tahminlerinin yanlış olduğunu açıklayacaklar ve geçtiğimiz bir buçuk yıl içinde devamlı yapıldığı gibi rakamları aşağıya çekerek düzelteceklerdir. Hazine'nin değerli çalışanları Mayıs 2001'de yaptıkları tahminde federal devlet, eyaletler ve belediyeler için 2002'de 474 milyar avro gelir bekleseler de, en fazla 440 milyar avro alabileceklerdir. Sadece federal devletin vergi geliri açığı 14 milyar avro civarındadır. Ek bir bütçe gerekliliği artık resmî olarak da konuşulmaya başlanmıştır. 21,2 milyar avro olarak tahmin edilen yeni borçlanma ile ülkenin bütçe açığı 33 ile 36 milyar avro civarında olacaktır. Waigel'in 40 milyarlık bütçe açığı rekorunun kırılmasına ramak kalmıştır. Devletin yapacağı yatırımlar sadece 25 milyar avro tuttuğundan, bu bütçe anayasaya aykırıdır. Bunun aynısı eyalet bütçeleri için de geçerlidir. Hazine müsteşarları 2002 yılı için öngörülen 19,9 milyarlık açığın daha Ağustos ayında 24 milyara ulaş-

* BDA (Bundesvereinigung der Deutschen Arbeitgeberverbände): Federal Alman İşveren Dernekleri Federasyonu. *-çev.*

tığını açıkladılar. Belediyeler ise boğazına kadar borç batağına saplanmışlardır. Gelirlerde yaşanan felaketin nedeni, bozuk ekonominin yanı sıra (resmî rakamlarla, bu yıl için GSMH'de % 0,4 büyüme öngörülmüştür) 2000 yazında yürürlüğe giren vergi reformudur. Kurumlar vergisi bir zamanlar hazineye milyarlar getirirken, yeni düzenlemeyle birlikte azalmıştır; hazine kırmızı alarm vermektedir. İşletme gelir vergisi 2001 yılında % 12 oranında azalmıştır. Eon, RWE, Bayer, BASF veya Bertelsmann gibi büyük firmalar ise zaten uzun süredir bir şey ödemediklerinden onlar için değişen bir şey olmamıştır. Emekçilerin böyle bir seçim şansı olmasa da; az olandan bir şey alınamaz mantığı ile onlardan alınan vergi çok az artırılmıştır. Böylelikle maaş üzerinden alınan vergi % 0,5'lik bir artışla (Eylül 2002) resmî olarak beklenen değerin oldukça altında kalmıştır. Bunun tek sorumlusu artan işsizlik değildir. Maaşlara yapılan % 3'lük zamma karşın, vergilerdeki artışın bu kadar az olmasıdır. Nedenlerden biri de resmî olarak belirtilen ücretin altında çalışanların artmasıdır (bu, doğudaki emekçilerin çoğunluğunu kapsamaktadır) ya da bu tarz hizmetleri kullanan büyük şirketlerin verileri ile yapılan hesapların hatalı olmasıdır. Gelir vergisi önceki seneyle karşılaştırıldığında % 2,5 ile enflasyon oranının birazcık üzerinde yer almaktadır. Bu da can çekişen alım gücünün ve perakende piyasasında yıllardır süren krizin bir sonucudur. Ocaktan Eylül 2002'ye dek elde edilen vergi gelirleri, bir yıl önce elde edilen gelirden % 3,5 oranında daha azdır. Mayıs 2002'de vergi uzmanları gelirdeki artışı bütün yıl için % 2,1 olarak belirlemişlerdir. Çok kazanmasına rağmen neredeyse hiç vergi ödemeyen büyük

firmaları, duraksayan hatta azalan toplu geliri, artan işsizliği, orta sınıfta yaşanan iflasları düşününce bu rakam hiç de şaşırtıcı değildir. Avrupa topluluğunun hesaplarına göre bütün borçlar bir araya getirilince Alman devletinin bütçe açığı GSMH'nın % 3,7'sine denk gelmektedir. Federal Almanya, Maastricht Sözleşmesi ve İstikrar Paktı hazırlanırken borçlanma ve bütçe açığı konusunda en sert tutumu takınan, bu açığın 2004'e dek dengelenmesini talep eden devlet iken, kendisinin bu duruma düşmesi trajikomiktir. Maastricht'in, devamında gelen anlaşmalarla birlikte tepkisel bir ruhtan kaynakladığını söylemek, borçlanmayı ilericilik olarak görmek kadar hatalıdır. Alman ekonomi bilimi dünyasında da yeniden kabul görmeye başlayan (Amerika'da yerini ve önemini hep korumuştur) Keynesçi konjonktür yönetimi, aptalca olan azla yetinme politikasından doğan konjonktürel eğilimi sona erdirmekten daha sempatik görünmektedir. İşin gerçeği ise şudur: Açık bütçe harcamaları, kapitalist talep azlığı problemine verilen, en kâra yönelik yanıttır. Bu, sermayenin paraya çevrilme sürecinde masraf olarak görülmemesi gereken ve talep yaratabilecek az sayıdaki çözüm yollarından biridir. Aktif ücret politikası ya da vergilerden sağlanan gelirin paylaşımı sadece yukarıdan aşağıya doğru daralmakla kalmayıp, vergi ödeyenlerin sırtından, sermayenin kârlı yatırımlar yapabileceği yeni yatırım alanları yaratmaktadır. Elbette toplumsal hizmetlerin vergilerden sağlanan gelirle gerçekleşmesi, hiç olmamasından daha iyidir. Eğer borçların ardında holdinglerin ve zenginlerin vergi yükünden kurtarılması yatıyor ve toplumsal alanda yıkıma gidiyorsa, böyle bir politikanın ilerici olduğundan bahset-

mek mümkün değildir. Şunu hatırlamakta fayda var: Bush da bir zamanlar açığı olmayan bir bütçe devralmış, zenginlerden alınan vergilerin azaltılması ve artan savaş masraflarıyla hazineyi boşaltmıştır; böylelikle kendisini rahatlıkla Keynes'in öğrencisi olarak adlandırabilir. Keynes'in öğretilerini uygulayan politikalar bile, gerçek hayattaki paylaşım mücadelesine bir çözüm olamaz.

9 Kasım 2002

Komisyon Canavarı

"Bilemediğin noktada, git bir çalışma grubu kur!" Bu güzel söz, genelde insanların samimi çaresizliklerinde yapmaları gereken şeye atıfta bulunurken, Schröder ise bunu bir strateji haline getirmiştir. Bu strateji, Şansölye'nin en temel problemini çözmektedir: Partiye yakın çevreleri, politikanın uygulanması sırasında, onlara karşılığında söz hakkı verme zorunluluğu olmadan nasıl kullanabilirim?

Gayet açık da olsa nadiren göze batan bir şey vardır: SPD içinde halen birtakım üyeler, çevrelerinde CDU yerel örgütleri yok diye parti kitaplarına dokunmaz veya bu mahalli örgütün başkanıyla dalaşırlar. Elbette SPD içinde dost ve düşmandan, kapitalizm ve dayanışmadan gerekli dersleri çıkarmış ve bu dersleri bugüne dek unutmamış yeteri kadar eski toprak vardır. Sayısız sendika çalışanı Schröder'in politikasının sonuçlarını her gün sert bir şekilde hissetmektedir; daha yüksek kademedeki, yükselme ihtiraslarıyla dolu sendikacıların bildiği tek şey ise, hükümetlerin yeniden seçilmek istedikleri seçimlerin varlığıdır. Bunun yanı sıra yasa tekliflerinin, Schröder'in kırmızı şarap eşliğinde verdiği davetlerde, holding patronları tarafından yapıldığını kabul etmek istemeyen SPD yöneticileri de vardır. Bayan Merkel bile bunu kabul etmiş, sadece, "tutulmayan seçim sözü" ve "toplumsal çarpıklık" gibi klişelerle geçiştirerek muhalefet yapabilmektedir. Schröder, istese de bu çevrelere doğrudan mey-

dan okuyamaz; çünkü politikasını kabul ettirme şansı –ayrıca Hundt&Co'ya göre CDU'ya olan üstünlüğü– bu kesimlerin onayından geçtikten sonra seçmenlerine iletmekten geçer. Schröder aynı zamanda ilerleme niyetinin ters yönde kendisine zarar vermemesine dikkat etmektedir.

Bu rahatsızlık verici unsurun giderilmesi için Schröder, elinde modern medya silahı olmayan atası Brüning'inki* gibi bir formül bulmuştur. Diğer bütün benzerlikler bir yana, formül üç adımdan oluşmaktadır:

1. Lobicilik işlerinden anlayan –elbette holdinglerin çıkarlarına ters düşmeyen– bir bilirkişi bul. Konuyla ilgili SPD bakanına bir komisyon kurdur; ama bunu bilirkişi yönetsin.

2. Onu, BDI belgelerini ve Dax yöneticilerinin kişisel isteklerini özetlemekle görevlendir; bu özete üç dört tane, tepki olursa geri alınabilecek acımasız madde eklet.

3. Medyanın bu tavsiyeleri yaratıcı olarak tebrik etmesini sağla ve böylelikle oluşacak gücü partinin ve Şansölye'nin kamuoyundaki itibarı için kullan: Yoldaşlar geri adım atamayız, anlayın artık bunu!

Bu formül, Riester** emeklilik yasasına yoğunlaşmışken, Amerikanlaştırılmış iş piyasasının önünü açarak ilk sınavını başarıyla vermiştir. O zamanki bilirkişin adı Hartz'dır; asgari ücretle geçinenlere uygulanacak Hire and Fire*** mantığına dayalı iş piyasası reformu övgüler toplamıştır. Diğer suç ise Ulla Schmidt'in susturulmasıdır. Bayan Schmidt partinin sol kesiminde yer almasa da, iki sınıflı sağlık hizmetine kar-

---

* Heinrich Brüning: 1930-1932 arası Alman Şansölyesi. *–çev.*

** Walter Riester: 1998-2002 dönemi SPD Çalışma Bakanı. *–çev.*

*** Kirala ve kov. *–çev.*

şı çıkmış ve icraatlarıyla kısmen ilaç endüstrisinin yoluna taş koymuştur.

En geç bu noktada, yeni bir komisyonun kurulması için geç bile kalınmıştır. Bu komisyon, resmî olarak, finansman tabanının genişletilmesinin sosyal sigortalar sisteminin iyileştirilmesine katkı sağlayıp sağlamayacağını incelemekle görevlendirilmiştir. Schröder tarafından atanan komisyon başkanı Bert Rürup, ekonomi bilgini olarak berbat soruları yanıtlamak zorunda kalmıştır. Schmidt'in fikirlerinin sadece "demografik değişime uygun bir finansman sistemi"ne yol açacağını açıkladıktan sonra, kendi tercih ettiği modeli anlatmıştır: Hastalık masrafları maaştan çekilecek ve her sigortalı 200 avroluk kelle vergisi ödeyecektir. İşverenlerin, çalışanlarının sigortalarına ödeyecekleri katkı payı ise tamamen ortadan kalkacaktır. Ekonomi dernekleri trampet çalmaktadır! Anlamak için fazla matematik bilmeye gerek yok: Kişi başı 200 avroluk ödemeyle yeterli bir sağlık hizmetinin sunulması mümkün değildir. Özel sigortalılarda –yaş grubuna göre– bu rakam daha da yüksektir. Rürup'un yaklaşımına göre artık sigortalar, sağlıklı olmayan ve çok masraf yaratan kişileri kabul etmemekte özgürdürler. Rürup, toplumsal dayanışmaya bu şekilde cinnet geçirerek saldırmasını, seçimde verilen sözler ve koalisyon sözleşmesiyle nasıl bağdaştıracaktır? Bayan Schmidt ise sessizliğini koruyarak, sözü bakanlık sözcüsüne bırakmıştır: "Bay Rürup'un yeterliliğinden hiçbir şüphemiz yok." Nokta. Bu kadar.

23 Kasım 2002

Emekli Maaşını Çalmak

Riester'in sendikacıları emeklilik maaşının % 67 oranında artırılması gibi tatlı vaatlerle kandırmasını ve Schröder'e her zaman olduğu gibi sadık sendikacıların bu ölümcül emeklilik yasasına onay vermeleri üzerine, 2000 yılının sonbaharında, "Söz konusu olan 2030 yılındaki emekli maaşının oranı değil, toplumsal politikanın alışılmış paradigmasında açılan derin yarıktır," ifadesiyle sendikacılarla dalga geçmiştir. % 67 rakamı doğru hesaplamalara göre aslında % 64'tür ve bunu sadece 45 yıl boyunca düzenli prim ödeyen emekliler alacaktır; yani diğer bir deyişle hiç kimse. FAZ'ın vurguladığı diğer bir nokta da, Riester'in sendikacılarla bu kadar rahat uzlaşmaya varmasının nedeninin, 30 yıl sonra kimsenin onu bunlardan dolayı sorumlu tutmayacak olmasıdır.

"Emeklilik reformundan önce ve sonra"... Alman Sanayi ve Ticaret Odası Başkanı Ludwig Georg Braun, iyimserliğini bu cümleyle dile getirmiştir. Riester'in verdiği sözü iki yıl bile tutmayacağını, o zaman ne Braun ne de FAZ aklına getirebilmiştir.

Gerçi SPD Genel Başkan Yardımcısı Stiegler, Bay Rürup'a karşı çıkmıştır. Schröder ise 2003 yılında yapılacak yerel seçimleri ve anketlerde partisine çıkan düşük oyları hesaba katarak, bu reformu en erken 2005 yılında uygulamaya sokmaya karar vermiştir. Bu reforma göre büyük ihtimalle emeklilik yaşı yukarıya çekilecek, yasal emeklilik maaşı azaltılıp, emeklilerin durumu daha da kötüleştirilecek. Yaşlanıp emekliye ayrılanlar insan onuruna yakışır bir şekilde hayatlarını

sürdürmek istiyorlarsa, şimdiden özel sigorta yaptırıp para biriktirmeye başlasalar iyi olur! Tabii ki bu arada birikimlerini bankalara ve fonlara kaptırmazlarsa...

Elbette bu ve bunun gibi acımasız icraatlar her zaman iyi bir nedene dayandırılır: Bizi bunu yapmaya zorlayan parti politikamız değil, tam tersine emekli sandıklarının gelirlerindeki düşüklük ve bütçenin içler acısı halidir. Blüm'den beri bilindiği üzere tek suçlu demografik yapıdır. Lothar Späth, emeklilik soygununu kısa bir süre önce bütün ayrıntılarıyla *Handelsblatt*'a anlattı: "İnsanlar, iş hayatına geç atılıp erken yaşta emekliye ayrılıyorlar ve her şeyin ötesinde gereksiz bir şekilde çok uzun yaşıyorlar. Bu şartlar altında şimdiki kolektif emeklilik sistemini gelecek nesillerin görebileceğini sanmıyorum." Bu saçma yargıya dayanan hata sıklıkla tekrarlanmakta ve çoğunluk tarafından kaçınılmazmış gibi algılanmaktadır. Aslında demografiye dayalı emeklilik yalanının özü, eldeki yanlış verilere dayanmaktadır. Örneğin herkesin özel sigortalı olduğu bir sistemin, şu andaki sigorta sisteminden daha kârlı olduğunu ispatlayan hiçbir kanıt yoktur. Her yaştaki emekliler, şu anda çalışan neslin ürettikleriyle yaşamaktadırlar. Özel sigorta ile sonuçta eline daha fazla para geçecek olanlar, yüksek gelire sahip oldukları için para biriktirebilen azınlıktır. Özel sigorta yelpazesi ne kadar genişlerse, devletin insanlara zor durumlarda destek çıkma yükümlülüğü de o oranda azalır. Özel sigorta sistemi, firmaların da işine gelmektedir; çünkü bu sistemde "işverenin katkı payı" ortadan kalkmaktadır.

"Gençlerin sayısı azalıyor" tartışmalarıyla aslında şu gerçek gizlenmektedir: Eğer herkes sigortasının ve düzgün bir

gelirinin olduğu bir işe sahip olsa ve düşük ücretle çalışmasa, daha da doğrusu çalışabileceği bir işi olsa bütün problemler aşılırdı. Bu ülkede yaşayan 6 milyondan fazla insan emekli sandıklarına bu şekilde katkıda bulunabilseler, tahminen çok mutlu olurlardı. Alman Emeklilik Sigortacıları Odası, Harz tasarısı ile değişecek olan emeklilik sisteminin getireceği tehlikeleri haklı olarak dile getirmektedir. Çünkü düşük maaş ve part-time iş, aynı zamanda azalan aidat ödemeleri demektir. Çalışanların her sene verimlerini artırarak sergiledikleri performans ise göz ardı edilmektedir. Doksanlarda Almanya'daki verimlilik senelik ortalama % 2-2,5 civarında artmıştır. Emeklilerin sayısı 2000 ile 2040 arasında senelik % 0,75 oranında artacaktır. Verimlilikteki artış yarı yarıya azalsa bile, demografik değişim sonuçlarını rahatlıkla taşıyabilecek seviyededir. Her şeyin temelinde yatan, aslında kimsenin Riester-Rürup II'de olduğu gibi gerçek sorunları çözmek istememesidir; yaptıkları tek şey kendi yararlarına olan bir politika izlemektir. Federal İstatistik Dairesi'nin verilerine göre nüfusun üçte biri gelirlerinin azlığından dolayı özel emeklilik sigortası yaptırabilecek durumda değildir. Kesin olan, kendisine bağlı bir dairenin verilerine ne kadar güvenilebileceğini Schröder'in de gayet iyi bildiğidir. Acımasızca politika yapmak uğruna, sonuçlarını Los Angeles veya Londra sokaklarında görebileceğiniz fakirleşmeye ve sosyal çöküşe davetiye çıkarılmıştır.

7 Aralık 2002

Noel Hediyesi

Aşağı Saksonya ve NRW'nin* hükümet başkanları Gabriel ve Steinbrück'ün "ideolojisiz olduklarına" dair açıklamaları, bu hafta *Handelsblatt*'ta yer aldı. "İdeolojisiz" kelimesi bu gazetenin jargonunda –bazı sol kesimlerde olduğu gibi– olumlu bir anlamda kullanılmıştır. Solcular için bu kelime, sınıfsız ve kendinden menkul bir toplumun var olduğunu kabul eden dünya görüşüne sahip birini nitelerken (garip olan aynı kişinin sınıflara bölünmüş gerçek hayatta kendisini iyi bir yere yerleştirmesidir), *Handelsblatt* için "ideolojisiz" kelimesi algıladığımız dünyanın tuhaf bir şekilde deformasyona uğraması anlamına gelmektedir. Çünkü burada söz konusu olan insanlar; gelir ile gider, vergi artırımı veya azaltılması arasındaki farkı bilmeyen kişilerdir.

İki eyaletin hükümet başkanları, varlık vergisinin yeniden yürürlüğe girmesine ilişkin tartışmaları kızıştırarak, moral bozukluğuna yol açmışlardır. Bazıları bu moral bozukluğunun sahte olduğunu ve bu kakofoninin önceden planlandığını iddia etmişlerdir. Ne de olsa Schröder seçimleri geride bırakmış, Gabriel'i ise çetin bir seçim mücadelesi beklemektedir. Bu görüşe katılmasanız da kesin olan, bu verginin yeniden yürürlüğe sokulması taleplerinin SPD çevrelerinde uzunca bir süredir dile getirildiğidir –örneğin SPD'nin 1998 seçim programında yer almaktadır. Bu istekte ısrarlı olmalarının

* NRW (Nordrhein Westfalen): Kuzey Ren Vestfalya eyaleti. *–çev.*

birçok sebebi vardır. Bu sebeplerden birisi, varlık vergisinin göreli olarak az sayıda kişiyi ilgilendirmesi ve bu kişilerin SPD'yi seçmemesidir. Bunu, varlık vergisinin yürürlükte olduğu 1997'den önceki yıllara ait gelir istatistikleri açıkça ortaya koymaktadır. Varlık vergisinin üçte biri, ülkenin en zengin 30 ailesi tarafından ödenmiştir (Albrechtler, Quantlar, Klattenler, Ottolar, Mohnlar, Flickler ve adı bunun gibi kulağa asil gelen birçok beyefendi). 30 zengin klandan oluşan bu asil grup resmî verilere göre 180 milyar avro üzerinde bir servete sahiptir. Servetlerinin gerçek boyutu bunun çok daha üzerindedir. Aslında bu insanların Schröder'i seçmek için birkaç nedeni olsa da –her halükârda bağımlı bir çalışandan veya işsizden daha fazla nedenleri vardır –gerçek olan, çoğunluğun onu seçmediğidir–. Vergi, SPD'ye çok az oya mal olurken, daha fazlasını getirmektedir. İşsizlik oranlarındaki ani yükseliş ve bunun sosyal sistem üzerinde yarattığı aşırı yük Schröder'e zarar vermekteyken, SPD'nin adil bir parti olduğunu ispatlayacak bu tarz popüler bir projeye ihtiyacı vardır. Borsadan kazanılan paraya getirilecek vergi planı, aslında spekülatörlerin vergi yükünü azaltacaktır; iyi bir amaca hizmet etmesi beklenirken aslında kimse tarafından ciddiye alınmamaktadır. Varlık vergisinin yeniden yürürlüğe girmesi ise öfkeli eski seçmenleri biraz sakinleştirecek gibidir. Çünkü benzer vergiler ABD, Japonya ve Birleşik Krallık da dâhil olmak üzere OECD ülkelerinin çoğunda vardır. Yapılan şey, ülkelerinden fazlasıyla para kazanan zenginlerden birkaç milyar alıp bütçeye destek olmaktır. Elbette ki sermaye birikimini baltalamak gibi bir niyetleri yoktur, eğer yapsalardı zaten böyle bir birikim olmazdı.

Esasen, varlık vergisinin ne kadar gelir getireceği, bu verginin nasıl tanımlanacağına da bağlıdır. Memorandum grubunun yaptığı araştırmaya göre, alınacak % 1'lik vergi bile, aile başına 350.000 avro (çocuk başına 75.000 avro dâhil) olmak üzere, toplamda bütün sosyal kurumlara senelik 16 milyarlık ek gelir getirecektir. DIW'in* hesaplarına göre bu rakam daha da yüksektir. Verdi'ye** göre alınacak % 1,5'luk vergiyle, rahatlıkla 23 milyar senelik gelir elde edilebilir. SPD kanadında ise 9 milyarlık gelirden bahsedilmektedir. İşin doğrusu, bu vergi yürürlükteyken senelik en fazla 4,5 milyar avro gelir getirmiştir. Bunun temel sebeplerinden biri, firmaların gayrimenkullerinin ve üretim araçlarının değerini düşük göstermeleridir. Uygulamadaki bu kargaşa, Federal Anayasa Mahkemesi'nin bu vergiyi iptal etmesine neden olmuştur. Olur da vergi yeniden toplanırsa bu defa oranı çok düşük olacak, daha sonra bu verginin kurumsal vergiden düşülecek oranı ise çok yüksek olacaktır. Böylelikle sıfıra sıfır elde var sıfır gibi bir sonuç elde edilecektir. Seçimlerde sağlayacağı avantaja rağmen SPD'nin böyle bir şeye cesaret edememesi, federal Alman parlamentosunda aslında kimin borusunun öttüğünün bir kanıtıdır.

Handelsblatt'ın "ideoloji-dışı" diye bahsettiği duruşa, iki SPD eyalet başbakanı, varlık vergisini uygulamak yerine "faiz ve hisse senetlerinden elde edilen gelir vergisi" adlı projeyi sunarak ulaştılar.

"Eğer bu iki verginin bilançosu olumlu olursa, önerilerini [varlık vergisinin yeniden yürürlüğe girmesi] geri çekeceklerini" yine aynı gazeteye verdikleri demeçte belirtmişler-

* DIW (Deutschen Institut für Wirtschaftsforschung e.V): Alman Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü Vakfı. *–çev.*

** Verdi: Alman Hizmet Sektörü Çalışanları Sendikası. *–çev.*

dir. Gerçekten de eldeki bütün veriler "pozitif bir bilanço"ya işaret etmektedir. Faiz ve hisse senetlerinden elde edilen gelir vergisi, ağırlıklı olarak, varlık vergisinde olduğu gibi zengin üst tabakayı ilgilendirmektedir. Bu verginin, varlık vergisinden daha avantajlı olduğunu bütün lobi kulüpleri, CDU, BDI, kredi kuruluşları ve Merkez Bankası Başkanı Weltecke kabul etmiş ve olumlu karşılamışlardır. Bu projenin varlık vergisine göre tek dezavantajı, söz konusu olan vergi indirimidir. Vergiden düşülebilen faiz gelirlerinden alınan oran % 48,5 iken, gelecekte hazine bunun sadece % 25'ini alabilecektir. Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü'ne bağlı vergi uzmanlarının yaptığı ince hesaplara göre, bu rakam 3 milyar avrodur. Zaten hangi politik projenin bu tarz ufak tuzakları yoktur ki? Acil bir durumda 3 milyar avro nasıl olsa söke söke işsizlerden alınır.

21 Aralık 2002

Petrol Uğruna Savaş

Sorun, Alman devletinin fikrini değiştirmesi değil, bunu ne zaman ve hangi bahaneyle yapacağıdır. Fischer'in Irak'a karşı girişilecek bir savaşta BM Güvenlik Konseyi'nde Almanya'nın vereceği onaya ilişkin saldırgan Noel mesajı, pek şaşırtıcı olmamıştır. Bu davranış şu anda kabul görmektedir. Yüksek rütbeli bir ordu mensubunun *Handelsblatt*'a verdiği demeçte, Amerikan propaganda makinesi Afganistan'da gözden kaybolup bir anda Bağdat'ta ortaya çıkan düşmanı keşfetmiş ve nereden geldiği şüpheli olan bir video ile Saddam ve Bin Ladin'in yaptığı görüşme kamuoyuna duyurulmuştur. Bush, vatandaşlarına Irak'ın ABD'yi tehdit ettiği ve işlerin kötüye gittiği palavralarını anlatırken, insanların ona inanıp inanmadıkları umurunda değildir; tek istediği Birleşmiş Milletler'den gireceği savaş için izin koparmaktır.

Aslında senaryo 16 Eylül 2002'de yazılmaya başlanmıştır. Washington tarafından dikte ettirilen BM'nin 1441 sayılı kararnamesine göre Irak, atacağı her yanlış adım ve vereceği her yanlış bilginin karşılığında savaş ile tehdit edilmektedir. Saddam, bunun üzerine elindeki tüm belgeleri Amerika'ya yollamış, müfettişlerin kanalizasyon borularına kadar inip atom bombası aramalarına izin vermiştir. Amerika ise Saddam'ın bu işbirliğini görmezden gelip savaş gemilerini Körfez'e kaydırmıştır. Analistler, ekonomistler ve başyazarlar uluslararası ekonomi gazetelerinin sütunlarında –bütün sa-

mimiyetleriyle– savaşın ne zaman başlayacağını, bu girişimin maliyetini ve getirisini tartışmaktadırlar. Savaşın getirisi üzerine yapılan tartışmalarda, en ikna edici araştırmayı Beyaz Saray'ın ekonomi danışmanı Lawrence Lindsey sunabilmiştir. Onun hesaplarına göre savaşın maliyeti Pentagon'un hesapladığı gibi 61 milyar değil, 100 ile 200 milyar arasında olacaktır. Buna rağmen işgalin kazançlı olacağını şu sözlerle dile getirmiştir: "Irak'taki rejim değişikliğinden sonra, ülkenin petrol üretiminin günlük 3 ile 5 milyon varil arasında artacağını düşünmekteyiz."

Irak şu anda günlük 2,4 milyon varil üretmektedir; en iyi zamanlarında ise bu rakam 3,5 milyon varil civarındaydı; ülkenin sahip olduğu toplam petrol rezervinin 112,5 milyar varil olduğu bilinmektedir. Bu rakam, küresel petrol rezervlerinin dörtte birine sahip Suudi Arabistan'dan sonra dünyanın en büyük ikinci rezervidir. Körfez bölgesinde petrol çıkarmanın maliyeti 1 ile 5 dolar arasındadır ve dünyanın hiçbir ülkesinde maliyet bu kadar düşük değildir. Siyah altının bir varilinin satış fiyatı ise şu anda 30 dolardır. Irak'ta gücü ele geçirdikten sonra Amerikan ve İngiliz petrol devleri, artık Irak yönetiminin keyfi hareketlerine göre çalışmak zorunda kalmayacaklar ve dünya petrol rezervlerinin % 11'ine sahip olacaklardır (şu anda sahip oldukları rezervlere ek olarak).

Bunun yanı sıra Irak'ın işgali ile kurulacak ortam sayesinde, Amerikan kuklası hükümetleri İran, Suriye ve Ürdün'e ihraç edebilmenin önü açılacaktır. Bundan kazançlı çıkacak olanlar sadece petrol endüstrisi değil, ucuz petrol ile kâr marjlarını yükselten petrol devlerinin yapacağı diğer yatırımlar ve alımlarla, neredeyse büyük sermayenin tamamıdır.

Ekonominin daralıp kazançların düştüğü, ABD devlet bütçesinin inanılmaz oranda açık verdiği bir dönemde petrol ve silah üreticileri mafyası, dünya barışını ateşe atma pahasına ellerini ovuşturarak savaşı beklemektedirler. Lindsay'e göre, "Başarılı bir savaş, ekonominin ilacı olacaktır." Araştırma kurumu Cambridge Energy Research Associates'in başkanı Daniel Yergin ise, "Irak'taki rejim değişikliğinin bölgedeki güç dengelerini değiştireceğini" açıklamıştır.

Körfez bölgesindeki sürtüşmelerden dolayı 2001 yazında Cheney'nin açıkladığı "Yeni Enerji Programı" ile Hazar denizinin petrol ve gaz rezervleri ön plana alınmıştır. Bu bölgedeki varlığını güçlendirmek amacıyla Bush'un Hindikuş'ta başlattığı harekât sonuçlanmasa da Amerikan askerleri, Alman desteğiyle halen bölgede bulunmaktadır ve bölgede askeri hava üsleri inşa edilmiştir. İşte bu kaleyi arkasına alan Amerika, Körfez'deki ve bölgedeki gelişmelere daha rahat müdahale edecektir. Savaşın yüksek bütçesi, ilk savaştan farklı olarak bu defa zaferden sonra Amerikan askerlerinin Irak'ın demokratikleşme süreci bitene dek bölgede kalacak olmaları ile açıklanmaktadır. Elbette bu göstermelik gerekçenin ardında yatan asıl neden, bölgeden çıkar uman diğer ülkelerin varlığıdır. 1997 yılında Rus Lukoil firması Güney Irak'taki en büyük petrol arama çalışması için bir sözleşme imzalamış ve bölgeye 4 milyar dolarlık yatırım yapmıştır. Tatar firması Tatneft ise 33 petro kuyusuna karşılık 1 milyar doların üzerinde harcama yapmıştır. Bunun yanı sıra birçok Rus firması 60 petrol kuyusunun işletilmesiyle ilgili sözleşmeleri imzalamak üzeredirler. Fransız şirketi TotalFinaElf, İran sınırındaki petrol bölgesi Maynoon'a 3,5 milyar dolarlık yatırımı garanti etmiş-

tir. Bunun yanı sıra Çinli petrol firmaları ve İtalyan Agip bölgede hararetle çalışmaktadırlar. BM yaptırımları sona erer ermez bölgede büyük bir ticari hareketlilik beklenmektedir.

Petrol dışındaki rekabet de oldukça kızışmıştır. Almanya'nın Irak'a olan ihracatı 2002'nin ilk üç ayında % 46,6 artmıştır. Fransa'nın da bundan aşağı kalır yanı yoktur. Rusya, Ağustos ayında 40 milyar dolar hacmindeki bir ortaklık antlaşmasının imzalanmaya hazır olduğunu duyurdu.

Savaş olmazsa ABD'nin bölgedeki etkisinin zayıflaması kaçınılmazdır. Kapıdan içeri girmeyi başaranlarsa fazla sevinememektedir; çünkü ardından gelen topla tüfekle evi başına yıkabilecek güçtedir. Özellikle Alman firmalarının petrol sektöründe fazla bir şansı olmadığı görülmektedir. Eon ve RWE petrol işlerini geçtiğimiz yıllar içinde BP ve Shell'e devrederek elektrik, gaz ve su sektörüne odaklandılar. Schröder'i, Alman birliklerini Hindikuş'tan çekip Körfez'e kaydırmaktan alıkoyan tek şey barışseverliği değil, yaptığı basit çıkar hesaplarıdır. Körfez bölgesindeki stratejik öneme sahip konumundan da vazgeçmeyeceği için, ortaya çıkan sonuç şöyledir: Küresel güç olma arzularına sahip bir devlet, ABD ile avı paylaşmak zorundadır. ABD, gerekirse fazla gürültü çıkarmadan Avrupa devletleriyle, hatta BM ile savaşmaya bile hazırdır. Elbette ki hepsi de paylaşma yolunu seçecektir. Fischer hazırda beklemektedir.

4 Ocak 2003

Her Yerde Durgunluk Var

Metro'nun patronu Körber, firmasının cirosunun 2002 yılında % 5,5 artacağına dair bir tahminde bulunmuştur. Firmanın açıkladığı son verilere göre ulaşılan rakam –o da yurtdışındaki şubeler sayesinde– sadece % 4'te kalmıştır. Almanya sınırlarının ötesinde Metro'nun satışları yüzde sekizlik bir artışla 23,8 milyar avroya tırmanmıştır; Alman tüketicisin alışveriş arabasını dolduran ürünlerin değeri ise 27 milyar avro ile geçen senekiyle aynı seviyede kalmıştır. Aynı şey Hagenli Douglas Holding için de geçerlidir. Lüks ürünleri pazarlayan kozmetik devi, geçtiğimiz yılki cirosunu, yurtdışında açtığı şubeler sayesinde % 2 oranında artırabilmiştir. Alman pazarındaki cirosu ise % 0,7 oranında azalmıştır.

İki kurumun hisse senedi değerlerinin dibe vurması, analizcileri tamamen hayal kırıklığına uğratmıştır. Metro Holding (ki halkın çoğunluğundan daha fazla geliri olan bir müşteri kitlesine sahiptir) ve Douglas Holding (ki müşterileri arasında neredeyse hiç işsiz veya part-time çalışan yoktur) diğer Alman perakendecileriyle kıyaslandıklarında gayet iyi durumdadırlar. Zira bu perakendeciler krizden de önce, Douglas ve Metro rekor satışlar yaparken, durgunlaşan satışlarla boğuşmak zorundaydılar. İşte bu durgunluk, sonunda krizi doğurdu.

2002'nin ilk yarısında, SPD cicili bicili seçim afişi "Kalkınma başlıyor"u tanıttığında (bu afiş daha sonra yaşanan kriz sebebiyle asılmadı ve toptan olarak bir kâğıt fabrikasına satıldı. Sanırım elde edilen para, kalkınmanın küçük bir kısmını karşılayabilir), Alman perakendecilerin zararı % 5 civarındaydı. Yıl sonunda toplam gerilemenin en azından % 3 civarında olacağı tahmin edilmektedir. Bu sırada büyümeyi başarabilenler, ucuz market zincirleri Aldi ve Lidl oldu. Onların da büyümesinin nedeni, aslında yumurtasını bir sene önce Kaisers ve Rewe'den alan müşterilerin mecburiyetten daha ucuz marketlere yönelmesidir. Elbette krizin hiç ulaşmadığı yerler de var. En üst tabakadaki 10.000 kişinin satın aldığı astronomik fiyatlı ürünlerin üreticileri ve bunları sunan mağazalar gibi...

Onun dışında Noel zamanı bile elini cebine zar zor atan "çekingen" tüketicinin alışveriş isteksizliği devam etmekte ve satıcıların hevesini kursağında bırakmaktadır. Alıcının zayıflığının satıcının gücünden kaynaklanmış olabileceğinden elbette kimse bahsetmemiştir. (Bu konuyu merak edenler Karl Marx adlı ekonomistin, büyüyen artık değer oranı ile artık değer realizasyonunun zorlukları arasındaki nedensel bağa ilişkin yazdıklarını okuyabilirler.) Aynı ekonomistler bu paradoksu da açıklamaya çalışmıştır. Asıl ilginç olan, 150 yıllık da olsalar Marx'ın yazdıklarının, daha 2–3 yıl önce kapitalizmin kurallarının değiştiğini ve ortadan kalktığını söyleyen yeni ekonomi peygamberlerinin sözlerinden daha güncel olmasıdır.

Bu arada bütün finans kurumları 2003 tahminlerini aşa-

ğıya çektiler. Hatta hükümet bile önümüzdeki yıl için %1'lik bir "büyüme" beklemektedir. (Bu rakam Eichel ve Clement arasındaki, rahatlıkla kabarede sergilenebilecek kadar komik bir tartışma ile ortaya çıktı. Clement, "iyimserliği yaymalıyız" iddiası ile 2003 yılı için gerçekdışı % 1,5'luk büyüme tahmininde ısrar etmiştir.) Resmî olarak artık buna kimse inanmamaktadır. Zaten nasıl olabilir ki? İç pazardaki tüketim talebi 2002 yılında % 1,3 azalmıştır. % 2,9 ihracat artışı sayesinde, GSMH toplam % 0,2'lik bir artış göstermiştir. Aslında gıda ve hizmet sektöründeki enflasyon oranı hissedilen pahalılığa rağmen % 1,3 oranında büyük bir çabayla dondurulmuştur. Özetle % 1,5'in üzerindeki bir enflasyon oranı, her ne kadar durum iyiymiş gibi propaganda edilse de, aslında Alman ekonomisinin gerilediğinin göstergesidir ve hiçbir veri kısa süreli bir iyileşmeyi işaret etmemektedir. Özel tüketim, 2003 yılında Schröder'in yaptığı sosyal kesintiler, ek yükler, artan işsizlik ve Hartz sayesinde maaşların azalmasıyla dibe vurmuştur. Kamusal harcamalar, buna müdahale eden hiçbir lobi olmadığı için rahatlıkla iptal edilebilmiştir. Bütün bunlar yeni yatırımların yapılmayacağının, küçük ve orta ölçekteki firmaların kredi almakta zorlanacağının işaretidir. Peki ya diğer ülkeler? Mücadeleci sendikalara sahip diğer Avrupa ülkeleri geçtiğimiz yıllarda, bu ülkelerde alışılagelmiş olduğu üzere yüksek ücretlere imza atsalar da, işten çıkarmalar başlamıştır. Ortalama bir Amerikan tüketicisi hem aşırı borç batağına saplanmıştır hem de işini kaybetmemek için mücadele etmektedir. *Handelsblatt*'ın krizden çıkmaya yönelik aklına gelen tek se-

naryoya göre, "Eğer ABD bir an önce savaşı başlatırsa, petrol fiyatı düşer, borsalar da yükselişe geçer. Dünya ekonomisinin fitilini ateşleyecek bu savaş, Almanya'nın da kendine gelmesini sağlayacaktır."

O halde bir sonraki krizde ve ondan sonraki savaşta görüşmek üzere!

18 Ocak 2003

Voodoo-Ekonomisi

"Voodoo-ekonomisi", Eichel'in bütün yaptığı bu... Maliye Bakanlığı'ndaki arkadaşlarıyla görüşmesinde, seçim kampanyalarından yorgun düşmüş aşağı Saksonya başbakanı Gabriel işte bu cümleyi haykırdı. Tagesspiegel'e verdiği demeçte ise Eichel'in izinden giderek, 2006'ya dek bütçeyi dengelemek imkânsızdır dedi. Adam gayet haklı! Gabriel'in teşvik ettiği, kanyak üzerindeki tekelin kaldırılması –en fazla 100 milyon avro getirecektir– Eichel'i hedefine ne kadar yaklaştırır bilinmez; ama varlık vergisinin tekrar yürürlüğe girmesi, bunun yüz katı gelir getirecektir. Fakat Şansölye varlık vergisiyle ilgili Gabriel'i azarladığından beri bu konu bir tabu haline gelmiştir, Gabriel ise çaresizlikten "kullanılmayan mantıklı tasarruf kaynaklarını" araştırsınlar diye çalışanlarına baskı yapmaktadır. Bir yandan sermayenin baronlarının canını yakmamak, diğer yandan da seçmeni olan işsizleri kaybetmemek... İşte bu beyin jimnastiğinden çıkan sonuç, kanyak önerisidir.

Eichel'in 2006 için planladıklarına ulaşabileceğine kendisi bile inanmamaktadır. Zaten neden inansın ki? Aslında Avrupa İstikrar Paktı'nda belirtildiği gibi yeni borçlanmaların 2002 yılına dek sıfıra indirilmesi öngörülmüştür. Avrupa'daki devletlerin bu hedefe ulaşamayacakları ortaya çıkınca, bu hedef 2004 yılına kaydırılmıştır. 2002 sonbaharında Brüksel'de en çok konuşulan konu Almanya, Fransa, İtalya ve Portekiz'in

durumlarında bir değişiklik olmadan batmaya devam edecekleridir. Bu yüzden AB Komisyonu, süreyi 2006 yılına dek uzatmıştır. Bu taktiği neoliberalizmin zaafa uğraması olarak görmek büyük bir hata olur. Konsolidasyon dogmasına bağlı kalsak da bir istisna olarak Bernstein'ın* sözü haklı çıkmaktadır: Araç, amacın ta kendisidir. Kamusal bütçenin az veya çok borçlu oluşu aslında sermayenin umurunda bile değildir. Sermayenin tek ilgilendiği konu, borçluların faizlerini ödeyip ödeyemeyecekleridir. Avronun tedavüle girmesiyle gündeme gelen eski borçlanma politikasının (para basarak borç ödeme olasılığını ortadan kaldırmaktadır) zorluk yaratıp yaratmayacağı tartışma konusudur. Bu arada, avro bölgesindeki ülkeler için bu söz konusu bile değildir. 90'ların başında ödeme gücü, sermayeyi ortak bir para birimine sahip olmaktan daha çok ilgilendiriyordu. Sermaye için Batı Avrupalı devletler, soğuk savaş sırasında birçok gereksiz sosyal meseleye önem vererek hantallaşmışlardır –işten çıkarma yasası, asgari ücret, parasız eğitim ve sağlık hizmetleri, işsizlik maaşı, sosyal yardım vs... –Bu hantallık, sistemlerin mücadelesi sona erdiğinde daha da göze batar hale gelmiştir. Bunları bir kalemde silebilecek bir politika uygulamak ve bunu kabul ettirebilmek çok zordur. Maastricht kriterlerinin ve İstikrar Paktı'nın asıl anlamı, yeniden seçilmek isteyen Avrupa hükümetlerinin bu değişimi yapmalarını kolaylaştırmaktır. Maastricht ve Amsterdam sözleşmeleri sayesinde, yaşanan her sosyal problemde Brüksel'de bir günah keçisi bulunmuştur. Yeniden iktidara gelmek her defasında mümkün olmasa da, İstikrar Paktı, yanlış politikaların uygulanabilmesini kolaylaştırmıştır. Eğer

* Eduard Bernstein (1850-1932): SPD'li politikacı. *–çev.*

bu pakt yarın sabah fesh edilecek olsa buna kimse üzülmezdi, çünkü birçok ülkede amacına ulaşmıştır.

Şimdiki gibi resesif bir durumda firmaları zarara uğratabilecek sert bir politikanın uygulanması ile sosyal kesintileri açıklamakta yetersiz kalan borçlanma dogması arasında seçim yapmak, çıkar avcıları için veba ile kolera arasında seçim yapmak gibidir. Söz konusu olan toplum vicdanı değil, çıkar hesabıdır.

Citygroup'tan Jürgen Michels, *Handelsblatt*'ta yer alan ifadesine göre, en azından Almanya için ekonomik krizin daha da şiddetlenmesini ümit etmektedir; çünkü ciddi yapısal reformların ancak gerçekten dibe vurulduğunda yapılacağına inanmaktadır. Morgan Stanley'in Avrupa başkanı Joachim Fels, Avrupa Merkez Bankası'nın konjonktürü destekleyici faiz indirimlerine karşı çıkmaktadır, çünkü sendikaların disiplin altına alınabilmesi için resesyon kaçınılmazdır.

Société Générale'in hisse senetleri stratejisti Daval Joshi ise bu görüşlere katılmamaktadır; satışlardaki düşüş sorunu, firmaların masraflarını azaltma sorununu çoktan sollamıştır. Çünkü "kıta Avrupası'nda istihdam ve ücretlerin artışı, tüketimin ana kaynağıdır." Fransız Maliye Bakanı'nın danışmanı Francis Mer de bu görüşü savunanlardandır. Ülkesinin bütçe açıklarına karşı yapılan uyarılara, "ülkesinin tasarruf temposunun farklı olduğu," yanıtını vermiştir. Bu, Brüksel tarafından ikaz edilen, bütçe açığının bir yıl içinde % 0,5 oranında düşürülmesi hedefinin tutturulamayacağını söyleyen, diplomatik bir yanıttır. AB ekonomi komiseri Solbes, "Avroya olan inanç sabit kalsın ve güçlensin diye Fransa'ya

yardımcı olacaklarını," bildirmiştir. Asıl sorun ise, avronun durmak bilmeyen değer artışına olan güvendir. Bu güven birazcık sarsılsa, Avrupalı ihracatçılar buna pek sevineceklerdir. İşte bu yüzden Eichel ve Schröder'in "Vodoo ekonomisi" pek yakında komşu ülkedeki muhafazakâr meslektaşları tarafından frenlenirse buna şaşırmamak gerek.

1 Şubat 2002

Kısa Süreli Bellek

Konjonktür yükseldiğinde onunla birlikte kazançlar da yükselir. İşte bu anda iktisat teorisi, her türlü piyasa teorisini savunan Alzheimer sendromlu sözde bilim adamlarının buluşma yeri olur ya da diğer bir deyişle söz konusu olan şey hatırlama yetisinin yitirilmesidir. Piyasanın güçleri onları krize sürüklediğinde ise politikacıları suçlarlar, ama işin ilginci yaptıkları suçlamayı bir zamanlar kendileri önermişlerdir: Bütün ekonominin istikrarı açısından firmalardan alınacak vergiden vazgeçmek.

Buna benzer tartışmalar şu anda ABD'de Merkez Bankası'nın hedefleri ve yöntemleri üzerine yapılmaktadır. Hisse senetleri borsasındaki spekülasyon balonu, Alan Greenspan efsanesini de patlattı. Muhteşem 90'ların uğurlu eli omuzlarda taşınan kahramanı, bazı Wall Street yuppie'lerine birazcık da şansın yardımıyla saatler içinde milyonlar kazandırmıştır. Greenspan, kendisine haksız suçlamalarla saldırıldığını söylemektedir; bu suçlamalara göre Greenspan, finans piyasasının taşkınlıklarını görmezden gelmiş ve gereken tepkiyi vermemiştir. Bu suçlamaları yöneltenler ise öyle sıradan kimseler değil, Amerika'nın önemli ekonomistleridir; ayrıca bu suçlamalar öyle sıradan yayın organlarında değil, ülkenin en büyük ekonomi gazetelerinin ana sayfasında yer almıştır. Her ne kadar bu suçlamaları yöneltseler de, Greenspan'in Aralık 1996'da Amerikan Merkez Bankası yet-

kililerini bu "mantık dışı aşırılığa" karşı uyardığını kabul etmektedirler. Ne yazık ki bu uyarıyı ciddiye alan olmamıştır. Aksine, tam bir yıl sonra, 1997'deki Asya ve Rusya krizlerinden sonra tam LCTM Hedge fonları çökmek üzereyken akılları başlarına gelmiş ve kesenin ağzını açmışlardır. Bu sırada borsa eğlenmeye devam etmiş ve kendileri tarafından desteklenen Amerikan orta sınıfı mevcut olmayan bir parayla zenginlik içinde yaşarken, bir yandan da fark etmeden borç çukuruna düşmüştür. Kendileri için felakete yol açan bu durum, borç veren kurumların hem sanal hem de gerçek kazançlarının artmasına yol açmıştır. Ocak 2000'de Dow Jones 11.722 puanla kendi zirvesine ulaşmıştır. Bu noktadan itibaren de her şey tepetaklak düşüşe geçmiştir –aynı borsanın sanal gerçekliği ve Greenspan'in itibarı gibi... Eğer Merkez Bankası 1998 yazında faizleri ciddi biçimde yükseltseydi, bu krizi iki yıl önce sona erdirebilmesi gayet olasıydı. Olası olmayan ise gelmekte olan küresel krizin çok daha yumuşak geçmesidir. Sadece bir kısım ekonomistler değil, kapitalizmin tamamı kısa süreli bellekten mustariptir. Herkes şu an için duraklasa da asla sona ermeyecek Yeni Dönem'e girildiğini biliyor. Çünkü bu defa tamamen farklıdır. Bu tip yorumlarda bulunanlar, paralarını kazanmaya devam edip sanal dünyalarında rahatsız edilmedikleri sürece böyle yorumlarda bulunmaya devam edeceklerdir. Her çöküşten sonra bunların sorumlusu olarak bir günah keçisi aranır. Bu defa ise eleştiri okları bir zamanların yıldız analisti Greenspan'e yöneltilmiştir. Eleştirenler arasında, birçok problemin bizzat sorumlusu olan analistler de vardır. Bu analistler yalan söylemişlerdir ve söylemektedirler; batmakta olan birçok firmanın hisse senetleri-

ni, kazanç getireceği yalanı ile küçük yatırımcılara satmışlardır. Aslında kendilerine bunu yapsınlar diye para ödenmektedir. Zaten bu analistlerin tek yaptıkları, kriz ve küçük yatırımcının iflası pahasına, kendilerine ve çalıştıkları kuruma çıkar sağlayacak sahte analizler yapmalarıdır.

Şimdiki krizin nedeni ise yanlış faiz politikası değil, beş yıllık sosyal yardım süresi sona erdiği için önerilen her işi kabul eden insanlara ödenen sadaka gibi maaşlardır. Amerika'nın şu anki durumuna baktığımızda pek de şaşırmamak gerekir. Ekonominin en iyi dönemlerinde yapılan paylaşımdan en kârlı çıkanlar, yine en zengin kesimdir. Bush, planlanan vergi indirimleriyle (674 milyar dolar), en zengin üst kesime hizmet etmektedir. Gelirlerin azalması bir yana, devamlı artan savunma bütçesi devletin bütçesinde derin yaralar açarken, ihtiyaç duyduğu sermaye özel sermaye piyasasının iştahını kabartmakta ve buradaki kâr payını yükseltmektedir. Doların zayıflaması, bütçe açığı için günlük ödenen milyarlarca dolar, savaştan dolayı artan enflasyon ve yüksek petrol fiyatları da Federal Merkez Bankası'nın faizleri yeniden artırmasına yol açmaktadır. Bu yükseliş, aşırı borçlu tüketici ve firmalar için ölüm vuruşu anlamına gelmektedir. Belki bir daha kötü adam olmamak için, Greenspan Bush'un planlarını kamuoyu önünde eleştirmektedir. Bu eleştirilerin ona faydası olmayacaktır; çünkü kapitalizmin belleği kısa dönemlidir.

15 Şubat 2003

Ekonomi Savaşı

Onuru zedelenmiş ve tamamen sessizliğe bürünmüş dev bir firma... Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Standard & Poor's, çelik devi Thyssen-Krupp'un kredi notunu Junk-Bond seviyesine indirdi. Junk Bond, aşağı yukarı hurda anlamına gelmektedir. Finans kaynakları şüpheli olan, kurum yapısı şeffaf olmayan, aşırı borçlu ve daha ne kadar yaşayacağı kestirilemeyen firmalar ve bazı Üçüncü Dünya ülkeleri (özellikle de borçlarının faiz ödemelerini aklına estikçe askıya almak gibi sempatik bir özelliğe sahip olanlar) bu sınıfta yer alır. Bu tarz hisselerde genelde Hedge fonları ve diğer spekülasyon-sevenler tarafından satın alınır. Amaçları, hızlı inişler ve çıkışlarla bunları nakite çevirebilmektir. Uzun vadeli az riskli bir yatırım planlayan düşük gelirliler, bunların yakınından bile geçmez. Sigorta ve emeklilik fonlarına ödenen paraların bu tarz yatırım araçlarına yatırılması birçok ülkede yasaktır. İşte bu kaybedenler kulübünde daha birkaç yıl önce şirket birleşmesine giden, Alman sanayisi ile özdeşleşmiş Thyssen-Krupp da yer almaktadır. Geçtiğimiz yüzyılın ortalarına dek Alman emperyalizminin güç kaynaklarından ve Hitler'in en büyük finansörlerinden biri olan, elde edeceği kârı düşünerek dünya savaşını kışkırtan dev bir firma iken şimdi hurda, işe yaramaz kategorisinde yer alması kadar alçaltıcı bir şey olmasa gerek.

Kredi notunun düşürülmesi kriz zamanlarında az rastlanan bir durum değildir. Sadece 2002 yılında 25 firma "yatırımcı konumlarını" kaybetmişlerdir. Bunların arasında 11 Avrupalı firma da yer almaktadır. Bunun sonuçları özellikle çalışanları için felaket demektir. Eğer bir firma, derecelendirme düopolü Moddy's ve S&P'nin gazabına uğrayıp notu düşürülürse, kemer sıkma politikası ve toplu işten çıkarma döngüsüne girer ve bu arada borçlar da daha çok artar. İflas, sıkça rastlanılan sonuçlardan biridir. Borsanın kurtları bu tarz puanı düşürülmüş firmaları "düşmüş melek" diye adlandırmaktadır. Bu firmaların kredi notu genelde bir yıl içinde yeniden düşürülür ve bu firmaların eski konumlarına dönmesi neredeyse imkânsızdır. Bunun nedeni, kapitalist piyasanın "kimde varsa ona verilir" prensibine göre hareket etmesidir. İyi bir kredi notu, nakit para demektir; bu notun düşürülmesi artan faiz ödemeleri demektir. Thyssen-Krupp, yıllık faiz ödemelerinin 20 milyon avro arttığını açıkladı. Durumu gözümüzde canlandırırsak: Notu BB olan Junk-Bond'ların (şu anda Thyssen-Krupp'un kredi notu budur) ödedikleri faizlerdeki artış Ekim 2002'de ABD'de % 10,4 civarındaydı; "yatırım sınıfındaki" firmalar % 7,4 öderken, "birinci sınıf borçlular" % 5'ten daha az faiz ödemektedirler. Bu gruba petrol devleri ve büyük silah üreticileri girmektedir.

Thyssen-Krupp'un notunun S&P tarafından düşürülmesi bir noktada gariplik göstermektedir. Çelik devi, borçlarını geçtiğimiz yıllar içinde artırmak yerine azaltmıştır. Holding 8,3 milyar avroluk borcunu 4,9 milyara indirmiştir. Firmanın kazancı da gözler önündedir. Son çeyrekteki kazanç 141 milyon avro, öz sermaye faizlerinden elde ettiği ge-

lir de % 7 oranında kalmıştır. Holding başkanı Schulz karşı saldırıya geçerek, "Borcumuzun 4 milyar avrosunu ödememize rağmen, notumuzun kırılmasına bir anlam veremiyoruz," dedi. Aslında nedeni ortadadır. İki yıl önce yapılan değerlendirmeden farklı olarak Thyssen-Krupp firması emeklilik primleriyle ilgili sorumluluklarını ve ödemelerini yabancı sermayeymiş gibi göstermiştir. Çalışanlarının ileride alacakları emeklilik hakları olan 7,1 milyar avroyu borç gibi göstererek, öz sermaye ile borçlar arasındaki dengeyi bozmuştur. Amerika'da ise tam tersine emeklilik primleri ayrı bir hesapta toplanarak, bu para ile hisse senedi alınır (elbette kendi firmasının). Bu para daha sonra sanki kendi öz sermayeleriymiş gibi kullanılır. Her iki durumda da çalışanların emeklilik parası, firmanın ileride elde edeceği kazanca bağlıdır. Şu ana dek ciddi bir problem yaşamayan bu sistem en ağır darbeyi Amerikan borsası çöktüğünde aldı. Bunun sonucunda emeklilik fonlarının % 20'si eridi. Thyssen-Krupp davasını sadece Thyssen-Krupp'a özel bir durum olarak görmemeliyiz. 24 Dax şirketinin toplam emeklilik yükümlüğü 150 milyar avrodur. Bunu bir borç olarak algılarsak, kredi notları açısından durum kötüleşir. Böyle bir durumdan en çok etkilenecek firmalar arasında RWE, Lufthansa, Deutsche Post ve MAN vardır. İşletme bilimi açısından bu yeni bakış açısı pek bir şey ifade etmemektedir. Kredi derecelendirme kuruluşlarının hayali hedefler peşinde olmadıkları, tam aksine oldukça dünyevi çıkarların peşinden koştuklarına en iyi örnek, Moody's'in İran devlet tahvillerine verdiği iyi notu geri çekmesidir. Elbette bu karar Beyaz Saray'dan gelen direktifler doğrultusunda gerçekleşmiştir.

Daha birkaç yıl öncesine dek solcular arasında yaygın olan, küresel çıkarlar peşinde koşan bir sermayenin artık bölgesel sorunlarla ilgilenmediği tezi, Irak savaşıyla birlikte birçok destekçisini kaybetmiştir. Lenin ne kadar doğru söylemiş: Kriz zamanında sermaye, savaşı arzular. Ekonomik savaş da buna dâhildir.

1 Mart 2003

"Light" Thatcher

Aldatmak için iki kişi gereklidir: Aldatan ve buna inanan. Eğer bir dolandırıcı, aynı numarayı kullanarak aynı kişiyi defalarca tuzağa düşürmüşse, bu dolandırıcının mahkeme karşısında hafifletici nedenlerle düşük ceza alması olasıdır. Ne de olsa bu oyuna düşenin de bunda payı büyüktür. Bu açıdan bakılınca Schröder orta dereceli dolandırıcıdır. Yaptığı numara ve bunu yutan hep aynı kalmasına rağmen bıkıp usanmadan bu oyunu oynamaktadırlar. Emeklilik yasasını değiştirebilmek için sendikalar 2001 yılında ikna edilmiştir. Aslında Riester'in verdiği, emekli maaşının 2030'a dek % 67 artacağı gibi saçma bir söze kanmışlardır. Bu rakamın yanlış hesaplanmış olması bir yana, artık bu rakamdan bile bahsedilmemektedir. Şu anki emeklilik sisteminin sessiz ölümünü durdurmak artık mümkün değildir. İnsanlar aptalca bir hata yaptık diyebilirler; ama aynı hatayı defalarca tekrar etmelerine bakarsak, aptallıklarının cezasını daha çok çekeceklerdir.

2002 seçimlerinden hemen sonra Hartz Tasarısı, sendika liderlerinin de onayı ile meclisten çabucak geçti. Sendikalar bu defa da işsizlik yardımında kesinti olmayacağı ve geçici işçilerin sosyal durumlarının iyileştirileceği palavrasına inandılar. Sonuncu konudan uzun süredir bahsedilmemektedir. Ayrıca işsizlik yardımı ve sosyal yardımın birleştirilip ikinci işsizlik maaşı olarak ödenmesi kararlaştırılmıştır. Bu ikinci işsizlik maaşı, sosyal yardım düzeyinin % 10 üzerinde yer

alacak ve tamamen "muhtaçlığa" endekslenecektir. Şu anki 1,66 milyon işsizin en az üçte biri yakın gelecekte sosyal yardım alır hale gelecektir. Çünkü dört yıldan uzun süredir işsiz olanlar, önde gelen sosyal demokratların görüşüne göre kapitalist yeniden üretim sürecinde işe yaramaz olduklarını ispatlamışlar ve bunun üzerine Sosyal Yardım Dairelerine postalanmışlardır. Yeni sosyal kesintileri de beraberinde getiren tasarruf oranları, düşüşe rağmen senelik 3 milyar avro civarındadır. Dikkatlice hesapladığımızda; senelik 3 milyarlık kesinti 1,66 milyonluk mağdur sayısına bölünürse, kişi başına 1.807 avro düştüğünü görürüz. Bu insanların ayda 600 avro kazandıklarını düşünürsek, yapılan işin ne kadar hatalı olduğunu görürüz; bu hata hız kesmeden büyümektedir. Schröder, bu arada işsizlik maaşını 18 aydan 12 aya indirmeyi planlamaktadır. İşte bu sosyal yardım ve ikinci işsizlik maaşını alacakların sayısını bir anda yükseltmektedir; aynı zamanda orta halli bir geliri olan evli çiftlerin (sözümona "yardıma ihtiyacı olmayanlar") sosyal düşüşleri hızlanmaktadır. Hele ilk gruba girenlerin ise eline hiç bir şey geçmeyecektir. Bu yüzden birçok insan aç kalmamak için düşük maaşlı ve garantisi olmayan işleri kabul etmektedir. Kazanç avcılarının lobicisi ve üstelik İfo başkanı olan Hans Werner Sinn, dünkü hükümet açıklamasıyla ilgili yorumunu Schröder'e iletirken aklındakini tüm açıklığıyla dile getirmiştir: "Hükümetten piyasayı kurtarmaya yönelik reform önerileri bekliyorum. En önemlisi işsizlik maaşı ve sosyal yardım... Bu yardımlarla ilintili olan efektif asgari ücret sınırı düşürülmelidir." İşverenler lobisi bu kadar sert sosyal yaptırımların uygulanmasını talep ederken, devletin kasasına giren vergilerdeki azalış, ne de olsa kendileri

ödemediği için, umurlarında değildir. Onları tek ilgilendiren, net maaş üzerinden ödedikleri sosyal sigorta katkı payının işverene ait kısmının azaltılmasıdır. Asıl arzuları ise maaşların genel anlamda düşürülmesi ve ucuz taşeron işçiliğin kabul görmesidir. İşte böyle olursa ne toplu sözleşmeler ne de başka şey umurlarında olur. Ne de olsa konu kendiliğinden hallolur. Schröder'in planları bununla kalmamış; işten çıkarma yasasının işçi aleyhine yumuşatılması, sağlık sisteminin özelleştirilmesi gibi reformlarla Kohl döneminde cesaret bile edilemeyecek ölçekte bir soyguna girişmiştir. Sendikalar, ayaklarının altındaki halı çekilirken örgütlenip direnişe geçmeleri gerekirken hiçbir şey yapmamaktadırlar. Guido Westerwelle bir defa daha olan biteni kavrayamadı. Federal Almanya sermaye lobisinin yeni bir Lady Thatcher'a ihtiyacı yok. Schröder ve Sommer zaten el ele aynı şeyi fazlasıyla yapmaktalar.

15 Mart 2003

Deflasyon Tehlikesi

Haftasonu alışverişini yapmış, bir benzinci arayan ya da bir lokantada mark ile karşılaştırmalı fiyat listesini incelemiş birisini deflasyon tehlikesine karşı uyaran ekonomistler dünyadan habersiz, mesleğinden başka bir şeyden anlamayan kişiler olarak suçlansalar da, gündemdeki ekonomik problemlerin birçoğu için geçerli yargı, burada geçersizdir.

Gerçekten de deflasyon on yıllarca kapitalist ekonomilerin gelişimi baz alındığında, eskimiş bir fenomen olarak kabul edildi. İkinci Dünya Savaşı öncesi de dâhil olmak üzere yaşanan tüm krizleri, düşen fiyatlar takip etmiştir. Kriz ve düşen fiyatlar birbirlerini karşılıklı olarak güçlendirmişlerdir. 1929'dan sonra ortaya çıkan ters reaksiyon ve buna bağlı düzenli fiyat artışı 70'lerde yaşanmış, yıkıcı sonuçlara yol açmıştır. Stagflasyon kavramı işte bu dönemde kullanılmaya başlanmıştır. Birçok ekonomik gözlemci bu yeni olguya kuramsal açıklamalar getirmeye çalışmış, farklı yorumlarda bulunmuşlardır. Gerçekten de geç dönem kapitalizminde fiyatların sadece artma eğiliminde olduğuna yönelik kabulü destekleyen veriler bulunmaktadır. Özellikle Batılı ekonomilerin temel dallardaki ticari yoğunlaşmaları bu tezi desteklemektedir. Piyasa üzerinde büyük bir güce sahip holdinglerin talep azaldığında fiyatları düşürmek yerine arzı düşürmeleri, ekonomileri bu yola sürüklemiştir. Altın

standardının kaldırılmasından itibaren herhangi bir değer birikimine dayanmayan milli ekonomik üretkenlik ile fiyat düzeyi arasındaki bağ ortadan kalkmıştır.

Aynen 30 yıl önce olduğu gibi bu şartlar günümüzde halen güncelliğini korumaktadır. Holdingleri mega şirket birleşmeleri sayesinde küresel oyunculara çevirerek dünyanın sömürülebilir tüm kaynaklarını sömürmeye hazır hale getiren küreselleşme, firmalara piyasalar üzerinde ancak bir devletin sahip olabileceği kudreti kazandırmıştır. Dünyanın en büyük çelik üreticisi Arcelor'un patronu Guy Dolle, *Handelsblatt*'a firmasının stratejisini şu sözlerle açıklar: "Beni asıl endişelendiren, zayıf talep ve avronun değer kazanması... Bu yüzden yassı çelik üretimimizi, fiyatları daha iyi kontrol edebilmek için % 5 azaltıyoruz." Bu kısa açıklama, yoruma gerek bırakmayacak kadar çok şey söylemektedir

Deflasyonun eski zamanlarda kalmış bir hayalet olmadığını bize en iyi Japonya örneği göstermektedir. Japonya'nın "ekonomik mucize" yılları olan 80'lerin sonundan beri büyüyen spekülasyon balonu (ki aynen bir zamanlar gayrimenkul piyasasında patladığı gibi patlamıştır ve ülkeyi uzun sürecek bir depresyona ve darboğaza sokmuştur) hisse senetlerinin değerinin düşmesine, durumun kötüleşmesine yol açmıştır. Japon ekonomisinin daha önce bilmediği bir kavram olan işsizlik hissedilir derecede artmış, insanların gelirleri fiyatların artışından daha hızlı bir şekilde azalmıştır. Bankalar, geri alabilecekleri şüpheli olan milyarlar tutarındaki krediyi dağıtmasa ve kayıpların büyük bir kısmı toplumsallaştırılmasaydı, Japon ekonomisi tamamen çökerdi.

Pazardaki güç ve fiyatlardaki düşüş sona ermemektedir.

Buna neden olarak şu gösterilebilir: piyasayı kontrol eden holdingler sadece üretici değil, aynı zamanda da tüketici olarak da karşısındaki üzerinde büyük bir baskı kurabilmektedirler –özellikle tüketici kimlikleriyle ellerinde tuttukları güç, kriz zamanında daha da artmıştır–. Buna ek olarak, ABD ve Avrupa'da 20 yıl boyunca uygulanan sendika düşmanı düzenlemeler ve paylaşım politikası, az para ödenen işler, ücretsiz mesaiye kalmak, fason iş yaptırmak gibi alternatifler büyük firmaların maliyetlerini önemli derecede düşürmesine yol açmıştır. Böylelikle kâr marjları azalmadan ürünlerinin fiyatlarında indirim yapabilme şansı doğmuştur. Hem bu durum hem de aşırı borçlanma (gerek tüketicinin gerekse de üreticinin) deflasyon döngüsüne yola açacak potansiyeli barındırmaktadır. Günümüzde yaşanan durum ise şöyledir: Bazı sektörlerde düşen fiyatların karşısında, diğer sektörlerde fiyatlar artmaktadır; bu yüzden resmî enflasyon oranı iki sektörü de temsil etmemektedir. Talebin pek değişmediği gıda gibi sektörlerde yüksek fiyatları kabul ettirmek mümkün görünmektedir. Petrolün fiyatı da Irak işgalcilere karşı koyabildiği sürece pahalı kalacaktır. Bütün bunlar (Amerikalıların ödediği vergilerle sürdürülen bir savaş) diğer sektörlerdeki talebin azalmasını hızlandırmaktadır. Avrupa'da sanki bütün problemler yetmezmiş gibi bir de birilerinin ödemesi gereken silahlanma sorunu ortaya çıkmıştır. İpucu mu? Avrupa Ortak Dış ve Savunma Politikası. Ekonomik tartışmalarda genelde deflasyonla mücadele etmek, enflasyonla mücadele etmekten daha zordur. Fiyat artışları, artan fakirlik ve işsizlik pahasına yüksek faiz ve kemer sıkma politikaları ile kontrol edilebilse de, deflasyonla mücadele etmek için ucuz para politikası ye-

tersiz kalır. Düşen fiyatlar gerçek faizleri, hem özel hem de kamusal borç yükünü artırmaktadır ve mali politikanın hareket kabiliyetini kısıtlar. Buna rağmen, başka hiçbir ekonomik fenomen, kapitalizmin yeniden değer kazandırma saçmalığının ve sınıf çıkarlarının deflasyon karşısında ne kadar güçsüz olduğunu gösteremez. Faizsiz bir destek programı, çocuklu ailelere yapılan parasal devlet yardımının artırılması, işsizlerin ve emeklilerin desteklenmesiyle aslında her türlü deflasyon tehlikesi ortadan kalkar. Schröder elbette bunun tam tersini tercih etmektedir. Sonucu merakla bekliyoruz.

29 Mart 2003

Verimlilik Efsanesi

"Sosyal demokratlar ideallerine ihanet ediyor." Birkaç gün önce bir günlük gazete işte bu manşetle yayınlandı. Aslında bu söylenen yeni bir şey olmasa da, Şansölye Schröder'in halka yaptığı son konuşmadan beri sendikacılar da dâhil pek çok kişi tekrar bu cümleyi kurar oldu. Aslında bu söylem tahmin edildiği kadar sert değil. Yıllar önce büyükannesini dövmüş, daha sonra ebeveynlerini, amcalarını teyzelerini kuzenlerini ve hamile eşini dövmüş birisi için, "aile içi ilişkileri kötü" demek yeterli değildir. Konuya destek ise hiç beklenilmedik bir taraftan geldi. Asıl konunun yanı sıra düşük ücret alt başlığı ile *Handelsblatt* okuyucularını sarsan, uzun bir makale yayınladı: "Onlar [SPD] kendi geçmişlerine ihanet ediyorlar. Endüstriyel devrim, toplumun birçok kesimini fakirleştirdiğinden işçi hareketi doğmuştur. Günümüzde, toplumun diğer katmanları da aynı şekilde fakirleşmektedir." Kapitalist paylaşımdaki adaletsizliğe vurulan demden çıkartılacak sonuç, "sevgili patronlar lütfen vicdanlı olun, ucuza çalıştırdığınız işçilerinizin avcuna birkaç avro sıkıştırın. İnanın bunu hak ediyorlar" tarzı, patronlardan sadaka dilenmek değildir. Tam aksine neden fakirleştiğimizle ilgili kısa bir açıklama yeterlidir. Bu açıklama da şöyle olmalıdır: Çünkü kötü yönetilen sosyal devlet, kalifiye olmayanların çalışma hakkını çalmaktadır. Eğer başkalarını umursamamak, onların acılarını hiçe saymak çağdaşlığın bir ürünüyse, soğuk savaşın galiple-

ri, sosyalizmin ulaşabileceği çağdaşlık seviyesinden daha fazla çağdaştırlar. Kapitalizm, üzerlerine bomba atıp onları paramparça ederek, özgür olmayanların özgürlüğü için savaşır. Fakirleri refaha kavuşturmak için de ellerinde kalan ne varsa söker alır. Her kim bu topluma dâhil olmak istiyorsa, bunları iyi bilmelidir.

Kalifiye olmayanlar arasındaki işsizlik oranı ortalamaların üzerindedir; buna gerekçe olarak olarak bu insanların düşük verimliliği gösterilmektedir. Ayrıca sendikalar ve sosyal yardımlar sayesinde elde ettikleri gelir, üretkenliklerinin üzerindedir. *Handelsblatt* yazarlarına göre sosyal yardım, bu haliyle kalifiye olmayanların çalışma şansını yok etmektedir; çünkü "yattığı yerden sosyal yardım alan birinin daha az para karşılığında çalışması için aptal olması gerekir... Eğer bir işveren de ürettiğinden daha fazla masraf yaratan birisini işe alıyorsa aptaldır." İlk bakışta bu oldukça mantıklı gelmektedir. Diyelim ki bir çiftlikte çalışan işçi bir ay boyunca 1500 avro değerinde çilek üretiyor; aynı sürede yeni bir anti-virüs programı yazan yazılım mühendisi ise ürününü 200.000 avroya satabiliyor. Buna göre mühendisi ayda 10.000 avro maaşla çalıştırmak kârlıdır. Öte yandan çilek üreten işçi brüt 1500 avro maaş talep etse dahi işveren için kârlı olmaz. Eğer işçiye daha fazla para ödenmezse, çilekler toplanamaz ve üretim gerçekleşmez. Bunu ekonominin tümüne uygularsak, belirli bir sınırın altına inmeyen maaşlar üretimi engellemekte ve işsizliğe neden olmaktadır. Gerçekten de bu sonuç, parasal değerlerin doğrudan fiziksel miktar ile orantılı olduğu kabulüne dayanır. Fiziksel olarak çilekleri, anti-virüs programlarını, arabalar ya da telefon kontörleri ile karşılaştıramazsınız. İkisini

ortak ölçebileceğiniz bir ölçü birimi yoktur. Geriye kalan tek yöntem, kişi başına yapılan cirodur. Bu da satılan ürünün fiyatına, fiyat da masraflara bağlıdır. Burada yaşanan olay, kedinin kuyruğunu kovalaması gibidir; çünkü masrafların bir kısmı maaşlardır. Demek oluyor ki, eğer kişi başına düşen üretkenliği istatistiksel olarak ölçerseniz, bazı sektörlerde düşük olduğunu görürsünüz, çünkü maaşlar da düşüktür. Düşük verimlilik de, maaşların azaltılması için iyi bir bahanedir Böylelikle oluşan kısırdöngüde kâr ile maaş arasındaki ilişki her zaman kârdan yanadır. Sırası gelmişken hatırlamakta fayda var: Az nitelikli bir çalışan olmanın nedeni, tembellik veya ahmaklık değildir. Bu sonbaharda açıklanan rakamlara göre 100.000 genç, çırak olarak girebileceği bir işyeri arayışındadır. Bu aramalar sonuçsuz kalarak yeni bir rekor kırılacaktır. Daha sonra bu 100.000 genç, aldıkları üç kuruş maaşı hak etmedikleri gerekçesiyle suçlanacaklardır.

12 Nisan 2003

Borç Kulesi

Geçtiğimiz günlerde, yılın ilk çeyreğine dair kârlarını açıklayan Amerikan bankaları kriz zamanında da gayet iyi para kazanılabileceğini kanıtlamaktadır. Dünyanın en büyük finans kuruluşu Citigroup 2003'ün ilk çeyreği içinde 4,1 milyar dolarlık rekor düzeyde bir kâr sağlamıştır; diğer bir ifadeyle elde edilen kâr, geçen yılın aynı döneminden % 18 daha fazladır. Citigroup, böylelikle petrol devi Exxon ve Royal Dutch/Shell'in hemen ardından, dünyanın en çok kâr eden 3 firmasından birisi olmuştur.

Bank of America da bu trende uyarak % 11 oranındaki kâr artışını gururla açıklamıştır. Hisselerin değer kaybetmesi, ekonomik kriz, büyük iflaslar, intihar oranlarındaki artış ve kapitalist kriz döngüsünün tüm kötü yönleri, görünüşe göre Amerikan finans devlerini hiç etkilememişe benziyor. Elbette bundan ekonominin durumunun söylenenden daha iyi olduğu sonucunu çıkarmamalıyız. Bunlara yol açan asıl neden, konjonktürün iyi olduğu zamanlarda bolca sağılan ineğin, kriz zamanında da çok süt vermesidir: Borçlu tüketici.

Gerçekten de onun yapacağı ödemeler, Amerikan bankalarının tüm kayıplarını fazlasıyla yerine koyabilecek miktardadır. 2002'de yaşananlar, temel kural olarak kabul edilebilir: Bir Amerikan bankasının müşteri portföyünde ipotek yaptırmış ve kredi kartı almış ne kadar müşteri varsa, sene sonunda elde ettikleri gelir de o kadar çoktur. Citigroup, geçen yıl net

gelirinin % 98'ini "küresel kitlesel bankacılık" olarak adlandırılan işlerden elde etmiştir. 2003'ün ilk çeyreğindeki büyümenin de kaynağı budur.

Şaşırmaya gerek yok: Bankaların kredi verebilmek için aldığı kredilerin faizi % 1,25 iken, kredi kartı borçlularından aldıkları faiz oranı % 14,71'dir. Görüleceği gibi kâr marjı çok yüksektir. Bankalar bu yüzden kredi dağıtabilmek için yarışmaktadırlar. Talep buna rağmen durmuştur; çünkü günümüzde bir haneye giren ortalama gelir azalmış, aileler maddi sorunlarla boğuşur hale gelmiştir. Alıştığımız hayat standartlarını sürdürebilmemiz için gerekli parayı kolayca elde etmekle ilgili saldırgan reklam kampanyaları birçok şey vaat ederken, bunun masrafları elbette küçük puntolarla basılmaktadır. Bütün bunların yanı sıra krediler faizlerle ve faizlerin faizleriyle beslenmektedir: Kredi taksitini ödeyemeyen kişinin, ödeme süresini uzattıkça binen faiz yüküyle en sonunda cebinden çok daha fazla para çıkar. Ortalama bir Amerikalının borç taksitleri, gelirinin % 15'ine eşittir, toplam borç miktarı ise bir yıl içinde kazanabileceğinden kat kat fazladır. Aşırı borçlanmaya dayanan çöküşler artık sınıra dayanmıştır. Aşırı borçlanmanın acı sonuçları artık sınıra ulaşmıştır. Borçluların çoğu orta sınıfa dâhil olduklarından, iflas dahi etseler bankalar ne yapıp edip ellerinde ne varsa alarak kendi zararlarını karşılamaktadırlar. Ardından insanların yaşadığı trajedi ise altın çerçeveli kredi bilançolarının gölgesinde kalmaktadır. Elbette bilançolar gururla açıklanırken bu trajediden kimse bahsetmez.

Her kim bu durumun Amerika'ya özgü bir şey olduğunu düşünüyorsa yanılmaktadır. Çünkü Alman Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü'nün geçen hafta yayınlanan verilerine göre Almanya'da da krediyle yaşayanların sayısı hızla artmaktadır. Neredeyse her dört aileden biri borçlu durumdadır. Sadece beş yıl önce bu oran % 17 civarındaydı. Mağdur olanlar

genellikle çocuklu ailelerdir. Enstitü'nün raporuna göre düşük gelir grubundaki aileler gelirlerinin % 23'ünü borç ve faiz ödemeleri için kullanmaktadır. Amerikalı büyük bankaların inanılmaz kazançlarını sadece kendi ülkelerinden elde ettiklerini düşünmek büyük bir yanılgı olur. Örneğin Citibank'ın 2002 yılında Almanya'da dağıttığı kredinin hacmi %10 artarak 8 milyar avroya çıkmıştır. 1,3 milyon civarındaki müşterileri de bu miktara % 13–14 civarı faiz ödemektedirler. Amerikan finans kuruluşlarındaki para bolluğu ile Alman bankalarından gelen ağlayıp sızlama sesleri arasındaki zıtlık doruğa çıkmıştır. 10 yıl önce dünya liginde oynayan Alman bankaları, girdikleri borç batağından dolayı ellerindekileri tüketmiştir. Şu anda bir Alman bankasını yok pahasına satın almak mümkün olsa da, alıcı bulunamamaktadır. Berlin senatosunun özelleştirme hatası da talep yetersizliğinden boşa çıktı. Peki yanlış olan nedir? Gerçekten de para hırsı ve paranın kaymağını yemenin iki farklı şey olduğunu anlamamız açısından, Alman bankaları bir ders niteliği taşımaktadırlar. Almanya'nın büyük finans kuruluşları kendilerini bir şey sanarak, 90'ların ortalarından itibaren "kitlesel bankacılığı" bırakıp altın yumurtlayan tavuğu kesmişlerdir. Bunun yerine de inanılmaz boyuttaki meblağları, uluslararası büyüme stratejilerine yatırmışlardır. İsimsiz orta sınıfa kredi vermek yerine, paralarının Enron, Worldcom, Kirch & Co gibi firmaların hisselerinde buharlaşmasını seyretmişlerdir. Şu anki kayıpları o kadar yüksektir ki, hiçbir kârlı yatırımın bu kayıpları geri getirmesi mümkün görünmemektedir.

Yine de bu firmaların yöneticilerinin saçlarına ak düşmemiştir, çünkü bunun kahrını başkaları çekmektedir. Geçen

yıl büyük darbe alan 37.700 firmaya bankalar kredi verselerdi, bugün birçok iflas ve buna bağlı işsizlik önlenmiş olurdu. Elbette bunu Deutsche Bank'ın eski şefi Breuer unutulmaya yüz tutmadan, ikinci ve üçüncü villasını satışa çıkarmadan önce yapmaları gerekliydi. İşte bu sırada Eichel ise asil finans kurumlarının beş para etmez kredilerini vergi gelirlerinin karşılığında almaktadır. Devlet kontrolündeki kredilerin desteğiyle kurulacak bir ortak kuruluş, kredilerin yeniden yapılandırılması yolunda –aksi istikametteki çabalara karşın– bir adım olacaktır.

26 Nisan 2003

Takviye Kuvvetler

Muhalefete güven tam. SPD olağanüstü parti kongresinde sunulan önerilere karşın, CDU ve CSU geçtiğimiz haftasonu birlikte bir sosyal reform paketi yayınladılar. Tedbirler kataloğu ne heyecan verici ne de okumaya değer. Belgenin asıl anlamı acımasız önerilerinde değil, Schröder'in parti içi muhalefetine ve sendikalara verilmiş genel bir mesajda yatıyor: Bayanlar baylar, saygılı olun, daha kötüsü de olabilirdi! Eski BDI Başkanı Henkel bu stratejinin anlamını iyi bilmektedir, çünkü böyle bir stratejiyi daha önce Schröder'in selefine sunmuştur. Henkel, otobiyografisinde Helmut Kohl'ü ziyareti ile ilgili şunları yazmıştır: "Ona [Kohl] kendisinin 100 koyabildiği her durumda, benim de 150 koyarak yardım edeceğimi anlatmaya çalışıyordum. Böylece sadece 50 koyanlara şunu diyebilecekti: İşte bu, şansölyenin fedakârlığıdır. Amacım onun hareket kabiliyeti artırmaktı." Henkel'in itiraf ettiği gibi, bu konudaki birliktelikleri işe yaramamıştır. Schröder ise bu tarz bir işbirliğinin önemini hemen kavramıştır.

Stoiber'den gelen sevindirici haberi Şansölye oldukça önemli bulmuştur. DGB* Başkanı Sommer bile "Gündem 2010" adlı, sosyal yapının kellesini uçuracak programa onay vermemiştir; oysaki sendika liderleri emeklilik reformu ve Hartz Tasarısı için hemen onay vermişlerdi. Bunları yaptıran toplumsal vicdan mı, yoksa hayatta kalma dürtüsü mü, bilin-

* DGB (Deutsche Gewerkschaftsbund): Alman Sendikaları Birliği. *-çev.*

memektedir. DGB, elbette bu soruya artık yanıt vermemektedir. IG BCE* Başkanı Schmoldt mücadeleye hazır birkaç sendikadan olan Verdi ve IG Metall'e saldırmaktadır. SPD içinde ise Şansölyemizi kurtaralım kampanyası başarıya ulaşmıştır. Henkel'in çıkış noktası apaçık ortadayken, dışarıdan bakan naif biri, Birlik partilerinin Schröder yönetiminin istikrara kavuşması için çaba göstermelerini garipseyebilir. Buna bakarak aslında anlaşılabilecek tek bir gerçek vardır; o da egemen sınıfın isteklerini herkese kabul ettirdiğidir.

Handelsblatt, Schröder'in halk arasında kaybettiği sempatiyi, Almanya'nın yönetici elitleri arasında kazandığı sempatiyle dengelediğini belirtmektedir. Sosyal demokratların kötü şeyleri, daha kötüsü olmasın diyerek vicdan rahatlığıyla yapması, adeta bir gelenek haline gelmiştir ve Schröder'in meşhur ifadesi, "kötünün iyisi" ile onaylanmıştır. Birkaç haftadır yüzde yüz elli talep edenler ekibi görüşlerini bildirmektedirler: Bunların arasında BDA ve BDI derneklerinin temsilcileri (Rogowski'nin önerisiyle Almanların ortak karar verme modelinden kurtulmak), sene başında yayınladıkları rapor ile Gündem'i öven, ama yetersiz bulan bilirkişi heyeti ve şimdi de CDU/CSU.

IMF'den alınacak yeni bir dosyanın işe yarayabilmesi ancak Amerikan modeli ile gerçekleşir ve % 5'lik büyümeyi getirebilir. En önemlisi ise işten çıkarma yasasının ABD seviyesine çekilmesi ve işsizlik maaşında da aynı sürecin uygulanmasıdır.

Bu kötü tiyatronun, alçakça olan yanı şudur: Aslında herkes sunulan gerekçelerin yalan olduğunu bilmesine rağmen,

* Almanya Maden Kimya ve Enerji İşçileri Sendikası. *–çev.*

çıkar politikalarından bahsetmek yerine bu yanlış veriler hakkında konuşmayı tercih etmektedir. Sommer tarafından Gündem 2010'a alternatif olarak sunulan raporda, katma değer vergisinin artırılması, sosyal kesintilerin azaltılması gibi konular yeniden ısıtılıp insanlara sunulmuştur. Bu talepler, Schröder'in acımasız planlarından daha iyi değildir; sonuçta az kazananlar yine en çok mağdur olanlar olacaktır. Sermaye lobisinin en sevdiği yalan olan sosyal yardımların işsizliğe yol açtığı yalanı (aslında durum tam tersidir) dolaylı olarak kabul edilmektedir. Krize ve artan ek masraflara rağmen 12 Dax firması 2003 yılında kazançlarını artırabilmiştir. Birçoğu önümüzdeki sene için geniş kapsamlı işten çıkarma planları yapsa da, bu konu tartışmalarda pek gündeme gelmemiştir. Muhalefete güvenmek mi? Elbette. Bir zamanlar SPD içinde de bulunan sol muhalefet yukarıdan aşağı doğru artacak bir paylaşım (SPD pratikte hep bunun tersini yapmıştır) ve kapitalizmin maksimum kârı hedefleyen barbarlığına karşı sosyalist bir alternatif talep etmiştir. Muhalefet şu anda Schröder ile el ele uyum içinde çalışarak kendisini yok etmektedir.

10 Mayıs 2003

Sürprizler

Gelişmelerde insanı en çok şaşırtan, başroldekilerin hâlâ samimiymiş gibi görünen şaşkınlıklarıdır. Ekonomi profesörü ve hükümet tarafından ekonomi dehası olarak adlandırılan Wolfgang Wiegard, 2003 yılının ilk çeyreğinde gerileyen GSMH rakamlarını "Beni gerçekten çok şaşırttı" diyerek yorumladı. Ekonominin performansı ikinci çeyrekte de, bir yıl öncesinin değerlerinin % 0,5 altında kalmış, işsizler ordusuna ise resmî rakamlarla 500.000 kişi katılmıştır. Her ne kadar Schröder, Profesör Wiegard'ın "arz koşullarının iyileştirilmesine" dair tavsiyelerine uysa da; toplumsal ağ zayıflamış, maaş ödemelerinin yol açtığı masraflar Hartz sayesinde azalmış, büyük sermaye vergi yükünden kurtulmuş, işsizlerin yaşam koşulları da kötüleşmiştir.

Vergi uzmanlarının tahminlerini duyduğunda, "Beni gerçekten çok şaşırttı" yorumu, Eichel'in adeta suratına kazınmıştır: Bu yıl elde edilecek vergi geliri 2002 Kasımında yapılan tahminden en azından 8,7 milyar avro daha az olacaktır. Ekonominin % 0,75 büyüyeceğine de Eichel ve Clement dışında kimse inanmaz. Ekonomi enstitüleri büyüme oranının % 0,5'in altında kalacağını açıklayınca, Eichel "verimlilik moratoryumu" ilan ederek bütün harcamaları durdurmuştur. 60 tane A-400-M tipi askeri taşıma aracının 8,3 milyar avroya satın alınmasına engel olamamıştır. Thyssen-

Krupp, BMW ve Telekom dışında da birçok firma, gelirlerindeki hızlı artışı açıklamışlardır. Perakende piyasası ise bu yıl için öngördüğü % 1,5'luk ciro azalışını fazla iyimser bulduğu için geri aldı. Sermayenin çıkarlarını bu kadar benimseyip, büyük firmaların rekor seviyelerdeki kazançlarını kalkınma ile karıştıranlar, artarak devam eden krizle ilgili gelişmeleri duydukça daha çok şaşıracaklardır.

"Ekonomi uzmanları havanda su dövüyorlar." *Handelsblatt* bu başlıkla, ekonomistlerin konjonktür analizi ve tanı koyma çabalarına hoşgörüyle göz yumarak ekler: Söz konusu olan "klasik konjonktür çemberi" değil, "dıştan gelen şokların" devamıdır (11 Eylülde başlayıp borsanın çöküşüyle devam eden, Irak savaşına kadar uzanan süreç). Aslında bu şokların öngörülmesi de mümkün değildir. Kendi ekonomi politikalarına yönelik önerilerin dayandığı kabulleri, kendi kendilerine konuşarak çarpıtmaktadırlar. Alışageldiğimiz dualar artık daha kısık sesle edilmektedir: özelleştirme, kesinti, tasarruf, tasarruf, kesinti, özelleştirme... Artık Federal İstatistik Kurumu'nun bile kavradığı bir şey vardır: Aylık net 1200 avro kazanan birisi bu paranın tamamını harcar; 5000 euro kazanan ise, bu paranın beşte birini bir köşeye ayırır; bu rakam, neredeyse ilk örnekteki kişinin hayatta kalabilmek için harcamak zorunda olduğu miktara eşittir. Schröder'in gelir vergisi reformu normal gelirlinin yükünü % 3 azaltırken, milyonerlerin yükünü % 10 azaltmıştır. Yükselen tüketim vergisi, harcamalar ve Hartz gitgide daha çok insanın daha az harcamasına neden olmaktadır. Durum böyleyken perakende piyasasının daralması-

na şaşırmamalı. Çaylak bir ekonomistin bile rahatlıkla kavrayabileceği şey şudur: Ulusal ekonomiyi bir şirketten farklı kılan şey, harcamaların ve müşterilerin aynı olmasıdır. Sermaye, harcamalarını düzene soktuktan sonra, müşterinin eksikliğini hissedecektir. İçinde su olmayan bir havuzda yüzülememesine, bir ekonomi dehasından başka kimse şaşırmaz. Küresel ekonomik krizden sonra yayılan sistem alternatifleriyle yüzleşen sermaye, dersini iyi öğrenmiştir. Politik çıkarlarını yıllarca Keynes ekolünün takipçileri tarafından yönlendiren sermaye, artık değerin sadece üretilmeyip aynı zamanda sömürmeye değmesi için gerçekleştirilmesi gerektiğini de kavramıştır. Talebi yaratan unsur olarak maaşa bağımlı çalışanların varlığı (sermaye onlara işçi olarak ihtiyaç duymadığı sürece) tekrar önem kazanmıştır. Bunun da yetmediği durumlarda, devlet telafi edici harcama politikasıyla yeni talep kaynakları yaratmıştır. Bu eğilimin destekçileri, Schröder'in parti içindeki muhalifleridir; söz konusu olan, *Handelsblatt*'a göre "ekonominin ters yönde giden sürücüleridir". Onların daha iyi bilip bilmedikleri veya bilmeyi isteyip istemedikleri sorusu yanıtsız bırakılmıştır. Yurtdışına bakarsak, strateji ve beceriksizlik birbirinden farklı iki şeydir. *Handelsblatt*'ın incelediği Amerikan modeli aslında her şeyi açıklamaktadır:

1994 yılında ABD'de 5 milyon aile sosyal yardımlarla geçinirken; bu rakam günümüzde sadece 2 milyondur. Bir anda "kaybolan" 3 milyon ise büyük olasılıkla birçok ek iş yapmaktadır ya da sokaklarda yasadışı işler yapmaktan hapsi boylamıştır. Ne olursa olsun durum eskisinden daha kötüdür.

Görünüşe göre Schröder de buna benzer gelişmeleri beklemektedir. 1930 yılında da "çok şaşıran" birçok ekonomi profesörünün daha fazla şaşırmaya hakları yoktur.

24 Mayıs 2003

Faiz ve Marj

Avrupa Merkez Bankası, gecikmiş de olsa geçtiğimiz Perşembe günü güdümlü faiz oranlarında % 0,5'lik indirime gitmiştir. Tüm Avrupa'ya çaresizlik ve karamsarlık egemendir. Ekonomiler durgunlaşmakta ya da Almanya (% 0,2), Hollanda (% 0,3) ve İtalya'da (% 0,1) olduğu gibi daralmaktadır. Avrupa istatistiklerine göre artmakta olan tek rakam, işsizlik oranıdır. Avrupa Topluluğu ortalamalarına göre işsizlik % 8,8'lik oran ile son üç yılın en yüksek seviyesindedir. Avrupa Merkez Bankası, avro bölgesi için yaptığı büyüme tahminlerini defalarca yenileyerek aşağı çekmek zorunda kaldı.

EZB* merkez yönetim kurulunun son toplantısında, faizlere müdahale etmemesinden bu yana hiçbir şey değişmemiştir. Almanya'nın en kudretli CEO'larının % 53'ü bu kararı desteklerken, % 46'sı –ağırlıklı olarak orta ölçekli firmalar– faizlerin düşürülmesinden yanaydı. Bu sonuç oldukça şaşırtıcıdır, çünkü firmalar –neoklasik iktisat öğretisine göre– her zaman düşük faizin kendi çıkarlarına daha uygun olduğunu düşünürler. Pratikte ise bu sadece borç batağına saplanmış firmalar için geçerlidir. DAX-holdingleri ise uzun bir süredir (borsanın çökmesi ve krizin üzerinden üç yıl geçmesine rağmen) bunu umursamamaktadırlar. Büyük miktarda paraya hükmedenleri –burada söz konusu olan yöneticiler sadece

* EZB (Europäische Zentralbank): Avrupa Merkez Bankası. *–çev.*

firma çıkarlarını değil, ait oldukları sınıfın çıkarlarını da göz önünde bulundurmaktadırlar– paranın hiçbir gerçek değeri temsil etmediği bir çağda enflasyon korkusu sarmış, bu korku ise paranoya ve histeriye dönüşmüştür.

Avrupa Merkez Bankası para politikası stratejilerini hazırlarken –bir zamanlar Bundesbank'ın yaptığı gibi– bu paranoyayı zemin olarak kullanmaktadır. Doğal olarak söz konusu olan tek başına enflasyon oranı değil, bilakis nominal faiz ve enflasyon arasındaki orandır. Parasını işleterek servet sahibi olanlar % 8 enflasyon ve % 13 faiz oranıyla, % 2 faiz ve sıfır enflasyon ile kazanabileceklerinden daha fazlasını kazanırlar. EZB'nin bu son kararından kısa bir süre önce *Handelsblatt*'ta % 2,5 oranının korunmasıyla ilgili bir makale yer almıştır.

Enflasyon oranının yükseltilmesi şu an için söz konusu değildir. Paylaşım, düşen faizlerle gerçekleşebilir; servet sahiplerinin "masrafları" (bunu "daha az kazanç" olarak da okuyabiliriz) borçluların (sıradan vatandaş) yüksek kazançları karşısında daha önemli bir konuma sahiptir. Faizlerin düşürülmesine karşı olan ikinci bir görüşe göre, düşük faizler kamuoyu üzerindeki baskıyı azaltabilir, böylelikle Schröder'in toplumu soyma planı baltalanır. Çünkü faizler ne kadar düşük olursa, yeni borçların maliyeti de o kadar az olur. Böylelikle kamuya ait milyarlar, bireysel yatırımcının cüzdanına girer. Bütün bu görüşlere karşın çoğunluğun eğilimi geçtiğimiz haftalar içinde tamamen değişti. Gitgide daha fazla ekonomi patronu, EZB'nin faizleri aşağıya çekmesini desteklemektedir. Bu ani görüş değişikliğinin nedeni giderek artan işsizler değil, devamlı değer kazanan avronun ihracatçıların siparişlerinde azalmaya neden

olmasıdır. Bundan en çok mağdur olanlar Alman holdingleridir; çünkü dünyanın hiçbir ülkesinde iç pazar, Almanya'da olduğu kadar sermayenin kölesi değildir. İhracatta geçen yıl yaşanan artış son anda Alman ekonomisinin yardımına yetişmiştir. Bu tarz bir durumun tekrar edebilmesi için avro bölgesi dışından elde edilen gelirlerin avro karşısında değer kaybetmemesi gerekmektedir. Geçtiğimiz 12 ay içinde avro, dolar karşısında % 30 değer kazanmıştır. Amerikan Maliye Bakanı Snow, konjonktürün yükselmesi için kendi paralarının değerini düşüreceklerini açıklamıştır. Bunu, ihracatlarının azalmasından korkan Güney Asya ülkeleri izlemiştir. Doları desteklemek ve kendi paralarını zayıflatmak için Asya bankaları yoğun bir şekilde Amerikan devlet tahvilleri satın almışlardır. ABD açısından avantaj, düşen dolar kuruna rağmen bütçe açıklarının azalması ve piyasadaki faizin uzun süreli yatırımlar için artmayacak olmasıdır. Greenspan'in düşük güdümlü faiz oranları ile bunu garanti etmek mümkün değildir. Asya-Amerika arasındaki kur savaşları, Avrupalı ihracatçıya da zarar vermektedir, çünkü ürünlerinin Pasifik bölgesine ihracatı daha pahalıya gelmektedir.

Uygulanan faiz indirimi avroyu frenleyerek ihracatın önündeki engellerin geçici bir süre kalkmasını sağlayabilir. Konjonktürel anlamda kalıcı bir değişim olup olmayacağına dair derin şüpheler bulunmaktadır. Satışlar bu kadar kötü olduğu sürece, tek başına düşük faiz yatırım yapmak için yeterli bir sebep değildir. İşin ilginç yanı ise faizlerin düşmesinden, asıl ihtiyaç sahipleri –küçük ve orta ölçekli işletmeler ve tüketiciler– bir türlü faydalanamamaktadır. *Handelsblatt*, 15 Mayıs tarihinde şunları yazmıştır: "Bankaların kredi müşte-

rileri faiz indirimine rağmen daha iyi şartlara kavuşamayacaklar, çünkü birçok banka faizlerini yükselterek kâr marjlarını koruyacaklarını açıkladılar." Başka sorusu olan?

7 Haziran 2003

Diş boşluğu

Rürup'un sigortası*, Çarşamba günü Bundestag'da bahsi geçen "sağlık sistemini modernleştirme yasası" adlı canavar ile karşılaştırılınca oldukça zararsız görünmektedir. Hafızalarımızı yoklarsak: Bay Rürup'un keyfine göre sigorta primleri doğrudan maaştan çekilecek ve her sigortalı "kelle primi" ödemekle yükümlü olacaktı; sigorta ise sadece tıbbi temel ihtiyaçları karşılayacaktı. Her ne kadar bütün netliğiyle ifade edilmese de, sağlıklı dişlere sahip olma ya da evdeki merdivenden düştükten sonra kırılan bacağı alçıya aldırma hakkı, kapsama alanı dışında kalmaktadır. Rürup'un arzuladığı dünyada işveren işçisinin sağlık sigortasına katkıda bulunmak zorunda değildir. Ulla Schmidt, Rürup'un reçetesini biraz suyla seyreltmiş, acı tadını gidermek için bolca tatlandırıcı karıştırmıştır. Elbette böyle yaparak kusturucu bir ilacı yaş pastaya döndüremezsiniz. Örneğin muayene ücreti, daha önce aile hekiminize danışmadan uzman bir hekime gittiğiniz zaman ödenecektir. Kesin olan ise bununla birlikte konumu daha da güçlenen aile hekimliğine karşı bir şeyin konulmayacağıdır. Aile hekimleri şu ana dek çabaları ve toplumda gördükleri saygı göz önünde bulundurulunca gerçekten de oldukça yıpratıcı bir sorumluluğun altında büyük bir özveriyle çalışmışlardır ve buna rağmen sağlık sisteminin en nankör davrandığı kesimdir. Elbette planlanan

* Ekonomist Bern Rürup'tan adını alan ve 2005'ten beri yürürlükte olan yaşlılık sigortası. *–çev.*

"sağlık merkezlerine" kimsenin itirazı yoktur. Yine de eski Demokratik Almanya Cumhuriyeti vatandaşları polikliniklerinin önce yıkılıp daha sonra yeni bir fikirmiş gibi inşa edilerek sunulmasına bir anlam verememektedirler. O halde geç de olsa öğrenmek, hiç öğrenmemekten daha iyidir. Asıl tuzak ise başka bir yerde gizlidir: Muayene ücreti adı altında alınacak ek ücret. Baraj bir defa yıkılırsa, suyun içine sellerin getirdiği çimenler karışır. Blüm, 1983 yılında ilk hasta katkı payını yürürlüğe soktuğunda söz konusu olan miktar göreceli olarak çok azdı. Şimdi ödenen oranın büyüklüğü ise herkes tarafından bilinmektedir. Asıl problem ise doktora gittiğimizde ödenecek bu paranın normal karşılanmasıdır. İnsanlar kuaföre ve ya tamirciye gittiklerinde para ödüyorlarsa, doktora gittiklerinde de ödemeliler. Eğer uzman cerraha gideceksek neden 15 avro daha fazla ödemeyelim? Ya da hasta yaşlıysa neden daha fazla ödemesin? "Düşünsel zenginliğin" sınırları yoktur.

Şu ana dek harcamaların minimal bölümünü karşılayan resmî sigorta kuruluşları özellikle ücretlendirmeleriyle diğerlerinden ayrılırken, şimdi yeni reformlarla bu rakamlar da artacaktır. Schmidt'in reformları ile birlikte artık birçok sağlık hizmeti sigorta kapsamından çıkarılmıştır. Örneğin gözlük ve kısırlık tedavisi ile tüp bebek masrafları... İlaç almak isteyen biri bundan böyle daha fazla para harcamak zorundadır. Hastanın ödeyeceği pay, bir paket ilaç için 8 avroya kadar çıkabilecektir. Reçetesiz ilaçları almak isteyenlerse tamamını kendileri ödemek zorundadırlar. Hastanede yatmak ve diş tedavisindeki korkunç pahalılıktan bahsetmeye gerek bile yoktur.

Rürup ruhuyla derinden bağ kuran bu reform, eşitlik ilkesine dayalı hastalık ücreti ödemesini de ortadan kaldırmaktadır. Bu reformlar için senelik harcanacak yedi milyarı sadece çalışanlar ödeyecektir –ki bu doğal olarak maaşlarında yapılacak bir kesintiye eşdeğerdir–. Açıkça görüleceği gibi işverenlerin büyük gürültü kopardığı kendilerine düşen payın fazlalığı koca bir yalandan ibarettir. Bu reform paketi olur da hedefine ulaşıp prim oranını % 14,3'ten % 13'e indirse bile, maaşlı çalışanlar sonunda daha fazla ödeyeceklerdir. Kişiye özgü ödeme biçimi, Schmidt'in reformundaki ödeme biçiminin adıdır. Bu hem muayene ücreti hem de hastalık ödentisi için geçerlidir: Eşit paylarda ödemenin kaldırılmasından sonra bu ikinci adım da, bireysel katkı paylarının artırılarak devreye sokulmasıdır. Devamında gelecek şeyler ise çoktan raflardaki yerini almıştır ve CDU ile yapılacak pazarlıklarda kullanılmayacaktır.

Schmidt'in yasa paketi, yumuşatılmış Rürup olarak da algılanabilir; fakat bu yüzden bizi en sertinden koruduğunu düşünmek büyük bir yanılgı olur. Bunun yerine daha fazla gelişme şansı olan küçük bir Rürup kopyasıdır. Şimdi gelen şey, ileriye atılmış bir adım değil, sadece makas değiştirmektir. BDI'nın 13 Mayıstaki "dirimsel toplum insiyatifi" görüşmelerinde hedeflerini yeniden ortaya koymuşlardır: devletin elini sağlık sektöründen tamamen çekmesi ve parite finansmanının tamamen kaldırılması, primlerin direkt olarak maaştan kesilmesi ve sigortanın kapsamının kişiye göre değişmesi. Bu görüşmede yer alan beyefendilere sağlık sigortasının otomobil sigortası gibi yapılandırılamayacağını anlatmak boşa zaman kaybetmektir. Böyle toplantılarda konuşulanla-

ra ne Rürup ne de Schmidt cesaret edebilir. Peki bu vicdansızlık mıdır? Hayır! Sadece sağlık sisteminin özelleştirilmesidir.

Hesaplar tuttuğu sürece bir sigorta firmasının hissedarları açısından sattığı poliçenin bir otomobil, ev veya kalp krizi için olmasının hiçbir önemi yoktur. Özel sermaye özellikle kârlı (sağlıklı) müşterileri hedef alırken, masraf çıkaracak (sağlıksız) müşterilerden kaçınmaktadır. Kaza yapmış birisi, hiç kaza yapmamış bir sürücüden daha fazla sigorta öder. Eski bir arabaya sırf ona sevgisinden dolayı sahip olmak isteyen biri olur da onu sigortalayacak birini bulursa (TÜF olmayan ülkelerde tabii ki, çünkü bu sadece orada sorun olur) fazla para ödemeye hazır olmalıdır. Bunu sağlık sistemine tercüme edersek, sıkça hastalanan birisi, sağlıklılardan daha fazla para öder (yaşlılar gençlerden daha fazla, kadınlar da erkeklerden daha fazla). Araba alacak gücü olmayan biri araba kullanmaz olur biter. Peki aynı şeyi sağlık için düşünebilir miyiz? Sonuçta özel sigorta firmaları hayır kurumları değildir ve kâra odaklanmışlardır; bunu kabul eden bir toplumun sonuçlarına da katlanması gereklidir.

Asıl lafazanlık, sistemin gizlice değiştirilmesinin insanlara tasarruf adı altında yutturulmasıdır. Schmidt'in reformunun ısrarla elde etmek istediği, tasarruf yapılacak miktar 13 milyar avrodur. Genel anlamda, zenginlerden elini çek, fakirlere yüklen! Çünkü fakirler, zenginlere oranla daha sık hasta olurlar. Bunun nedenlerini de ayrıca düşünmek gereklidir.

Tamamen özelleştirilmiş sağlık sisteminin, kamuya ait sağlık sisteminden daha ucuza gelmediğinin en iyi örneği ABD'dir. Senelik sağlık harcamaları, kişi başına düşen 4.631 dolar ile dünya sıralamasında birinci sıradadır. Bir karşılaştırma yapacak olursak, Almanya'da şu an kişi başına ödenen

para 2.748 dolardır. Bunun dörtte üçünü sigorta karşılarken, ABD'de bu rakam, özel sektörün yaptığı harcamaların yarısına denk gelmektedir.

Amerikan siteminin karanlık yüzü, primleri ödeyecek parası ve sağlık sigortası olmayan 40 milyon Amerikalıyı kapsamaktadır. Eğer ortalama yaşam süresi bir sağlık sisteminin ne kadar iyi işlediğinin kanıtlarından biriyse, yaş ortalamasına bakarak ABD'nin 14 büyük endüstri toplumu arasında en son sırada yer aldığını görmekteyiz. Özelleştirme, ilk aşamada zengin kesimin aldığı sağlık hizmetiyle, fakir kesimin aldığı berbat sağlık sistemi arasındaki uçurumun daha da büyümesine neden olmuştur. Schmidt'in bu zayıf direniş karşısında dümenini nereye kırdığını merak edenlerin, bakışlarını Atlantik'in diğer kıyısına çevirmesi yeterlidir.

Alternatif mi? Atılacak ilk adım, şu anki fiyatının üçte biri oranında daha ucuza satılabilecek ilaçların fiyatlarının yasalarla belirlenmesidir (ilaç üreticilerinin ortalama kâr marjları % 30 dur). İkinci adım, her gelir grubundan alınacak katkı payıdır –örneğin gelir veya varlık vergisi gibi. Üçüncü adım, sigorta mecburiyeti sınırlamasının kaldırılmasıdır; böylelikle iyi kazanan sağlıklı kişiler de resmî olarak sigortalı olmaya devam ederler. Dördüncü adım ise üçüncü adımın sonuçlarından türetilmiştir. Buna göre özel sağlık sigortası kaldırılmalıdır; çok yüksek primler ödeyen genç, sağlıklı insanları müşteri olarak bağlamak uğruna yapılan acımasız rekabet de böylelikle sona erer. Bunların hepsi resmî sağlık sigortası kuruluşlarının omuzlarındaki yükü hafifletirken, bütçelerindeki açıklar da özel sigortalar gibi tarih olacaktır.

21 Haziran 2003

Hediye Alan Milyonerler

Bilgiye giden yol uzundur. Şansölye'nin makamında şu sıralar en çok, konjonktürel facianın ve düşük kapasite kullanımının sorumlusunun sıklıkla vurgulandığı gibi "reform trafiği" ve "yüksek ücretler" değil, tam aksine düşük talep olduğu konuşulmaktadır. Tüketici talebi, hükümetin ekonomi danışmanlarının Schröder'e öğrettiği gibi, insanların cebine giren net gelire dayanır. Şansölye, konjonktürü yeniden canlandırmak için gelirin üzerindeki vergi yükünün hafifletilmesi gerektiği sonucunu çıkardı. Vergi indirimi ne kadar çok olursa, gelir o kadar çoğalır. Ne kadar erken, o kadar iyi.

Bu sonuç, ekonomi lobisinin hoşuna gitti: Neuhardenberger'in huzur veren doğasında söz verilen "tasarruf zorunluluğu" aniden unutuldu. 2005'te uygulanması planlanan vergi reformunun son adımının önümüzdeki seneden itibaren yürürlüğe girmesine karar verildi. Buna göre gelir vergisi 1 Ocak 2004'ten itibaren % 19,5'dan % 15'e, yüksek gelir vergisi de % 48,5'ten % 42'ye indirilecektir. Vergiden muaf olan asgari geçim düzeyi ise senelik 7.664 avroya yükseltildi. Tahminlere göre bu vergi bonkörlüğünün kamuya maliyeti, en başında planlandığı gibi 15,6 milyar değil, 21 milyar avro tutarındadır. Çalışanlar ve orta ölçekli işletmeler, Schröder'in hesaplarına göre 2003'te ödediklerinden % 10 daha az gelir vergisi ödeyeceklerdir. Bu sonuca bildiğimiz matematik hesaplarıyla ulaşamayız. Madem Schröder'in reformlarına göz

yumuyoruz o zaman onun hesap tekniklerini de kabul etmek zorundayız. % 10 daha az gelir vergisi... Şansölye bu açıklamayla tüketimin % 10 artıp dolayısıyla da pozitif büyümenin ivme kazanacağına inanmaktadır.

Bu ivmeyi SPD istediği kadar bekleyebilir, görünüşe göre de daha uzun süre beklemesi gerekecek. İşin doğrusu, zayıflayan alım gücü, ulusal ekonomide yaşanan keyifsizliğin asıl nedenidir; işte bu yüzden gelirin artırılmasının bir şeyleri değiştirebileceğine inanmak saçma sapan bir düşüncedir. Kullanılabilir gelirin istatistiksel büyüklüğü ile tüketim isteği arasında nedensel bir bağ bulunmamaktadır. Bunu belirleyen ulusal ekonomik unsur, gelirin nasıl paylaşıldığıdır.

Var olan gelir geçtiğimiz yıl, her ne kadar pek bir şeyi değiştirmese de, hafif düzeyde arttı. Toplam talebin % 60'ını oluşturan kişisel tüketime ayrılmış miktar ise % 0,5 oranında azaldı. Temelde yatan neden şudur: Avro bazında geliri olan biri, prensipte iki şey yapabilir: ya kendisine güzel bir şey alır ya da parayı bir köşede biriktirir. Toplam gelir ne kadar çoksa, ikinci olasılığa yönelme şansı da aynı oranda artar. Ayda 600 kazanan biri için ise tasarruf yapmak ve tüketmek arasında seçim yapabilme şansı yoktur. Böyle birisi kıt kanaat geçinmeye mahkûmdur; eğer geliri yükselirse ilk yapacağı bankada tasarruf hesabı açmak yerine, hayatını insan onuruna yaraşır bir şekilde yeniden düzenlemek olur. Yüksek gelir ve yüksek tasarruf oranı o halde akla yatkındır ve bilimsel olarak ispatlanmıştır: Ayda net olarak 1500 avronun altında kazanan birisi para biriktiremezken, geliri net olarak 5000 ile 17. 000 avro arasında olanlar bu gelirin dörtte birini yatırım amaçlı bir köşeye ayırmaktadırlar.

Milyonerlerin nasıl tasarruf yaptığı bilimsel olarak araştırılmasa da, yaptıkları tasarrufun çok daha yüksek oranlarda olduğu tahmin edilmektedir.

Eğer eldeki gelir paylaşılırken paylaşım oranı aşağıdan yukarıya doğru artış gösteriyorsa, daha doğru bir ifadeyle geliri daha önce de çok yüksek olan biri bu artışa elbette sevinir; gelirinin azlığından şikâyetçi olan birinden ise daha fazla tüketmesini beklemek büyük bir yanılgı olur. Schröder'in senaryosuna göre vergi reformu 2010 yılına dek bunu başaracaktır. Evli ve çocuksuz aileler gelecek sene 20.000 avroluk gelirleri vergilendirilirken 1168 avro daha az ödeseler de, Schmidt'in hazırladığı sağlık reformu bu paranın büyük bir kısmını yine ellerinden alacaktır. Senede 1 milyon avro gelir gösteren bir kişi ise, bu rakamın 100 katı, yani 102.453 avro tasarruf edecektir. O halde bu vergi hediyesi en çok zenginlere, ensesi kalınlara yarayacak ve borsaya taze kan getirecektir. Daha da kötüsü ise, kamunun cebinden 21 milyar çıkacak olmasıdır; birilerinin bu miktarı ödemesi gerekmektedir. Prensipte üç olasılık bulunmaktadır: Devlet diğer vergileri artırabilir, borçlanabilir ya da harcamalarını azaltır. Eichel, ikinci ve üçüncü seçeneği tercih etmiştir. Harcamaların azaltılmasından anladığı şey, uzun süredir işsiz olanlara ödenen paranın sosyal yardım düzeyine indirilmesi, emekli maaşlarına önümüzdeki sene zam yapılmamasıdır. Sağlık sigortası primlerine yapılan zamları göz önünde bulundurursak, aslında bu, emekli maaşlarının azaltılması anlamına gelmektedir. Yeni düzenlemeyle vergi ödemelerinden 100.000 avro tasarruf eden bir zengin, bu parayla ikinci bir limuzin alabilir ya da eşini bir mücevherle mutlu edebilir. Milyonlarca dar gelirli

ise akıllarındaki tek şey olan hayatta kalma mücadelesine devam edecektir. Böylelikle o çok arzulanan talep patlaması yaşanmayacaktır. Böyle bir politik anlayışın alçaklığı ve zavallılığı hakkında çene yormaya değmez.

5 Temmuz 2003

SPD VE PDS'NİN BERLİN'DEKİ KOALİSYONU ÜZERİNE

"Pis İşler"

"İşin pis kısmına onlar da el atmalı!" Görünüşe bakılırsa Günter Rexrodt, koalisyon görüşmelerinin gidişatından memnun değilmiş gibi bir izlenim bırakmaktadır. Neden olsun ki? FDP hayal edebileceği en asil sonucu almıştır: İlkelerine bağlı ve başı dik olarak seçmenlerine verdiği söze sadık kalıp, vergi artışına karşı çıkarak muhalefeti seçmiştir. Trafik lambası koalisyonunun* çökmesine neden olan tartışmalı vergiler –içecek ve lüks yatlara getirilen ek vergiler– PDS ile birlikte söz konusu olmayacaktır.

SPD bu koalisyonu aslında arzuladı mı, bilinmez. Kesin olan, koalisyonun bilinçli olarak çökertilip, tercihin –federal düzeyde destek görerek– PDS'den yana kullanıldığıdır. Karara gerekçe olarak gösterilen Berlin kentinin birliği ve beraberliği, artan Doğu Berlinli sayısı, hatta birçoklarının uykusunu kaçıran Wowereit'ın söylediği "seçmenin isteklerine olan saygı" gibi bahanelere en naif insan bile inanmaz. Neler olup bittiği yeterince ifade edildi. Wowereit'ın danışmanı Tilman Fichter geçtiğimiz yılın Haziran ayında bir gazeteyle yaptığı söyleşide niyetlerini açıklıkla ifade etmiştir: "Doğu Berlin'in modernleşmesi sadece PDS ile mümkündür... İster doğulu isterse batılı olsun, hepimizin yaşantımızdaki gidişe

* Trafik lambası koalisyonu: Üç partinin renklerinden esinlenilerek, sosyal demokrat SPD (kırmızı), liberal FDP (sarı) ve Yeşiller (yeşil)arası üçlü koalisyona takılan isimdir. *–çev.*

bir dur demesi gerekmektedir. Bu yüzden doğuda PDS'ye ihtiyaç var... Eğer doğudakilerin modernleşmeden duydukları endişenin giderilmesi görevi bize verilirse, onlar bunu oldukça olumlu karşılayacaklardır. Eğer PDS bu korkuları popülist bir yaklaşımla kullanırsa, sonuç sadece olumsuz olur." (*Neue Zeitung*, 21.6.01)

Bu demecin şifrelerini çözecek olursak, "modern" kelimesinin toplumsal alanın talan edilmesine, "korku" kelimesinin de olası bir direnişe karşılık geldiğini görürüz. Söylenen şey aslında gayet açıktır: Olası bir toplumsal kargaşada sol muhalefeti kendilerine bağlayarak, protesto gösterilerinin önüne geçmek istemektedirler. Olur da bu gösterilere dur denilemezse, en azından parlamentodaki lobi çalışması ve onlara verilecek politik destek engellenmiş olur.

Ortaya çıkan manzara yeni değildir ve tarihte örneklerini sıkça görürüz. İşler zaten ne zaman çıkmaza girse sol, başköşeye oturtulur ve bir iki göz boyayıcı olayla ikna edilir: Bunun sonucunda ise karşı hareketler zayıflatılarak tek başına bırakılır; bunun yanı sıra sol inanılırlığını kaybederek, ileride rahatsızlık verecek unsurlardan biri haline gelir. Hesap basit ve ortadadır, asıl utanç verici olan ise bununla ilgili uzun bir makale yazmaktır. Daha da utanç verici olan ise bunun hâlâ işe yaramasıdır. Şu ana dek kamuoyunda iyi bilinen kızıl-kızıl senatonun koalisyon programı adeta harfi harfine neoliberalizm yanlısı bir kitaptan alınmış gibidir. Görünen o ki bizim güvenimizi ve desteğimizi kazanan bir zamanların PDS politikasından geriye hiçbir şey kalmamış. Sanki bu programı hazırlayan aracılar kendilerine slogan olarak şunu bellemişler: PDS parti programını alın, ora-

da yazan ne varsa tam tersini yapın. Programda "kamu sektöründe istihdamı artırmak" mı yazıyor? Yapılacak olan, kamu hizmetlerinde 2,1 milyarlık tasarruf ve en azından 15.000 işten çıkarma. Bu işten çıkarmalara dayanak olarak yaş haddinin gösterilmesi, mağdur olanlar için durum biraz daha kabul edilebilir kılsa da; onlara ne bir alternatif ne de başka bir iş sunulmaktadır. Berlin'de, sanayide çalışanların sayısı 1989'dan sonraki 10 yıl içinde 400.000'den 130.000'e geriledi. Özel hizmet sektörü de aynı şekilde işten çıkarmalara devam etmektedir

Programda "yukarıdan aşağıya doğru paylaşım için verilen mücadeleye sendikaların destek vermesi" mi var? Kamu kesiminden yapılan tasarruflardan toplanılan 1 milyar mark sendikalara "dayanışma" adı altında hibe edilecekmiş. Sonuç: Mesai ücreti ödenmeden çalışma saatlerinin artırılması, hatta Noel ikramiyesinin kesilmesi bile gündemde.

"Sosyal konutların kâr amacıyla özelleştirilmesinin sona erdirilmesi" mi yazıyor? Toplu konut idaresinin satışından Berlin şehrinin kasasına 2 milyar mark girecekmiş.

"Toplumsal adalete dayalı bir vergi sistemi" mi yazıyor? Kiraların tırmanmasına neden olacak konut vergisinin artırılması ve su şebekesi için imtiyaz harcı planlanıyormuş. İkisi birden ortalama bir Berlinli aileye senede fazladan 85 mark masraf demektir. Bir milletvekilinin maaşının yanında bu miktar çok küçük dursa da, sosyal yardımla geçinen birisi için 10 günlük gıda harcaması anlamına gelmektedir.

"Belediyenin mal varlıklarının genişletilmesi" mi? Berlin eyaletinin bütün firma katılımlı mal varlıkları incelenip, "stratejik öneme sahip olmayanlar" satılacakmış. Satışa sunu-

lanlar arasında Bankgesellschaft Berlin dikkati çekmektedir. Senato bu bankanın eski borçlarını ve gayrimenkul risklerini üstlenmiştir. Özelleştirmenin dürüstlük ilkesine dayanarak gerçekleşecek olması, açıkçası halk açısından ürkütücüdür. Çünkü sözde kâr getirecek bir alışveriş borçları artıracak, faturası da Berlinlilere kesilecektir.

"Çocukları ücretsiz olarak anaokuluna yollama hakkı" mı? Devlete ait 852 anaokulunun yarısı 2006'ya dek özelleştirilecekmiş. Bunun doğuracağı masrafları görmemek için kör olmak gerek. Özel bir anaokulu elbette masraflarının faturasını ailelere kesecektir.

"Sağlık hizmetlerinin artırılması" mı? Sanki Berlin'deki hastanelerde yeteri kadar yatak varmış gibi, Benjamin Franklin üniversite kliniğine akan para musluğu kapatılacakmış.

"Spor ve kültür merkezlerinin ticarethanelere dönüşmesine dur demek" mi? 12 yüzme havuzu kapatılacakmış. SEZ'in* özelleştirilmesini CDU büyük koalisyon sırasında önermiş, SPD'nin büyük tepkisiyle karşılaşınca da özelleştirme gerçekleşememişti. Soygun kültürel alanda da son sürat devam etmektedir. Batıdaki şehir tiyatrosunun bütçesinden senelik 20 milyon kesilecek ve daha sonra da tiyatro satılacak.

"Yeni bir politika" mı? Kırmızı-kırmızı senatosunun uygulayacağı yeni politika, olsa olsa büyük koalisyonun yıllar boyu açtığı toplumsal yaraları daha da büyütmek olur. Çünkü bu senatonun planları arasında acımasız kesintiler ve özelleştirme yer almaktadır.

SPD tek başına böyle bir program hazırlasaydı, kesinlikle PDS'nin öfke dolu protestosuyla karşılaşırdı.

---

* SEZ (Sport- und Erholungszentrum): Spor ve Eğlence Merkezi. *–çev.*

O halde Diepgen* neden koltuğundan edildi? Onun yaptıklarının aynısını yapmak için mi? Uğruna kendisine zarar veren bir politika izlenmesine neden olan şey, seçmenlermiş; zira onlar böyle bir durumda PDS'nin reddetmeden görevini yapacağını ümit etmekteymişler. İzlenecek politika gerçi çok sert ve acı olacakmış; ama ne de olsa zor bir dönemden geçiyormuşuz. Eğer trafik lambası koalisyonu olsaydı çok daha kötüsü olabilirmiş. Bu bağlamda yönetime ortak olmak, bir nevi kendini kurban etmekmiş. Elbette muhalefette ellerini kirletmeden beklemek daha çok hoşlarına gidermiş. Ama vazife söz konusu olunca; alçak, dogmacı, küresel devrim hayalleri kuran ideolog, sorumluluklarından kaçmazmış!

Soru aslında gayet ciddidir. Kamuda çalışan seçmenlerimiz, PDS bir sonraki sözleşmede maaşlarından kesinti yapılsın diye mi bizi seçti? Doğu Berlinli emekliler ya da Neukölln'ün sosyal yardım alan fakirleri bizi PDS'nin de onayladığı konut ve su kesintilerini beğendikleri için mi seçtiler? Ya da ilk defa oy kullanan 18 yaşındaki öğrenci, pek yakında özelleştirilecek SEZ'e girerken iki katı para ödemesi hoşuna gittiği için mi PDS'ye oy verdi? Hangi kanıt, sözümona seçmenin iyiliğine çalışan, ama kendi değerlerine ihanet etmiş bir partinin seçmenlerinden de aynı şey yapmasını istemeyi açıklayabilir? PDS, toplumsal bilincimizde acımasız kapitalizme ve onun her türlü rezilliğine karşı koymuş bir parti olarak işlemiştir; inandıklarını hiçe sayan bir parti olarak değil. Aslında partinin bu imajı da yavaşça dağılmaya başlamıştır. Mecklenburg-Vorpommern veya Saksonya-Anhalt'ta biraz gezinir ve göste-

* Eberhard Diepgen, 1984-1989 ve 1991-2001 yılları arasında Berlin'de belediye başkanlığı yapmıştır. *-çev.*

rilere biraz kulak kabartırsanız, burada yaşanan hayal kırıklığının boyutunu daha iyi anlayabilirsiniz. Geçen seneki yerel seçimlerde PDS'nin aldığı göreli olarak iyi seçim sonuçları yanıltmasın; çünkü bu sonuçlar katılımın aşırı düşük olduğu bir ortamda alınmıştır. Partide hâkim olan düşünce ise, "seçmenlerimiz ne olursa olsun bizi diğer partilerden daha düzgün bulduğu sürece seçimlerden korkmamıza gerek yok." Sol bir partinin kendi varlık zeminini, kendisini "kötünün iyisi" gibi göstererek yok etmesi doğru mudur?

Schwerin'deki 3 yıllık koalisyonun partiye ve seçmenlerine ne kazandırdığına dair gerçekçi bir analizi PDS'nin yoldaşları şu güne dek sunmuş değil. Herkesin bildiği gibi, koalisyonda oldukları sürece bu bölgede yaşayanların toplumsal durumu iyileşmek bir yana daha da kötüleşti. Asıl ilginç olan, PDS'nin buradaki suç ortaklığına dair hesap vermeye zorlanmamış olmasıdır. ABM'den işçi çıkartılması, vergi reformunun onaylanması, eğitim alanındaki kesintiler, sosyal yardım alanların köleleştirilmesi veya diğer eyaletlerden daha farklı olmayan bir sınır dışı etme politikası. Berlin'e bakarak bunun sadece bir başlangıç olduğunu görebiliriz. Zaten kimse PDS'nin SPD ile birlikte kabul edilebilir politika izleyebilecek yetenekte olduğunu iddia etmemektedir. Seçmenlerin tek dayanak noktası, daha kötü bir koalisyonun yönetime gelme tehlikesidir.

Asıl soru ise, bunun doğru olup olmadığıdır. Koalisyon sözleşmesinin metnini inceleyecek olursak, trafik lambası koalisyonunun planladıklarından ne farkı vardır? İçme suyundan alınacak vergi nasıl toplumsal ilerleme olarak görülebilir ki? Açıkçası kızıl senatonun planladığı kadar çok

özelleştirmeyi, trafik lambası koalisyonu dahi yapamazdı. Kamu hizmetlerinde yapılacak tasarruftan elde edilecek 2,1 milyar avro, SPD'nin en başından beri istediği şeydi. Yapılacak kesintiler için önce sendikalarla pazarlık yapılması gerektiğinden, SPD kurnazca bir manevrayla bu görüşmeleri yapması için PDS'yi satın almıştır. Trafik lambası koalisyonu olsaydı, kesinlikle geçerli ücretlerle oynamaya cesaret edemezdi. İşten çıkartmaların üzerinde sallanan Demokles kılıcı, her zaman bir tehdit unsuru olarak varlığını koruyacaktır. Gerçekten de PDS, SPD'nin planladığından 220 tane daha fazla öğretmeni işe alacaktır. Bundan mağdur olan herkes için sorun, bir var olma mücadelesidir. Daha da önemli olan ve yöneltilmesi gereken soru ise: Trafik lambası koalisyonu, bu planlananları insanlara kabul ettirebilir miydi? Ya da tam tersi: Kırmızı-kırmızı senatosunun nerede sona ereceğini, koalisyon sözleşmesinin uygulanması mı belirleyecektir? İki soru da parlamento dışındaki protestoların varlığı ve gücüyle yakından ilgilidir. Muhalefetteki bir PDS, gösteri yapan sendikacılara hem parlamentodan bir destek sağlar; hem de doğudaki oyların yarısına sahip bir parti olmanın gücüyle taleplerin duyulmasını sağlardı. Yönetime ortak bir PDS ise karşı tarafta yer almaktadır. Şimdi parti olarak, direnişin güçlenmesine destek vermek yerine, zorunlu tasarruf politikasını kabul ettirmeyi çalışmaktadırlar. İşte tehlikeli ve ölümcül olan budur: Eğer bir sol parti bile çıkar politikasını bir zorunluluk olarak pazarlamaya kalkıyorsa, elbette protestoları destek yerine köstek görür. PDS'nin icraatlarını bir kısım seçmen çaresizlikle kabul ederken, bir bölümü de hayal kırıklığı ile karşılamışlardır. Hayal kırıklık-

ları, ayaklanma yerine boyun eğmeyi doğurur. Schröder'in kullandığı mekanizma, kendinden önceki partilerin kullandığıyla aynıdır ve kârın acımasızca en yüksek seviyeye çekilmesini hedeflemektedir. İşin doğrusu, onun yaptığını Kohl bile yapamazdı. Blüm'ün emeklilik ve Waigel'in vergi planları, Riester'in ve Eichel'in projeleri ile kıyaslanınca zararsız görünmektedir. Eski projeler kabul edilmeden önce sendikacıların şiddetli muhalefetine maruz kalmışken, yeni projeler bırakın muhalefeti, sendika liderlerinin desteğini bile almıştır. Buna benzer rolü "sol hükümetler" birçok Avrupa ülkesinde oynamışlardır ve halen oynamaktadırlar. İtalya'nın sol koalisyonu, acımasız toplumsal kesintiler yapmak pahasına devlet bütçesini Maastricht'e uygun hale getirmiştir. Bu işi hallettiklerinde seçmenleri tarafından yerin dibine sokulmuşlardır. Jospin hükümetinin yaptığı özelleştirmelerin sayısı, kendilerinden önceki muhafazakâr hükümetin yaptığı özelleştirmelerin oldukça üzerindedir. Fransız komünistleri, icraatlarının acı sonucunu son yerel seçimlerde almışlardır.

"Kötünün iyisi" gerekçesi üç sebepten dolayı tutarlı değildir: İlk olarak, bir sol parti muhalefetteyken, genelde koalisyonda yapabileceğinden daha fazlasını yapar ve sesini daha iyi duyurur; çünkü parlamento dışından yapılan baskı her zaman parlamento içindeki milletvekillerinin uygulayacağı baskıdan daha güçlüdür. Anlaşılan o ki "kötünün iyisi" o kadar da iyi değildir. İkincisi, eğer bir sol parti toplumsal destek görmeyen bir politika izlerse, hem güvenilirliğini hem de en büyük dayanağını ateşe atmış olur. Kötünün iyisi, İtalya'da olduğu gibi, yaptıklarıyla kendi kuyusunu kazabilir. Son olarak da kötünün iyisi mantığı oldukça tehlike-

lidir; çünkü hatları net çizilmemiştir: Temelde en kötünün bile daha kötüsü vardır, her kötü politikanın daha da kötüsü uygulanabilir. Her yanlış kademelidir ve mutlaka birileri çıkıp kendilerinin daha az kötü olduğunu söyleyerek yanlışı üstlenecektir. Bu mantığı kendisine ilke edinmiş bir parti, günün birinde dağılmış aileler, harap olmuş umutlar ve hayatlar, çocuklukları ellerinden alınmış çocuklarla yüzleşmek zorunda kalacaktır. Bunlar kırmızı şarap eşliğinde alınan kararların pratikteki sonuçlarıdır. Daha sonra bu kararlar insanlara, "acı ama zorunlu tedbirler" olarak yutturulmaya çalışılacaktır. Emin olmamız gereken tek şey, insanlara acıdan bahsedenlerin bunun ne demek olduğunu bilmemeleri ve asla hissetmeyecekleridir. Bunların kaçınılmaz olduğu da büyük bir saçmalıktan ibarettir. Kemer sıkma politikası, fakirliğin yol açtığı bir "zorunluluk" değildir. Hazinesi tamtakır olan bir devlet, neden kendisine senede 40 milyar avroya mal olacak bir vergi reformu yapar ki? PDS hazır koalisyon ortağıyken kurumsal vergileri biraz azaltıp, elde kalacak parayı başkentin yatırımları için harcasa ya? Bu bağlamda varlık vergisinin yeniden yürürlüğe girmesi hiç de mantıksız olmaz. Berlin'de yaşanan acizliğin faturasını suçsuz insanların ödemesini PDS nasıl içine sindirebilmektedir? Neden sözde her harcama kontrol edilirken, bankaların faiz ödemeleri hâlâ bir tabu gibi incelenememektedir? Neden havaalanının genişletilmesi ve yeni otoyollar için para bulunurken, devlete ait anaokulları için para bulunamamaktadır? Niçin bir kliniğin kapatılması, bir opera binasının kapatılmasından daha az barbarcadır? Nasıl olur da ailelerin beli ek vergilerle bükülürken, merkezleri Berlin'de olan bir-

çok firmaya dokunulmaz? Neden bir eyalet hem para kazanmak için banka satıp hem de eski borçları üstlenir?

Bir sol parti olarak PDS'nin başkalarının pis işlerini halletmektense, hem meclis içi hem de meclis dışı muhalefetle gerçekleştirilebilecek ne varsa onu zorlamalıdır. Sevmediği iki kişinin kavgasını uzaktan keyifle izleyen Financial Times kısa bir süre önce şu yorumu yapmıştır: "Gregor Gysi* kendi hırsını seçmenlerinden daha çok seviyor. PDS, seçmenlerinin öfkesini hissetmeye hazır olsun." (FTD, 18.12.01) Bunu yanıtlayacak kişinin, ne yaptığını gerçekten iyi biliyor olması gerekir.

14 Ocak 2002

* PDS lideri. *–çev.*

BARBARLIĞA KARŞI SOSYALİZM

Barbarlığa Karşı Sosyalizm

Eziyet görülen, yoksulluk çekilen zifiri karanlık bir mağaradan, sıcak gün ışığına kavuşmuşçasına sevinçle tarihin sonunu ilan eden Soğuk Savaş galipleri, "sosyalizm yerine özgürlük" sloganları atıyorlardı. "Sosyalizm yerine özgürlük" sloganı, birçok farklı dilde renkli pankartlara yazıldı; bu pankartlar yeni fethedilmiş Doğu Avrupa topraklarındaki yeni iktidarın simgesi ve gelecekle ilgili planı olarak elden ele dolaştırıldı. "Zorbalık, bir daha asla!", "Kolektivizm, bir daha asla!" ve "Kamuculuk, bir daha asla!" sloganları, ilk sloganın değişik biçimleri olarak kullanıldı.

Pankartlar ortadan kayboldu, sloganlarsa artık duyulmuyor. Hiçbir parti, artık bu sloganlarla seçim kazanamaz. Bu acı veren ve haysiyet kırıcı programın asıl hedefinin ne olduğu açıkça görüldü: Yeniden dünyanın hükümdarı haline gelen küresel aktörlerin gözünde, aşırı mesaiyi ve emekçileri işten atmayı önlemeye yönelik her uygulama "zorbalık", dayanışmacılığa dayanan ve insanlara hasta olduklarında ve yaşlılıklarında destek olması için kurulmuş tüm sosyal kurumlar "kolektivizm", kâr hırsının önündeki her engel "kamuculuk" olarak görülmektedir. İşsizlere aktarılan ve onları, emeklerini çok düşük bir ücret karşılığında satmaktan koruyan her bir avro, küresel aktörler için kökü kazınması gereken "sosyalizmin" bir parçasıdır. Ve bu küresel aktörler, ağlarına kimse düşmezse, kendi köklerinin kazınacağının farkındalar.

1989 yılından sonra kimileri için gerçekten musluklardan bal ve süt aktı: Doğu Avrupa'da özelleştirmeden nemalanan ve bu satışlardan elde edilen gelirlerin bir kısmını kendi hesaplarına geçiren mafyavâri küçük bir azınlık, Batı'da ise zaten zengin olan üst tabaka için. Bu iki grup için daha önce eşine rastlanmamış ve on yıl sürecek bir kaynak akışı başladı; insanların hayal bile edemeyeceği miktarlarda para el değiştirdi.

Milyonlar, milyarlar, trilyonlar kazanıldı... Kısa sürede o kadar çok para kazanılıyordu ki, önceki gün kazanılan para, bir sonraki gün kazanılanın yanında mütevazı kalıyordu.

Para dolaşımı giderek hızlanıyor, ortam ısınıyor, parti vahşileşip arsızlaşırken, insanlar heyecanla kendilerinden geçiyordu –ve zıkkımlanmakla o kadar meşgullerdi ki, kendilerine bu paraları sağlayan altın yumurtlayan tavukları birer birer kestiklerinin farkına bile varmadılar.

Batı'nın yüzündeki o haz toplumu gülümsemesini artık göremiyoruz. Kendini kaybedenlerden ayıran ve bir statü sembolü olarak kabul edilen o gülümseme artık yok. "Yeni pazarların" büyüklü küçüklü starları artık görünmez oldu; efsanevi bir şekilde bir anda milyoner olan eski bulaşıkçıların hikâyelerini de artık duymuyoruz. Birdenbire zengin olanlar, aynı hızla eski durumlarına geri döndüler. Borsa ile herkese vaat edilen zenginlik çoktan tarihe karıştı. Zenginler, güzeller ve iktidar sahipleri, 10 yıl öncesine kıyasla daha zengin ve daha kudretli bir şekilde, yeniden baş başa kaldılar. Buna karşın birçok küçük birikim sahibi birikimlerini kaybetti, Birleşik Devletler ve İngiltere'de milyonlarca insan emeklilik fonlarından mahrum kaldı. Firmalar

iflas ettikçe, çalışanlar işsiz kaldı ve yeniden toparlanma şansları azaldıkça azaldı.

Özelleştirme hakkında anlatılan başarı hikâyeleri, yüzyılımızın en büyük iflasları olan Enron ve Worldcom iflasları ile son buldu. Gelecek, umuttan çok korku veriyor. Dünya ekonomisi, İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan bu yana en ciddi ekonomik krizle karşı karşıya. Bombalardan ve yanan enkazlardan yükselen dumanlar, karanlık gölgelerini eskisinden daha tehditkâr bir şekilde savuruyor ve hükümetler, sermayenin kârları kurtarmak için yeni bir neoliberal yıkım dalgası başlatıyor. Partinin, en azından yukarılarda, devam edebilmesi için.

Enduring Freedom*

Hata, insanların 1990'da önlerine konan seçeneklerden yanlış olanı seçmesinden kaynaklanmıyor. Onların önüne inandırıcı hiçbir seçenek sunulmadı. Sosyal haklarını kaybettiler ve ülkelerinde özgürlüğe bir adım bile yaklaşmadılar; çünkü korkan insan, özgür bir şekilde hareket edemez, aksine baskı altına alınır ve bazı şeyleri yapması için zorlanır. İşini kaybetmekten korkan biri, sözleşmesine aykırı biçimde fazla çalıştırıldığında ya da o sektörde belirlenmiş ücretler yerine daha azı ödendiğinde itiraz edemez. Yoksulların elleri kolları bağlanmıştır. Eğer ancak pahalı avukatlar her kapıyı açabiliyorsa, hukuk satın alınabilir hale gelmiştir.

Yeterli eğitimden yoksun bırakılmış biri, yetkin yargılarda bulunamaz; çünkü "maaş oranı" nedir, "yüzde kırk" ile ne kastediliyor bilemez; her gün kendisine boyalı basın, televizyon programları ve haber programları ile söylenen yalanları, yarım yalanları ve yarım doğruları ayırt edemez. Doğru bir içgüdü ile lobicilerin kavgasında kendi hakkının savunulmadığını hisseder ve düşünmeyi bırakır. Bugün oyunu almak için uğraşan partilerin, seçim sonrasında kendisiyle ilgilenmediğini görür ve partilerin kendisini aldattığını düşünür. Daha sonra, dört yılda bir oynanan iktidar pokerinin bir parçası olmayı reddederek, seçimlerde oy kullanmayı bırakır. Kendini savunmasız hisseder ve rollerini gerçekten iyi oyna-

* Ebedi özgürlük.–*çev.*

yan sağ popülist demagogların, kendi korkularını ve ihtiyaçlarını anladığını düşünmeye başlar.

Halk yardakçısı sağ demagoglar, rüzgârı arkalarına almış durumdalar. Teröre karşı savaş bahanesi ile devletin baskı mekanizması iyice silahlanırken, en temel haklar, yani vatandaşlık hakları budanmaktadır. Yasalarla özel hayatın gözlenmesinin önü açılmakta; kendilerini "hukuk devleti" olarak nitelendiren ülkelerde telefonlar dinlenmekte, mektup ve e-postalar okunmakta, evler ve kamuya açık mekânlar mikrofon ve video kameralarla gözlenmektedir.

Dava süreçlerinde savunmanın hakları sınırlanırken, bazı yerlerde gösteri yapmak hatta ikamet etmek bile yasaklanabilmektedir. "Terrorism Informations and Preventions System" programı kapsamında New York ve San Francisco kentleri arasındaki tüm postacılar, nakliyeciler, taksi şoförleri ve pizza dağıtanlar, hükümetin "gözü kulağı" olmakla görevlendirilmiştir. Birleşik Devletler Adalet Bakanı Ashcroft'un Vatanseverlik Yasası (*Patriotic Act*) ise 2000'den fazla göçmenin demir parmaklıkların arkasına gönderilmesine neden olmuştur. Bu insanların tek suçu, yanlış ülkelerden gelmeleridir. Polis ve gizli servisler, yasaların izin verip vermediğine aldırmadan beraber çalışabilmektedir.

Guantanamo'da çocuklar bile kafeslere kapatılıp sorgulanmaktadır. Sorgularda işkence yapılmaktadır.

Bütün bu yaşananlar, ne terörist tehlike karşısında sürüklenilen korku nedeniyle ortaya çıkan aşırı bir reaksiyon ne de aniden beliren kontrolsüz tepkilerdir. Bu örnekte de sermaye sınıfının ekonomik diktatörlüğü, alışılageldiği gibi politik diktatörlüğün kalkanını kuşanmakta ve çok az kişi buna kar-

şı koyabilmektedir. Alman, İtalyan ve İspanyol faşizmleri bunun en aşırı örnekleri olmakla beraber, bu durum sadece üçüne indirgenerek değerlendirilemez. Amerikalı ve Avrupalı şirketler, 1945 yılından sonra Yunanistan'daki cuntanın ya da Arjantin'deki askeri yönetimin destekçileri, finansörleri ve bu süreçten kazanç sağlayan aktörler olarak her zaman oyunun içinde oldular.

Birleşik Devletler'in gizli servislerinin ağını ördüğü ülkelerde darbe, cinayetler, baskı, silah ve uyuşturucu ticareti bu gizli servislerin yaşam iksiri olmuştur. Dünün müttefikleri bugün düşman olarak görülürken, yarın yeniden müttefik olabilmektedirler. Bu sadece çıkarlara ve bu aktörlerin Birleşik Devletler'e ne derece boyun eğeceğine bağlıdır. Bu bağlamda kimin terörist kimin demokrat olduğunu belirleyen, bir devlet adamının ya da gerilla liderinin sahip olduğu bomba sayısı veya hâlihazırda kaç kişiyi öldürdüğü değil, uluslararası finans, silah, petrol ve dev tarım şirketlerinin çıkarlarıdır.

Afganistan'da Taliban'a yıllarca para ve silah sağlandı. Taliban, kendisini destekleyen güçleri rahatsız etmeye başladığındaysa, aniden Afgan kadınların maruz kaldığı barbarca davranışlar ve kendisi de CIA'nın ödeme listesinde olan Bin Ladin'in El Kaide'si gündeme getirilmeye başlandı. İran'ı zayıflatmak ve Irak'taki ilerici güçlerin gelişmesini önlemek için yetmişli yıllarda Saddam Hüseyin kullanıldı. Iraklı Kürtlere karşı kullanılan zehirli gazların "know-how"ı Saddam'a Batılı firmalarca verilmişti. Batı ile Saddam'ın dostluğu, Saddam rejiminin doldurduğu toplu mezarlar nedeniyle değil, Saddam'ın Irak'ın petrol bölgelerini Shell, BP ve Chevron-Texaco firmalarına açmaması nedeniyle sona erdi.

1960'lı yıllarda Endonezya Komünist Partisi –dünyanın en büyük üçüncü komünist partisiydi ve Sukarnos'yu destekleyen– yasal yollardan iktidarı almak üzereyken, Birleşik Devletler yönetimi Endonezya ordusuna bir isim listesi verdi ve ölüm mangalarına işledikleri her cinayet için para ödedi. Bir milyon insan –en başta komünistler, solcular, sendikacılar– birbirini izleyen katliamların kurbanı oldu; komünist partinin merkez komitesi ortadan kaldırıldı.

Kissenger, Şilili diktatör Pinochet'ye "yaptıklarınıza sempati besliyoruz" diyordu. Ülkesindeki çocuk ölüm oranlarını, Latin Amerika'daki ülkeler arasında en düşük düzeye indiren ve halkını ölüm mangaları ile terörize etmeyen Fidel Castro'nun asla duyamayacağı bir övgü. Tüm Latin Amerika'ya örnek olacak şekilde ülkesinde sosyal adaleti ve demokrasiyi güçlendirme mücadelesi veren Hugo Chavez, Beyaz Saray'ın kuklaları tarafından daha önce bir kez darbeyle iktidardan indirilmeye çalışıldı.

Halkın büyük desteğine sahip Chavez, darbe girişimden kurtulup iktidara geri döndükten ve gizli servis oyunlarını da atlattıktan sonra, Birleşik Devletler, bu sefer de teröre karşı savaş bahanesi ile Venezuela'ya yapılacak bir müdahale için Kolombiya'ya asker yerleştirdi. Ne de olsa terör konusunda deneyimliler: 1946 yılından beri 63.000 Güney Amerikalı asker, polis ve gerilla, Birleşik Devletler'in ev sahipliğini yaptığı "School of Americas" terör okulunda eğitim gördü; eğitim görenlerden yüzlercesi daha sonra ülkelerine darbeci ve katil olarak görev almak üzere geri döndü. Fransız lejyonerler Kuzey ve Orta Afrika'da, İngiliz askerleri de Asya-Pasifik'te ardından onlardan daha az pislik bırakmadı.

Politik Alan Çalışması

Peki ya demokrasi? Devletler, asgari bir çıkar ortaklığı ve sınıfları aşan bir denge sağlama iddiasından hiç bugünkü kadar uzaklaşmamışlardı. Halkın olayları yönlendirme ve seçim hakkı söz konusu olduğunda, susmaktalar. Eğer yükselmenin tek yolu milyonca para akıtmaktan geçiyorsa, seçim sonuçları da satın alınabilir demektir. Çünkü para, medya tekelleri sayesinde, iş dünyası lobisine en iyi hizmeti vermeyi vaat edenlere kamuoyu desteği sağlayabilir.

Petrol sektörü, Birleşik Devletler'deki son başkanlık seçimlerinde siyaset sahnesindeki ortaklarına toplam 33,3 milyon dolar aktardı. Bu paranın % 80'i, bu kez Cumhuriyetçilerin cebine girdi. Aralarında Senato Enerji Komisyonu başkanın da olduğu sekiz Cumhuriyetçi senatöre yapılan en yüksek bağışlar, enerji tekellerinden geldi. Bağışçılar listesinin en tepesinde Enron, Exxon, BP ve o tarihlerde henüz birleşmemiş olan Chevron ve Texaco şirketleri bulunmaktaydı. Demokratların ilaç sektörüyle ilgili yeni bir düzenleme yapmasından çekinen ilaç firmalarının yanı sıra, silah tekelleri Northop Grumman, Boeing ve Lockheed Martin de bağışçılar kervanına katılmıştı.

Bu kadar büyük firmalar nadiren karşılıksız yardım yapar. Dünyanın diktatörlerinden biri olan, insan haklarının intikamını aldığını söyleyen, "ebedi özgürlük" ve "demokrasi" için daha önce eşi benzeri olmayan bir militanlıkla sava-

şan Birleşik Devletler başkanının bu göreve gelmesini dalavereye, sahtekârlığa ve seçim sonuçlarının manipüle edilmesine borçlu olması, tarihin acı ironilerinden biridir. George W. Bush, malum olduğu üzere, Birleşik Devletler'in *seçilmiş* başkanı değildir.

Bush, bu makamın kendisine sunduğu tüm yetkileri vicdansızca, kendisini bir darbe ile bu makama getiren petrol ve silah baronlarının isteklerini yerine getirmek için kullanan bir dalkavuktur –ve kendisini demokrasinin ve özgürlüklerin örnek ülkesi ilan eden bu ülkede, ona bir dur diyen yoktur–. Hukuka uygun ya da değil; doğru adam görevde! Başına buyruk veya seçmenlerinin çoğunluğunun iradesine göre hareket etmemesi için alınması gereken önlemler bilinmektedir. Güzel takım elbiseler içindeki adamlar, meclis komisyonlarında oturur, başkanın jeti ile seyahat eder ve bakanlara görüşmelerinde eşlik ederler. Sadece kokteyllerin kalitesinin tartışılmadığı davetler verirler ve davetlere katılırlar. Senatörlerin ve vekillerin hayatını cömert ödüllerle güzelleştirirken, onların yönetim kurullarında görev almalarını sağlamakla uğraşırlar. Firmaların kendi çalışanlarını siyaset sahnesine sokması da hiç de az rastlanır bir durum değildir.

Avrupa'daki en büyük uluslararası şirketlerin 45 yöneticisinden oluşan, Avrupa'nın en etkili lobisi "Roundtable of Industrialists"in* temsilcileri Maastricht ve Amsterdam anlaşmalarının içeriğiyle ilgili politik tavsiyelerde bulundular. Avrupa GATS müzakerelerinde hizmetlerin serbest dolaşımı ile ilgili yeni tur başlamadan önce, Avrupa Birliği kendi şartlarını, Avrupa'da hizmet sektöründe faaliyet gösteren özel

* Sanayiciler Yuvarlak Masası. *–çev.*

şirketlerin 1999 yılında kurduğu "European Services Forum*" adlı örgüt ile yakın işbirliği içinde belirledi.

Federal Ekonomi Bakanlığı Almanya'nın pozisyonunu belirlerken, işveren örgütlerinin isteklerini hükümete iletmekle yetindi ve daha sonra Alman şirketlerinin bu özel istekleri, Almanya'nın tutumu olarak Avrupa Birliği'ne iletildi. 2000 yılı yazında, Sosyal Demokrat Parti (SPD)-Yeşiller koalisyonu tarafından çıkarılan ve şirketlerden alınan vergileri azaltan yeni vergi yasaları, sosyal demokrat Maliye Bakanı Hans Eichel'in danışmanı Herbert Zitzelsberger tarafından hazırlanmıştı. Uluslararası kimya şirketi Bayer'in eski finans müdürü olan Zitzelsberger, doğal olarak uluslararası şirketlerin ihtiyaçlarını çok iyi biliyordu.

Oğul Bush'u başkanlığa hazırlayan ekip içinde yirmiden fazla petrol ve gaz şirketinin sahibi ve yöneticileri bulunmaktaydı. Enron'un eski yöneticisi Kenneth Lay, petrol sektöründe deregülasyonu ana hedef olarak gösteren ve Hazar bölgesindeki petrol ve gaz rezervlerine daha fazla ilgi gösterilmesini isteyen "yeni enerji konsepti"ni Cheney ile beraber hazırlamıştır. Bush'un güvenlik danışmanı Condolezza Rice ise, on sene boyunca Chevron şirketinin denetim kurullarında görev almıştı. Cheney gibi Bush da, başarısını Teksaslı petrol aşiretlerine borçludur. Bunun yanı sıra Cheney, 1995-2000 yılları arasında, petrol endüstrisine hizmet veren en büyük şirketlerden biri olan Halliburton'un yönetim kurulu başkanlığını yürüttü ve 2000 yılında devlet başkan yardımcılığı görevine getirilmek üzere yönetim kurulu başkanlığını bıraktığında, şirketten 30 milyon dolar tazminat aldı. Bu, para kaybını biraz olsun telafi etmiştir!

* Avrupa Hizmetler Forumu. *-çev.*

Ekonomi ve politik güç, nadiren günümüzde olduğu kadar iç içe geçmiştir. Hükümetler, daha önce olmadığı kadar, ülkelerinin önde gelen şirketlerinin politik kolu gibi davranmaktadır. Başkanlık sarayları ve bakanlıklar, küresel aktörlerin satın alma ve yönetim departmanlarına, hatta onların taşeronlarına dönüşerek; işverenlerinin giderlerini düşürmek, şirketlerin yatırımlarını ve kârlarını korumak için büyük çaba sarf etmektedir. Onları sıradan şirket yöneticilerinden ayıran şey, amaçları değil araçlarıdır; küresel kurumların danışmanlığında dikte edilen ettirilen anlaşmalar, tehdit etmek ya da kullanılmak üzere hazır bekleyen savaş gemileri, savaş uçakları ve ordularıdır.

Bir yandan her IMF programının bir parçası olan barbar kemer sıkma politikaları nedeniyle kredi kullanan ülkelerde yoksulluk ve işsizlik tırmanırken, öte yandan Dünya Ticaret Örgütü ve Dünya Bankası da bu ülkelere pazarlarını açmaları ve özelleştirme yapmaları için baskı yaparak, IMF programlarının olumsuz etkilerini ağırlaştırmaktadır. Tüm bu yapılanlar, ideolojik dar kafalılığın değil, kâr hırsının bir sonucudur. Avrupa Birliği ve Birleşik Devletler, liberalizm bayrağı altında, kendi sübvansiyonlu tarım ürünleri ihracatı ile Afrika ve Latin Amerika tarımını çökertirken, kendi pazarlarını yüksek gümrük duvarları ve tarife dışı engellerle korumaktalar. Güçsüz ülkeler, kendi işletmelerini ortadan kaldıran serbest ticaret anlaşmalarını imzalamaya zorlanmakta, bu ülkelerin ekonomisinde yaşamsal öneme sahip sektörler yabancı çokuluslu şirketlere peşkeş çekilmektedir.

Endüstriyel güçler arasındaki fikir ayrılıkları, kullanılan yöntemler nedeniyle değil, tarafların çıkar çatışmala-

rı yüzünden çıkmaktadır. Washington'un Latin Amerika ülkelerine ALCA serbest ticaret antlaşmasını dayatmasına Avrupa Birliği'nin itiraz etmesinin nedeni, Meksika'da Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA) üyeliği ardından ortaya çıkan kötü sonuçların diğer ülkelerde de görüleceği endişesi değildir. Avrupa Birliği, Avrupalı tekellerin ucuza kapatabileceği Latin Amerika pazarını Amerikalı rakiplerini kaptırmak istemediği, bu ülkeleri kendi kanadı altına almak istediği için ALCA'ya karşı çıkmaktadır.

Nerede Batılı bir hükümet borçlu bir ülkenin borçlarının silinmesi çağrısı yapıyorsa (Irak'ta Bush'un yaptığı gibi), söz konusu borçlu ülkenin, çağrıyı yapan ülkedeki finans kuruluşlarına olan borcunun önemsiz boyutlarda olduğu görülür.

Chirac'ın Afrika'nın su sorununu uluslararası toplantıların gündem maddeleri arasına sokması, insani nedenlere dayanmıyordu; onun amacı, Fransız su şirketleri Suez ve Vivendi'ye en iyi şartları sağlayacak düzenlemeleri yaptırmaktı. Bir ülkeye yapılan kalkınma yardımları da, nadiren yerli şirketlere aktarılır; asıl olarak, kamusal kaynaklarla finanse edilen yabancı yatırımların belli bölgelerdeki projeleri desteklenir ve bu bölgeler dışındaki yerler ilgi alanı dışında kalır.

Explosive Marketing*

Ve diplomasinin işe yaramadığı noktada, artık daha sık ve daha utanmazca, devreye askerler girer. Pazarlar müzakere ile açılmazsa, müzakerenin yapamadığını bombalar yapar ve yıkımlar, yeni bir yıkımın yolunu açar. Bombardıman uçakları işlerini bitirdikten sonra, işadamlarının asil jetleri yeniden bu ülkeye inmeye başlar.

1997 yılında Amerikan enerji şirketi Unocal, Türkmenistan'dan başlayıp Pakistan kıyılarına uzanacak bir boru hattının Afganistan'dan geçmesi için Taliban ile pazarlık yapıyordu. Taliban'ın kazanmak için fazla güçsüz, kaybetmek için fazla güçlü olduğu uzun iç savaş, bu projenin hayata geçmesini önlemekteydi. Bush yönetimi daha ilk yılını doldurmadan, Birleşik Devletler'in uzun menzilli füzeleri Afgan kadın ve çocuklarını vurmaya başladı. Taliban'ı Kabil'den silen ve Unocal şirketinin önünü açan bombardıman, en az 5000 sivilin hayatını kaybetmesine neden oldu. Daha sonra Unocal şirketi bizzat kendisiyle pazarlık yapma imkânına kavuştu: Hem Washington tarafından Kabil'deki yönetimin başına getirilen Karzai ve hem de Birleşik Devletler'in Afganistan özel temsilcisi Khalizad, Unocal şirketinin eski danışmanlarıydı. Khalizad, 1997 yılında Taliban ile yapılan anlaşmada Unocal şirketinin heyetinde görev almıştı.

Orta Asya'nın ve Hazar Denizi'nin gaz rezervleri için köp-

* Patlayıcı pazarlama. *–çev.*

rübaşı konumunda olan Afganistan, küresel enerji pazarında yer almak isteyen Alman enerji şirketleri Eon ve RWE için de stratejik bir öneme sahipti. Bu nedenle –ittifakın bir parçası olunduğu için değil– Bush, Alman askerlerini Hindikuş'a göndermeye zorlandı. Ayrıca bu sayede, yıllarca Bochum'da yaşamış ve Alman şirketleri ile iyi ilişkileri olan bir isim, Afganistan Yeniden Yapılanma Bakanlığı'na getirildi. Böylece Alman firmalarının kontratlardan pay almasının önünü açmak isteniyordu. Ancak beklenen kazanç elde edilemedi, çünkü savaş Kabil dışındaki bölgelerde bir türlü sona ermedi. Bunun yanı sıra Afganistan yakılıp yıkıldığı ve beş parasız bırakıldığı için, kontratların ödemesini işgalci ülkeler kendileri yapmak zorunda kaldılar. Irak'ın aksine, gelecek yıllarda bölgeden petrol geliri elde edilebilmesi için öncelikle milyarlar tutarında tamirat ve yeniden inşa programlarının bitirilmesi gerekmekteydi. Savaşı yöneten ve işgal gücü durumundaki, terörün elebaşı Bush ve şürekâsı, Irak'ta ihaleleri kendi başlarına dağıtıyor ve bugüne kadar verilen ihaleler kimse için şaşırtıcı olmadı. Irak'ın petrol kuyularının temizlenmesi ve tamir edilmesi işi, 7 milyar dolar dolayındaki ilk kontrat, ihale açılmadan, Cheney'yi eskiden beri destekleyen Halliburton'a verildi.

Birleşik Devletler hükümeti tarafından mali açıdan desteklenen yardım kuruluşu USAID, Irak projeleri için 2 milyar dolar ayırmıştır, ancak bu projelere sadece Amerikalı şirketler başvurabilmektedir. Bu kaynaklardan yararlananlardan biri de, seçimlerde Cumhuriyetçilere yüksek miktarlarda bağış yapan ve kendisine Umm Kasr limanının yönetimi verilen Services of America (SSA) şirketidir. Limanın yönetiminin bu

şirkete verilmesi, bu limanın yönetiminden gelecek tatlı parayı kendi banka hesabında görmeyi uman İngiliz lojistik şirketi P&O'nun, Blair'i savaş ganimetinin paylaşılmasında gösterdiği yetersizliklerden kamuoyu önünde şikâyet etmesine neden olmuştur. USAID'ın şimdiye kadar açtığı en büyük ihale, savaş sırasında zarar gören yol, köprü, enerji ve su sistemlerinin onarımı için Amerikan Bechtel firması ile imzalandı. Irak'a atılan Amerikan bombalarının neden olduğu yıkım, kendi taraftarlarına 600 milyon dolar kazandırdı. Uzun sürecek yeniden yapılanma süreci, Bechtel firmasına daha milyarlar kazandıracaktır.

Savaşla ortaya çıkan yıkımlardan elde edilen kâr, savaşla beraber ortaya çıkan önemli sonuçlardan biridir; ama savaşın ana nedeni bu kârlar değildir. Savaşın ana nedeni, günlerce süren bombardımandan hiç zarar görmeden kurtulan, zenginliğin sembolü olarak yükselen, işgal güçlerinin zaman kaybetmeden kontrolleri altına aldığı ve sıkı bir biçimde korumaya başladığı Irak Petrol Bakanlığı'dır. Birleşik Devletler tarafından Petrol Bakanı olarak atanan Ghadban'ın, bu göreve geldikten sonra yaptığı ilk işlerden biri, Irak'ın petrol kaynaklarını Fransız ve Rus şirketlerinin sömürmesine imkân sağlayan yürürlükteki anlaşmaları askıya almak oldu. Ghadban'a bu tavsiyeyi, Shell'in eski yöneticisi olan, "danışmanı" Philip J. Carroll vermişti. Bush'un planı, Irak devlet petrol şirketini ortadan kaldırarak, petrol üretimini ve satışını özelleştirmekti. Özelleştirilecek şirketin başına Philip J. Carroll, başkan yardımcılığına ise BP şirketinden bir temsilci getirilmesinin planlandığı düşünülürse, bu işten kimin kazançlı çıkacağı kolayca anlaşılır. Bu plan hayata geçirilirse, Irak halkı yıl-

larca süren ambargonun acıları ve savaş sonrasında, petrol kaynaklarını bu sefer dönüşü olmayacak bir biçimde kaybedebilir. 1972 yılında İngiliz petrol şirketi Iraq Petroleum Co. kapı önüne konmuş, petrol yatakları ve tesisler kamulaştırılarak ülkenin soyulmasına bir son verilmişti.

Ama barışsever Schröder ve Chirac da, ahlaki kaygılarla hareket etmediler. Alman ve Fransız şirketlerinin, kendi yatırımlarını bombalayan ve sözleşmelerini askıya alan bir savaşla işi yoktu. Birleşik Devletler'in müdahalesinin engellenebileceğini düşündükleri sürece, müdahaleyi protesto ettiler –ve Irak toprağına ilk Amerikan askerinin ayak bastığı andan itibaren işgalcilerin hızlı bir zafer kazanmasını dilediler–. Irak'ın milyarlarca dolarlık pastasından kendilerine düşen ekmek kırıntılarını toplayabilmeleri için uysal davranmaları gerekiyordu. Ayrıca, AB'nin Orta Afrika'da kobalt, koltan, altın, elmas ve petrol yağmasına yeniden başlayacağı bir zamanda, Birleşik Devletler'in elini boş bırakmak çok pahalıya mal olurdu. Bu nedenle ne uluslararası hukuk ihlaline dair Birleşmiş Milletler'de bir tartışma oldu ne de savaş suçlularına Lahey'de dava açıldı.

Endüstriyel güçlerin geçen yüzyılda izledikleri dış politika daha insani bir biçim almadı, sadece daha fazla yalana dayanmaya başladı. Başlangıçta, halkların askeri güçle boyunduruk altına alınması, zenginliklerinin ve kaynaklarının talan edilmesi, ayaklanmaların kanlı bir şekilde bastırılması ve emeklerinin sömürülmesi açıkça sömürgecilik olarak adlandırılıyordu. İmparatorluklar, bugün de aynı şeyleri yapmak için yeterince kararlı ve vurdumduymaz davranmaktadır; ama bu öldürücü barbarlığın günümüzdeki adı demokra-

tikleştirme oluverdi. Önce Yugoslavya'da, sonra Irak'ta buna şahit olduk; gelecekte de belki İran, Suriye veya Venezuela hedefte olacak. Özgürlükten bahsederken, aslında güçlülerin istediklerini zorla alabilmesini kastediyorlar; en yüksek kazancın peşine düştükleri sürek avında, giderlerini en düşük düzeyde tutabildikten sonra, nelere mal olabileceğini düşünmeden tüm araçları kullanmaktan çekinmiyorlar.

Mahvedilen hayatlar, tahrip edilen doğa, bomba terörü, kömürleşmiş cesetler, korku karşısında artık ağlamayan çocukların gözleri, gülme seslerinin ne zaman tekrar duyulacağının bilinmediği bir sessizlik... Ödenebildiği sürece, hiçbir bedel yüksek değildir.

Refah Adaları

Kuşkucuların ve gerçeği arayanların sayısı bugün için az görülebilir, ama yarın çoğunluk onların elinde olacak ve yakın bir gelecekte herkes onlara katılacak. Suç listesi kabardıkça, insanlığın ve eşitliğin yüce davası, kapitalizme kafa tutmaya devam edecek. Kapitalizmi meşrulaştırmak için kullanılan tek bir argüman var: Kapitalizm üretimi, büyümeyi, buluşları ve yeniliği garantiliyor. Sadece kapitalizm, daha fazla insana refah ve zenginlik getirecek şartları sağlayabilir. Daha fazla üretmeden yoksulluk yenilemez; yenilikleri teşvik eden motivasyon ve yeni, etkili teknolojiler olmadan, yaşamımızı sürdürmemizi sağlayan doğal kaynakların yok edilmesine bir son verilemez. Kâr hırsı, beraberinde bencilliği ve insan ilişkilerinde soğukluğu getirebilir; ama son iki yüzyıldaki gelişmeler, son tahlilde herkesin bu işten kârlı çıktığını kanıtla

Herkes mi? Üretimin ve üretkenliğin, kapitalizmin başlangıcından bu yana geçen 200 sene içinde, tarihin başka hiç bir aşamasıyla karşılaştırılamayacak kadar geliştiği doğru. Buhar makinesi, elektrik, kimya endüstrisi, elektronik devrimi ve internet... Her yeniliği, ardı arkası kesilmeyen daha gelişmiş başka bir yenilik takip etmekte. Sanayileşmiş ülkelerdeki bugünkü yaşam standardı, elli ya da çoğu yerde yüz yıl önceki şartlarla karşılaştıramayacak durumda. Bu durum sadece orta sınıflar için değil, işçi sınıfının ve hatta işsizlerin yaşam düzeyleri için de geçerli. Hayat kolaylaşmış, ortalama yaşam

süresi beklentisi nerdeyse iki katına ulaşmış ve kuzey yarıkürede yaşayanlar için açlık artık korkulu bir rüya olmaktan çıkmıştır. Artık hiçbir aile, banyosu ve ısıtma sistemi olmayan bodrum katlarda yaşamak zorunda değil. Peki, tüm bunlar kapitalist düzenin faydaları için yeterli bir kanıt değil mi? Tüm bu gelişmeler kapitalizmin meşruiyetini ve alternatifsizliğini göstermiyor mu? Daha yakından incelendiğinde durum açıklığa kavuşacaktır: Küresel ölçekte baktığımızda, gelişmelerin bölgesel olduğunu ve dünyaya at gözlükleri ile bakanların kapitalizme yakıştırdığı tüm olumlu özelliklerin –refahın artması, ekonomik büyüme ve yenilikçi ruhun teşvik edilmesi– çok kısa süren dönemlerde ortaya çıktığını görmekteyiz. Kapitalizm, tarihsel açıdan kural değil istisna sayılabilecek bir dizi özel koşul altında ve büyük bedeller ödeterek bu gelişmelerin ortaya çıkmasını neden olmuştur.

Sanayileşmeyi sağlayan sermaye birikimindeki artışa ve yüksek büyüme oranlarına, kitlelerin kelimelerle tarif edilemeyecek bir açlığa ve vahşi sömürüye mahkûm edilmesi ve bu sürecin, sömürgelerin talan edilmesiyle sağlanan sonsuz ucuz hammadde kaynakları ve tarım ürünleri ile desteklenmesi sayesinde ulaşılmıştır. Ayrıca hayat standartlarındaki düzelme, üretim verimliliğindeki sıçramalar değil, yasal ya da yasadışı mücadeleler yürüten işçi partileri ve sendikalar sayesinde olmuştur. Sanayileşmiş ülkelerdeki işçiler, bu kurumlar sayesinde 19. yüzyılın sonunda artan refahtan –kısıtlı– yararlanma imkânını elde etmiştir.

İşçilerin elde ettiği refah artışının başka bir nedeni de, artan üretim nedeniyle ortaya çıkan tüketim sorununun –kıs-

men– bu yolla çözülmek istenmesiydi. Bu durum, sanayi çağının sürmesi için gerekli altyapı hizmetleri sağlandığı, buhardan elektriğe geçmek gibi teknolojik dönüşümler gerçekleştiği, sermaye birikiminin büyük ölçüde bu yatırımları karşılamak için yeterli olduğu, artan maliyetleri karşılamanın yanı sıra kâr etmeyi de sağladığı sürece geçerli oldu.

Ayrıca kapitalizmin kökenindeki, çelişkileri azaltmak yerine onları en uç noktaya taşıyan işleyiş yapısı da kendisini çoktan göstermişti. Büyükler ve güçlüler, daha büyük ve daha güçlü hale gelirken, zayıflar ortadan siliniyordu. 19. yüzyıldan 20. yüzyıla geçilirken ilk defa hem pazara hem devlete hükmeden büyük şirketler ortaya çıktı. Sermayeyi doymak bilmez bir güç hırsı ile birleştiren, tüm sektörlerdeki yatırımlara karar veren, fiyatları dikte eden ve hükümetleri kukla gibi oynatan bu tröstler ve karteller, artan güçleri ile beraber ekonomideki akışı daha fazla kontrol altına almayı başararak, kendi para aristokrasilerinin lüks harcamalarını da bu kazançlarından karşıladılar.

Küçük bir azınlığın işine yararken, çoğunluğu fakirleştiren bu dinamik, tüketim ürünlerinden kazanç sağlamayı zorlaştırdı ve yatırımların verimliliğini düşürdüğü için, para sürekli olarak finansal yatırım araçlarına akmaya başladı. Amerikan borsasında işlem gören hisse senetlerinin değerleri, 1924-29 yılları arasında üç kat arttı. Sermaye birikimi ise aynı zaman diliminde çok az bir artış göstermişti. Üretim ile ulaşılamayacak kâr oranları, spekülasyonla sağlanıyordu. Bu durum, finans balonunun 1929 yılında patlamasına kadar devam etti ve insanlık, kapitalist ekonomi tarihinin en acımasız krizi ile karşı karşıya kaldı. Bu kriz sonrasında çok sayı-

da işletme kapandı, kitlesel işsizlik yaşandı, sanayi ülkelerinde tekrar açlık ve sefalet kol gezmeye başlarken, faşizm yükseldi. Savaş da bu krizin sonuçlarından biridir.

Kapitalizmin, üretim ve büyüme konusundaki başarıları için örnek gösterilen ikinci zaman dilimi ise, 2. Dünya Savaşı'ndan sonraki ilk otuz yıllık dönemdir. Savaş sonrasında Fransa, Avusturya, Birleşik Krallık, İtalya ve diğer Avrupa ülkelerinde bir dizi stratejik önemdeki ekonomi devi (finans, ağır endüstri) kamulaştırıldı, Federal Almanya'da ise tröstler ve karteller görece daha küçük şirketlere dönüştürüldü. Güçlü sendikacılık, 1945'ten sonra ortaya çıkan anti-kapitalist hareketler ve Doğu Avrupa'da ortaya çıkan alternatif toplum modelleri, Batı Avrupa'da sosyal güvenlik sistemlerinin oluşturulmasına ve verimliliği destekleyecek, tüketimi artıracak bir ücret politikasının hayata geçirilmesine neden oldu. Devlet, birçok alanı kontrol ediyor, yönlendiriyor ve aşırı kâr oranlarını engelliyordu. Model işliyordu; çünkü artan ücretlere rağmen, hızlı verimlilik artışı sayesinde, kârlardaki artış da garanti altına alınabiliyordu.

Ancak, artan kârlara paralel olarak, bu kâr artışından yararlananlar da kendi iktidarlarını yeniden kurmaya başladı. 30'larda yaşanan şoku hatırlayınca bile beti benzi atan sermaye sınıfı, anti-kapitalist güçlerin politika sahnesinden çekilmesi ve Doğu'daki alternatif sistemin ortadan kalkması ile beraber yeniden saldırgan bir hal aldı. Sermayenin yeni uluslararası ortamda tekellerin elinde aşırı biçimde yoğunlaşması, bu şirketlerin güçlerini artırarak taleplerini hayata geçirmek için baskı kurabilme potansiyelini artırmıştır.

1980'lerin neoliberal dalgası ne bir kazaydı ne de girilen

çıkmaz bir yol. Bu neoliberal dalga, on yıllar öncesinde yürürlüğe sokulan politikaların doğal bir sonucuydu. Sonuçta kazanan taraf, kamusal yaşamı ve insanları özel sektörün sömürüsünden koruyan kanun şemsiyesini kaldırmayı savunanlar ve özelleştirmeciler oldu. Özelleştirme politikalarının sıkı sıkıya takip edildiği Avrupa ülkelerinde, toplumsal kesimler arasındaki gelir ve mülkiyet sahipliği makası hızla açıldı. Sosyal skalanın en altında kalan kesimlerde ise, 2. Dünya Savaşı'ndan beri sürekli olarak yok edildiği söylenen yoksulluk ve yoksunluk yeniden artmaya başladı.

Yirmili yıllarda ve sonrasında görüldüğü gibi, gelirin sermaye sınıfı elinde yoğunlaştığı durumlarda, sermaye sınıfı emekçileri kemer sıkmaya zorlayıp kendi snob tüketim ihtiyaçlarını giderdikten sonra, mali piyasalarda önceki örnekleri geride bırakan, kuvvetli bir spekülasyon dalgası yaşanmıştır. Reel ekonomideki büyüme çok sınırlı kalırken, reel sektör yatırımları için de tüm sektörler arasında en tahrip edici sektör olan silah endüstrisi tercih edilmiştir.

Mali piyasaların kâğıttan evi, doksanlı yılların başında Japonya'da çöktü. Çöküşle beraber yaşanmaya başlayan ve bugün de devam etmekte olan kriz nedeniyle azalan üretim ve gerileyen gelirler, Japonların hayat standartlarında büyük düşüşlere neden oldu. Avrupa ve Birleşik Devletler'de ise, sosyal hizmetlerin saldırganca piyasalaştırılması sayesinde elde edilen kazançlar ve Doğu Avrupa ülkelerinin talan edilmesi, spekülasyona dayalı kazançların devam etmesi sağladı. En üst tabakadakiler zenginliklerine zenginlik katarken, en alt tabakadakiler daha da yoksullaştı. Tekellerin ziyafeti başlamıştı.

Bugün dünyamızı yöneten devasa tekeller ve fi-

nans şirketleri, Doğu'nun yeniden kapitalistleştirilmesi, Latin Amerika'daki kamu işletmelerinin özelleştirilmesi, Güneydoğu Asya pazarlarının zorla dışa açılması, Çin'deki özel ekonomi bölgeleri, Avrupa'nın Maastricht ve Amsterdam antlaşmaları sayesinde kamu işletmelerinin haraç mezat satılması ve bunlara bağlı olarak gelişen birleşme ve satın almalar sonucu ortaya çıktı. Yıllık kârları orta büyüklükte bir ülkenin gayrı safi milli hâsılasından fazla olan enerji ve silah şirketleri, bir tuşla kıtadan kıtaya milyarlar transfer edebilen ve ülkelerin ekonomileri bu yolla çökertebilen bankalar, verdiği kararlarla yüz binlerce insanın hayatını etkileyen küresel aktörler... Bunlar, refah veya sefalet, yaşam veya ölüm kararını veren bir hakem gibi davranan, dünyanın gerçek diktatörleridir. Kontrol edilmeyen ve kontrol edilemeyen...

Kârlı Yıkım

Eğer üretim ve refah artışı "refah adaları"nda bile kısıtlı zaman dilimlerinde mümkün olmuş ve bu artış milyonları fakirleştiren ve sosyal güvencelerinden yoksun bırakan krizlerle sürekli kesintiye uğramışsa; dünyanın unutulmuş, gözden çıkarılmış fakir bölgelerinde yiyecek ve temiz su gibi en temel yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamaktan alıkonulmuş insanlar için bu olan bitenler daha da yıkıcı etkilere yol açmıştır.

Bu bölgelerde hayat, geride bıraktığımız elli yılda kolaylaşmadı. Aksine, hayat daha zor, daha acımasız ve daha ıstırap verici bir hal aldı. Sefaletin hüküm sürdüğü bölgeler azalacağına; her özelleştirmeyle, faiziyle ve faizinin faiziyle beraber ödenecek her cömert borçla, görkemli banka binalarında ve yönetim kurulu toplantılarında bir sonraki başarılı anlaşma için açılan her şampanyayla beraber daha da arttı.

Yirminci yüzyılın başında Arjantin gelişen bir ekonomiye sahipti ve hayat standardı ve ekonomisinin gelişkinliği İtalya ve Japonya düzeyindeydi. Paris ve Londra'nın ağına düşüp, onların borç kölesi haline geldikten sonra ekonomik varlıklarını gelişmiş ülkelerin şirketlerine haraç mezat satan Arjantin, yirmi yıllık bu sürecin sonunda sadakaya muhtaç bir hale düştü: Beş milyon Arjantinli yeterli yiyecek bulamazken, dokuz milyon Arjantinli günlük bir dolarla hayatlarını

devam ettirmek zorunda bırakıldı. Halkın dörtte biri işsiz kalırken, Arjantin ekonomisi çöktü.

Diğer Latin Amerika ülkeleri de aynı ekonomi politikasının kurbanı oldu. 2002 yılında Latin Amerika'da yoksulların sayısı yedi milyon arttı. Sadece bir yıl içinde mahvedilen yedi milyon hayat! Afrika'da kişi başına düşen milli gelir de, bugün kırk yıl öncesinden daha düşüktür. Dünya ticaretindeki Afrikalı menşeli ürünlerin oranı % 2'ye gerilerken, nüfusun % 80'i fakir ve % 20'si de savaş bölgelerinde yaşıyor.

Peki, Doğu Avrupa ülkeleri kapitalizmle geçirdikleri son on yılda, güya sosyalist modelin engellemesi nedeniyle gerçekleşmeyen verimlilik ya da refah artışını sağladılar mı? İnsanlar hayat standartlarında en ufak bir gelişme gözlemlediler mi? Bunun tam tersi oldu. Bugün Çek Cumhuriyeti'ndeki reel ücretler, 1989 yılındaki düzeyin % 10 altındadır. Her yıl inşa edilen konut sayısı üçte bir oranında azalmıştır. Sanayi üretimi % 22, tarımsal üretim ise % 30 oranında azalmıştır. Avrupa Birliği'ne giriş süreci bu eğilimi hızlandıracaktır.

Kapitalizmin Rusya'da yeniden hâkim ekonomik sistem haline gelmesi, kişi başı ortalama gelir ile yapılan ölçümlere göre, 2. Dünya Savaşı'ndan ve Hitler'in vahşi yıkım stratejisinden daha büyük bir ekonomik çöküşe yol açmıştır. Rusya'nın sanayi üretimi, 1999 yılında, 1989 yılındaki değerlerin ancak % 40'ına ulaşabilmiştir. Dünya Bankası verilerine göre, eskiden Rusya'da nüfusun % 2'si açlık sınırının altında yaşarken, bu oran 1998 yılı sonunda % 23,8'e çıkmış ve ortadan kaybolmaya yüz tutmuş olan "fakir hastalıkları" difteri ve tüberküloz, yeniden yaygınlaşmaya başlamıştır. Milyonlarca çocuk okula gidememekte ve tıbbi bakım alamamaktadır. Bebek

ölümlerinde artışlar olmuş ve ortalama yaşam süresi beklentisi çarpıcı oranlarda düşmüştür. Düşen üretim oranları, fakirlik, hastalık, eğitimsizlik, mafya, iç savaş, umutsuzluk, artan sosyal eşitsizlikler... İşte kapitalizmin Doğu Avrupa'ya etkisi bunlardır.

Birleşmiş Milletler Gıda Raporu'na göre, 12 milyar insanı sorunsuz şekilde besleyebilecek dünyamızda, her iki saniyede bir kişi açlık ve buna bağlı hastalıklar nedeniyle hayatını kaybetmektedir. 840 milyon insan açlık çekmektedir. Herkes bu sayıyı bir kez olsun duymuştur. Sadece bu bile kapitalizmin üretimi ve verimliliği teşvik ettiğini yalanlamaya yetmez mi, bunun için başka neye ihtiyaç duyuluyor?

Dünyada yaşam son elli yılda sadece daha eşitsiz bir hale gelmekle kalmadı, lüks ve yoksulluk arasındaki uçurum görünür biçimde katlandı. Bölgesel pazarlarda üretilen, yaşamsal öneme sahip malların üretimi fiili olarak yok edildi, kısıtlandı ya da üretim ve yenilik bahanesiyle tüm kaynaklar ve üretim araçları, açıkça özel mülkiyetin kâr amaçlı yağmasına açıldı. Herkes kemikleri çıkmış, göbekleri şişkin, hayatlarında ıstıraptan başka bir şey görmemiş çocukların, sefalet bölgelerindeki mülteci kamplarında sadece yaşamak için mücadele edenlerin, en basit ilaçları satın alamadıkları için ümitsizce ölüm merkezlerine dönüşen, yatakları çarşafsız hastanelerin resimlerini görmüştür. İnsan ırkının her zamankinden daha zengin olabileceği bir zamanda, barbarca bir yoksulluğun ürünü olan bu acı ve dehşet, dünyayı boyunduruğu altına alan sermaye düzenine düzülen akla ziyan övgüleri yalanlamaya yetmez mi?

Pazarların İntiharı

Tüm üreticilerin aynı büyüklükte olduğu bir ekonomide kâr elde etme güdüsü verimliliği, gelişmeyi, yenilikleri ve yaratıcılığı teşvik eder; satıcıların ve alıcıların eşit seviyede olmaları durumunda fiyatları ve satılan ürün ve hizmetlerin çerçevesini belirler. Sermayenin emekçi hakları lehine ve çevrenin talan edilmesini engelleyen güçlü sosyal düzenlemelerle sıkı bir biçimde denetlenmesi, onun politik bir güce dönüşmesini önler. Bütün bu koşullar sağlanırsa, özel girişimciler tüm toplumun yararına faaliyet yürütebilirler; çünkü Smith'in görünmez eli onların tercihlerini yönlendirecektir.

Peki, günümüzde kapitalizm bu koşulların hangisini sağlıyor?

Ne zaman yeni bir pazar oluşsa ya da daha önce kamu tarafından düzenlenen bir pazar serbestleştirilse, her zaman aynı döngü ortaya çıkıyor. Eğer pazara giriş için başlangıç sermayesi gereksinimi yüksek değil ve hızlı büyüme potansiyeli varsa, o sektörde hemen birçok şirket kurulmaya başlar. Ilık bir güz yağmuru sonrası yerde biten mantarlar gibi ortaya çıkan firmalar, kendileri de ortaya çıkan emisyondan nemalanan bankalar ve borsa aracılığı ile finanse edilir. Kısa süre içinde fiyatlar düşer. Özelleştirme ve "serbestleşme", tüketiciler lehine olan etkisini göstermiştir. Rekabet kızıştıkça ürünler maliyetlerinin bile altına satılmaya başlar. Böylece firma-

lar zarar etmeye başlar, ama büyük firmalar her zaman küçüklere göre göreceli olarak daha az zarar ederler; çünkü daha düşük maliyetle üretim yapma imkânına sahiptirler.

Firmalar, bu aşamada birikimleriyle ayakta durmaya çalışırlar. Firmaların sermaye yapıları ne kadar güçlüyse, ayakta kalma şansları da o kadar yükselir. Ayakta kalmakta zorlananlar, kuyruklu yıldızların kayıp gitmesi gibi yavaş yavaş ortadan kaybolmaya başlar. Geriye kalanlar, çeşitli oyunlarla kendilerini kurtarmaya çalışırlar, ama başarılı olamazlar. İlk iflas dalgasından sonra, finans sistemi sektöre olan güvenini kaybeder; borç almak pahalanır, zararlar artar ve iflaslar yoğunlaşır. Sonunda, sektöre başta da hâkim olan büyük şirketler ayakta kalır. Daha sonra ürün ve hizmet fiyatları artmaya başlar. Fiyatlar, maliyetlerin çok üzerine çıkar ve kural olarak genelde özelleştirme öncesi düzeyi de aşar.

Şirketlere danışmanlık yapan A.T. Kearney'in 53 ülkede, 24 sektörde faaliyet gösteren 27.000 şirketi kapsayan bilgi bankası da bu döngüyü doğrulamaktadır: Sektördeki ilk üç şirket başta faaliyet gösterdikleri pazarın % 20'sinden bile azını kontrol ederken, zaman içinde pazarın % 80'ninden fazlasını kontrol eder hale gelmektedir. Bunun için gerekli zaman her sektöre göre değişmekle beraber, sonuç değişmemektedir.

Şirketlerin başlangıç büyüklüklerindeki farklılıklar arttıkça, süreç hızlanmaktadır. Doksanlı yılların ortasında serbestleştirilen ve özelleştirilen iletişim sektörü, başlangıç yıllarındaki ucuz fiyatları çoktan gerisinde bıraktı. Bu, "yeni ekonominin" başlangıçta fazla şişen sektörlerinin hepsinde gözlenmiş ve tüm bu sektörler zamanla eski tekellerin eline geçmiştir. Sanayi ülkelerinde finans ve perakende sektöründe bu sü-

reç, kriz zamanları haricinde tamamlanmıştır. Birkaç yıl önce İngiltere'de gıda sektöründeki büyük şirketler, fiyatları kırarak çok sayıdaki küçük rakiplerini piyasadan sildiler. Tesco, Asda ve Sainsbury tekelleri, Almanya'daki şirketleri kıskandıracak düzeyde kârlılık oranlarıyla çalışmaktalar.

İspanya ve İngiltere'de finans sektörü de Almanya'ya oranla daha fazla tekelleşmiş durumdadır; az sayıda banka kendi kârlılıklarını artırmak için ne gerekiyorsa o koşulları dikte etmektedir. Almanya'daki banka patronları kamunun elinde olan bankalar nedeniyle asla bu ölçüde bir güce sahip olamazlar. Ucuz fiyatla uçak bileti satan şirketler daha yolun başındalar, ama eninde sonunda onların da çok azı ayakta kalacak ve nasıl Aldi ve Lidl ucuzluk piyasasına hükmediyorsa, ayakta kalan havayolu şirketleri de bu piyasaya hükmedecek.

Demiryolu, posta ve enerji sektörlerinde durum değişiktir. Bu alanlarda yeni şirketlerin pazara girmesi, kuruluş maliyetleri çok yüksek olduğu ve mevcut büyük şirketler maliyet avantajına sahip olduğu için oldukça zordur. Özel demiryolu şirketi Connex sadece bazı hatlarda tren çalıştırabilmektedir. Küçük enerji şirketleri, ikili bir tekel kuran EON ve RWE tarafından köşeye sıkıştırılmıştır. Sonuç olarak, tüketiciler hiçbir ek fayda sağlamadan enerji için daha önce hiç olmadığı kadar yüksek faturalar ödemek zorunda kaldılar. Aynı durum tren biletleri ve posta ücretleri için de geçerlidir.

Eğer bu alanlarda faaliyet gösteren yabancı şirketler mevcutsa ve pazara girmek için bekliyorlarsa, özelleştirme ile kamu işletmelerinin özel tekele dönüşmesi de bu şirketler için seçeneklerden biridir. İster bu şirketler yeni oluşan bir pazarda faaliyet gösteriyor olsun ister olmasın; bu süreç pazarın

birkaç şirketin eline geçmesi, fiyatların yükselmesi, hizmetlerin veya üretimin azalması ve bu işten tekellerin kârlı çıkmasıyla sonuçlanır. Eğer kârlar artacaksa, üretim de artırılır. Eğer daha az üretim yaparak, kârları yükseltmek mümkünse; o zaman üretim azaltılır. Çünkü bu tekellerin tüm amacı kârlarını artırmaktır. Kaynakları israf etmeden kullanmak gibi bir kaygıları yoktur, tek istedikleri maliyetleri düşürmektir. Doğal kaynaklar ucuz ve emek gücü savunmasızsa, tekeller bu ikisini de yağmalar ve ortadan kaldırır. Hedefleri ihtiyaçların karşılanması değil, yüksek kârla satabilecekleri hizmet ve ürünler elde etmektir.

Özelleştirilen Alman Demiryolu Şirketi (DB), işadamlarının kullandığı uzun mesafeli hızlı trenlere yoğunlaşıp, kısa mesafe yolcularını araba kullanmaya mecbur bırakırken, tam da bu ilkeye göre hareket etmektedir. Sanayi müşterilerine sattıkları elektriğin fiyatını ev kullanıcılarına yaptıkları zamlarla sübvanse eden özel enerji şirketleri de aynı ilkeyi gözetmektedir. Sosyal yardımla geçinenlere normal bir banka hesabı açmayı bile reddeden bankalar, sermaye sahiplerinin önüne kırmızı halılar sererken de yine bu ilkeye uygun davranmaktadırlar.

Araştırma olanaklarını vücut geliştirme ve zayıflama ürünleri için kullanan ilaç tekelleri, öldürücü tropik hastalıklara karşı ilaç üretmekle ilgilenmiyorlarsa, bunun nedeni de kârdan başka bir şey düşünmeme ilkesidir. AIDS salgını sadece Asya, Afrika ve Güney Amerika'da görülseydi, bugün AIDS hastalarının ömürlerinin uzamasını sağlayan ilaçların hiçbiri üretilmezdi.

Bu suç işlenmeye devam ederse, henüz ortadan kaldırıl-

mamış doğal güzellikler ve su kaynakları yakın bir gelecekte özel şirketlerin eline geçecek ve şu an sayıları 1,2 milyara ulaşan, temiz içme suyundan mahrum insanların sayısı daha da artacaktır. Bu insanlar kaybettikleri sağlık ve yaşamlarıyla, özelleştirmenin tekellere vaat ettiği % 30'lara varan kazancın karşılığını ödemektedirler. Özelleştirmenin korkunç sonuçlarını ortaya seren yeterince örnek vardır. Bolivya hükümeti 1999 yılında Cochabamba'nın yerel su işletmesini Dünya Bankası'nın baskısıyla özelleştirince, su fiyatları iki katından fazla arttı. Fildişi Sahili, devlete ait telefon şirketini özel bir Fransız şirketine sattıktan sonra ülkede iletişim hizmeti fiyatları o kadar yükseldi ki, orta sınıf ailelerin çocukları bile internet kullanamamaya başladı.

Arjantin, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) baskısıyla 90'lı yıllar boyunca kamuya ait bankalar, petrol işletmeleri, enerji ve iletişim şirketleri özelleştirdi ve bu şirketler ağırlıkla İspanyol ve Kuzey Amerikalı uluslararası şirketlerinin eline geçti. Bu şirketler, Arjantin'den elde ettikleri kazançların büyük bir kısmını ülke dışına çıkardılar ve yatırımları artık kendilerine yeterince kâr getirmemeye başlayınca da, kitlesel işten çıkarmalarla şu anki krizin ateşleyicisi oldular. Görece geniş bir kamu işletmeciliği geleneğine sahip Irak'ın bu birikimleri kısa bir süre içinde özelleştirilecektir; bunun ülkenin sosyal yapısında yaratacağı felaketleri görmek için çok fazla beklemek zorunda kalmayacağız.

Avrupalı toplumlarda da (hâlâ) devlet tarafından kontrol edilen sektörlerin genişliği ile sosyal farklılıklar arasında bir paralellik bulunmaktadır. İngiltere gibi özelleştirmenin vahşice uygulandığı ülkelerde çocukların karşı karşıya kaldı-

ğı yoksulluk ortamı, İsveç gibi ekonominin devlet tarafından hâlâ sıkıca düzenlendiği ülkelere göre çok daha ileri boyutlarda gözlemlenmekte. Fakat İsveç'te devlet ekonomiden çekilmeye başladığından beri, bu ülkede de çocukların yaşadıkları sıkıntılarda artış vardır.

Binlerce örnek, özel teşebbüs tarafından üretilen hizmet ve malların kamuya göre daha ucuz, çevreye daha duyarlı olduğu ya da tüketicilerin isteklerini daha iyi karşıladığı iddiasını yalanlamaktadır. Özelleştirme isteyenler, bunu, sunulan hizmet ya da üretim açısından bir iyileşme sağlayacağı için değil, kamu tarafından kontrol edilmesi nedeniyle yağmadan kurtulabilmiş ve beslenme, sağlık, eğitim gibi temel insani ihtiyaçları karşılayan sektörleri de imha etmeyi hedefledikleri için istiyorlar.

Küresel sermaye, doymak bilmez bir sürüngen gibi insan uygarlığının yaşamsal dokularını kemirmekte, sosyal bağları, güvenliği ve uyumu ortadan kaldırmakta. Bugün yatırılan yüz dolar, bir sene sonra bin dolar olarak geri dönüyor. Bu akış kesildiğinde ise, dün var olan bugün yerle bir ediliyor ve yeni bir hedef aranıyor. Akıldışı aşırılıklar, delice bir ifrat toplumun yukarısından başlayarak aşağı doğru yayılıyor; ama bir *faux pas** değil de, normal bir durummuş gibi kabul görüyor.

---

* Fr. yanlış adım. *–çev.*

Alternatif Yok mu?

Federal Almanya Anayasası, "Mülkiyet, aynı zamanda toplumun refahına hizmet etmelidir" hükmünü içerir. Peki, Daimler ve Deutsche Bank kendi hissedarlarına milyarlar dağıtır, ancak tek bir avro olsun vergi ödemezken, refahı korunmak istenen bu "toplum" kimlerden oluşuyor? BMW, Leipzig'te mi yoksa Çek Cumhuriyeti'nde mi üretim yapacağına karar verirken, kamudan aldığı milyarlarca avro tutarındaki destek ve işçilerin maaşından yaptığı kesintiler, kimin refahını artırmasına hizmet ediyor? Siemens'in, kârının en yüksek düzeylerde olduğu bir dönemde binlerce işçisini kapının önüne koymasına ne demeli? Çok sayıda insan, bir avuç ekonomi devinin dikte ettirdiği kararlar nedeniyle, korku ve kayıplarla yaşamlarını devam ettirmeye çalışırken, Avrupa kimin çıkarı için hareket ediyor? Doymak bilmez ve sürekli şişen zenginliğin yanında fakirliğin sürekli arttığı bir dünya kime hizmet ediyor?

Küresel aktörlerin diktatörlüğü, mülkiyet haklarının sınırını kendi çiziyor; bu mülkiyet hakları, küresel aktörlerle var oluyor ve onların yokluğunda ortadan kalkıyor. Onların çıkarlarını sınırlayan her düzenleme, kâr hırslarına gem vurmalarını gerektiren her sosyal yasa, giremeyecekleri korumalı alanlar (su hizmetleri, devlet bankaları, kamu elindeki sosyal sigortalar ya da kamuya ait petrol yatakları) yaratan her düzenleme, toplumun ekonomik kararları kontrol etmesini sağ-

layan her araç, neye mal olursa olsun savunulmalıdır. Ancak bu yeterli olmayacaktır. Bu savunma savaşı, kaybedilen cephelerle beraber, geri çekilmeye kolaylıkla dönüşebilir ve güçlü düşman karşısında tamamen savunmasız kalınabilir. Küresel barbarlık, sadece şu ana kadar hiçbir kontrole tabi olmadan ele geçirdiği alanlarda kök salmamıştır. Bu alanlarda yoğunlaştırdığı ve büyüttüğü iktidarını, kendini sınırlayan uygulamaları ortadan kaldırarak başka alanlara girmek için de kullanmaktadır.

Büyük özel bankalar karşımıza özel hastane sahipleri, özel petrol devleri ise su dağıtan şirketler olarak çıkmaktadır. Dünyanın doğal zenginlikleri ve topraklar, iletişim, eğitim, yaşlılık ve hastalık sigortaları en az sanayinin temel alanları veya finans dünyası kadar özel sektörün elindedir. Eğer özel sermaye ve bununla bağlantılı olan azami kâr mantığının tüm bu alanlara girmesi engellenebilirse, devlerin güç tekeli ortadan kaldırılabilir ve mülkiyet yeniden toplum refahının hizmetine sokulabilir.

Toplumsal mülkiyet çok boyutludur. Hukuksal açıdan tamamen kamu mülkiyetinde olan işletmeler bulunduğu gibi, kamunun çoğunluk hissesini elinde tuttuğu ortaklıklar da olabilir. Kamuyu temsilen bu ortaklığın içinde, yerel yönetimler, eyaletler, devlet ya da Avrupa Birliği gibi devletler üstü birimler bulunabilir. İşletmenin büyüklüğü, ihtiyaçları ve olanakları çerçevesinde değişik modellerden biri tercih edilebilir. Kamu mülkiyetindeki bir işletme ile özel mülkiyet elindeki bir işletmenin arasındaki en belirleyici fark, ilkinde kararların demokratik yollardan seçilmiş, oy yetkilerini para pula tahvil etmeyecek temsilciler tarafından alınıyor olmasıdır.

Belediye ve yerel meclis üyeleri ile devlet başkanları, seçmenlerine hesap vermek zorundadırlar; partiler seçimle iş başından uzaklaştırılabilir, meclisin aldığı kararlar her zaman kamuoyunda tartışılır. Tabii ki kamu mülkiyeti, ancak kamu mülkiyetini yönetmekle görevlendirilmiş kişiler toplum tarafından denetlenebiliyorsa, tüm toplum yararına kararlar alınmasının garantisi olabilir. Kamusal işletmeleri yöneten her düzeyde kurula daha fazla etki edebilmek ve doğrudan demokrasiyi sağlamak için, bir kez kazanılmış haklar her zaman savunulmalıdır. Ama bu alan toplumsal çatışmalara açıktır.

Buna karşın bir şirketin yönetimi *per se** sadece sahiplerine karşı sorumludur: alınan kararlar "para, oy hakkı sağlar" prensibine dayalıdır. Bu prensip, alınan kararlar sadece şirket içindeki düzenlemelere yönelik olduğu sürece ve şirket, kamu otoritesi tarafından belirlenen şartlara uyduğu sürece sorun yaratmayabilir. Ancak, iktisadi tekellerin büyüklüğü ve ağırlığı nedeniyle bu süreç tersine dönmüş ve toplumsal çıkarları ilgilendiren kararlar, bu şirketlerin dayatmaları sonucu alınır hale gelmiştir: Özel sermaye sahipleri, kendi çıkarlarına uygun bir şekilde toplumun çoğunluğunu ilgilendiren kararları belirler hale gelmiş, toplum tarafından seçimle işbaşına getirilenler ise bu kararları uygulayan kişilere dönüşmüşlerdir. Bu, sosyal hakların öne çıktığı demokratik bir toplumun talepleriyle özel mülkiyetin uyum içinde olmadığını gösterir.

İşletme yönetiminin nasıl olacağı, mülkiyet sahipliğinin türüne bağlı değildir. Kamusal işletmeler de özel mülkiyete ait işletmelerle aynı prensiplere göre *yönetilebilir.* Kamusal iş-

* kendi içinde. *-çev.*

letmeler, kârlılık veya verimlilik gibi işletme prensiplerini uygulamada özel şirketlere göre daha başarısız değiller. Neden başarısız olsunlar ki? Kamusal işletmeler veya kamu hissesinin çoğunlukta olduğu şirketler de aynı özel şirketler gibi, kariyerleri ve maaşları belirlenmiş hedefleri yakalamalarına bağlı olan profesyonel yöneticiler tarafından idare edilmektedir.

Şirketlerinin hisse değerlerini artırarak, kâr paylarını yükselterek ve küresel pazarların peşinde koşarak geleceklerini garanti altına almak isteyen özel sermaye sahipleri de buna benzer beklentilere sahiplerdir. Bu hedefleri yakalamada başarılı olanlar yükselirken ya da en azından işlerini korurlarken, başarılı olamayanlar da yok olur. Başarıya bağlı ödüllendirme sistemi –primler, kâr payı veya şirket hisseleri dağıtımı– bugün en alt düzeyde çalışanların bile iş sözleşmelerinin bir parçası haline gelmiştir. Bununla beraber sürgün, rütbe düşürme hatta işten atılma korkusu Demokles'in kılıcı gibi çalışanların tepesinde sallanmaktadır.

Aynı enstrümanlarla aynı hedeflere yönelen bir kamu şirketi de özel bir şirketin alacağı sonuçlara ulaşır. Bu hiç de zor değildir ve örnekler bunun olabileceğini göstermektedir. Kore ve Tayvan'da devlet tarafından kurulan ve çalıştırılan demir-çelik fabrikaları dünyanın en verimli fabrikalarıdır. Fransız devlet şirketi *Électricité de France (EDF), yüzde 30'luk bir brüt marjla özel sektöre ait enerji devleri Eon ve RWE ile aynı seviyede faaliyet göstermektedir. Fransız ulusal elektrik pazarını elinde tutan EDF, uluslararası pazarda da en az bu iki firma kadar atak bir politika izlemektedir. Buna rağmen, Fransa'daki elektrik fiyatları Avrupa'nın en ucuz-*

ları arasındadır. EDF gibi Fransız devletine ait olan Gaz de France, 33 ülkede faaliyet göstermektedir ve 2001 yılında 14,4 milyar avro ciro yapmış, 891 milyon avro net kâr elde etmiştir. Bu iki şirket, yönetim açısından özel şirketlerden hiçbir farklılık göstermemektedir. Tek farkları, kazançlarının çeşitli finansal oyunlarla nerede olduğu belli olmayan banka hesaplarına aktarılmak yerine sosyal hizmetler ve eğitime aktarılarak, vergi verenlerin yararına kullanılıyor oluşudur.

Mesele kamu kuruluşlarında uygulamaya konulan doğru mekanizmalarla verimlilik kriterlerine uygun mal veya hizmet üretimi *yapılıp yapılamayacağı* değildir. Mesele bu kriterlere mutlaka (veya hangi sınırlar içinde) uyulması gerekip gerekmediğidir. İşletme açısından doğru olduğu düşünülen kararlar, ekonominin genel gidişatı açısından tamamen saçma olabilir. Örneğin Kaliforniya'da elektriklerin tamamen kesilmesine yol açan, sorumsuzca üstlendiği finansal anlaşmalar sonunda kendi boğazını sıkan, yüz binlerce kişinin işini ve emeklilik birikimlerini kaybetmelerine yol açan Enron tarzı bir verimlilik kimin işine yarar ki?

Deutsche Bahn'ın yeni verimlilik anlayışının bir sonucu olarak, küçük şehirler arasındaki demiryollarının çürümesi kimin işine yarar? Eskiden postanelerin ve posta kutularının yaşlı insanların ulaşabilmesi için en uzak noktalara kadar yaygınlaştırılmış olması bir hata mıydı? Alman devlet bankaları da bu nedenle özel rakiplerine göre az kârlılıkla çalışır; çünkü Deutsche Bank'ın kapıya koyduğu küçük işletmelerin de kredi almasına imkân sağlar. Devlete ait sağlık sigortaları, ödedikleri primlerin sağlık harcamalarını karşılamayacağını bile bile kronik hastaları da sigortalar. Uzun çalışma saatleri

ve sürekli artan iş yoğunluğu nedeniyle ortaya çıkan hastalıklar ve psikolojik rahatsızlıklar, çalışanların düşünce zenginliğini ve yaratıcılığını azaltmıyor mu?

Bir kamusal işletme ile özel işletmeyi ayıran belki de en önemli farklılık budur: Kamu şirketleri kârlılık prensibine uygun *çalışabilirler,* ama bunu her şeyi göze alarak yapmak *zorunda değillerdir.* Kamu kuruluşları, başka ya da ek –sosyal ya da çevreyi korumayı yönelik– hedefler belirleyebilir, çalışanlarını çalışanlar bu şekilde motive edebilirler. Gerekli durumlarda, sunulan hizmeti sadece maliyetine ya da –toplumsal kaygıların hâkim olduğu alanlarda– başka kaynaklardan sübvanse ederek maliyetinin altında fiyatlandırabilir. Kârlarını sadece sermaye stokunu yenileyecek, araştırma ve geliştirmeye fon yaratacak düzeylerle sınırlandırabilirler. Çalışanlarının daha fazla sömürülmesine dayanan, dinlenmeye ve ailelerine ayıracakları zamanı çalan verimlik artışı uygulamalarından kaçınabilirler ve kaçınmak zorundadırlar. Kamusal işletmeler, bu sosyal sınırlar içinde elde ettikleri kârları, özel şirketler gibi şampanyalar patlatılan jet sosyete partilerini finanse etmek yerine okullara, üniversitelere, hastanelere, yaşlı bakımevlerine ve ailelere aktarabilirler.

Sıkça şikâyet konusu olan kamuya ait işletmelerin "verimsizliği", kural olarak bu işletmelerin verimli çalışamayacak olmasından değil, başka hedeflerin göz önünde tutulmasından ortaya çıkar. Kısa mesafe için kullanılan kamusal ulaşım sistemleri verimli olmayabilir ve sübvanse edilebilir. Yollar ve otoyollardaki trafik sıkışıklığını önlemek için, bu ulaşım sistemleri gerekli ve günümüzde vazgeçilmezdir. Azalan ücretle beraber düşen sigorta primleri ile aynı sağlık hizmetini alma-

ya devam etmeyi istemek, iktisadi açıdan saçmadır. Eğer sağlık hizmeti bu hizmetten yararlanacak kişinin cüzdanından ayrı düşünülürse, bu istek bir anlam kazanır.

Ekonomik ve sosyal açıdan dezavantajlı olanlara sağlanan indirimli biletler ve ucuz özel tarifeler de ekonomik açıdan kayıp gibi görünse de, bu insanların iletişim ve seyahat ihtiyaçlarını karşılamanın genelde tek yoludur. İşletme "verimliliği" ise tam tersini yani ödeme kabiliyeti olanlar için indirim ve avantajları öngörürken, ödeme kabiliyeti az olanlar ya da hiç olmayanlar için hiçbir şey öngörmez; çünkü birinciler işletmenin kâr etmesini sağlarken, ikinciler şikâyetten başka bir şey getirmez. Kapitalist sistemin büyüklüğünü ihtiyaçlar değil, dolu cüzdanların sayısı belirler. Sadece karşılığını ödeyebilen okula gidebilir, tıbbı tedavi görebilir ya da bir şey yiyip içebilir. Bu, işletme biliminin dayattığı verimlilik kıstasının sonucudur ve bu kıstası her şey için geçerli ilan edenler, bunun bir toplumda yaratacağı sosyal sonuçlara katlanmak zorundadır.

Tabii ki devlete ait, ama kötü yönetilen, yanlış ekonomik kararların hayata geçirildiği, rüşvet ve yolsuzluğun görüldüğü kamu işletmesi örnekleri vardır. Peki, bu sadece kamu işletmelerine has bir durum mudur? Bu durumda olan her kamu işletmesine karşılık aynı durumda olan en az on adet özel şirket bulamaz mıyız? Kapitalizmin tarihindeki sayısız devletleştirme sadece bu nedenle; yani özel sermayenin elinde bulunan işletmelerin iflas etmesi sonucu, hükümetlerin ortaya çıkan zararın ekonomiye vereceği tahribatı önlemek için başka bir yol bulamaması sonucu ortaya çıkmıştır.

Bu konudaki en güncel örneklerden biri olarak, 1998/99

yıllarında Japon finans sisteminin çökmesine neden olabilecek Long Term Credit Bank ve Nippon Credit Bank'ın devletleştirilmesini gösterebiliriz. Japonya devleti bu bankaları vergi mükelleflerinin cebinden yüz milyarlarca dolar harcayarak kurtardıktan sonra, özel sektöre geri vermiştir. Buna benzer uygulamalar, 30'lu yıllardaki dünya ekonomik krizi sırasında Avrupa ülkelerinde de görülmüştür. Kamusal kaynaklar özel şirketlerin verimliliği için devreye sokulduğu sürece, devletleştirmeler de yeniden gündeme gelecektir.

Japonya'nın beşinci büyük banka grubu Resona'nın sahipleri, ekonominin iyi zamanlarında milyarlarla oynarken 2003 yılında vergi mükelleflerinin 15 milyar avrosu sayesinde batmaktan kurtarılmıştır. Holzman ise, Almanya'daki çok sayıdaki örnekten sadece biridir.

Özelleştirilen devlet işletmelerinin içinin bu işletmeleri devralan korsanlarca boşaltılarak yeniden kamuya dönmesi halinde durum iyice tatsız bir hal almaktadır. Britanya demiryolları Railtrack'in özelleştirilmesi, en azından bu işten komisyon alan bankaların işine yaradı. Bu kuruluş, özelleştirme sonrasında ortaya çıkan sayısız skandal ve kaza nedeniyle daha sonra tekrar devlet kontrolüne alınmıştır. British Energy özelleştirilmesinde de aynı şeyler tekrar etmiştir. Özetlememiz gerekirse; atalet, yanlış hesaplamalar, bürokratizm ve işleri iflasa kadar vardırabilen yanlış ekonomik kararlar, en az kamu işletmelerinde olduğu kadar özel işletmelerde de görülmektedir.

Peki, dev şirketlerin uluslararası alanda genişlemesi ve kapitalist küreselleşmenin mükemmelliği ne olacak? Şüphesiz ki, malların ve hizmetlerin uluslararası değişimi ve uluslara-

rası işbölümü, eğer tarafların eşitliğine ve sömürüye dayanmıyorsa, ekonomik açıdan anlamlıdır ve ulaşılabilen zenginliği artırır. Üretim kayıplarının olmaması için teknolojik açıdan belli bir işletme büyüğünün gerektiği de bir gerçektir. Telefon ya da tren hatlarının döşenmesini ya da otomobil fabrikalarının kurulmasını veya bunların modern bir şekilde işletilmesini orta ölçekli bir şirketten bekleyemeyiz.

Tüm bunlara rağmen, küresel ticaretin üçte birinin sadece yüz büyük tekel tarafından kontrol edilmesini ekonomik gerekçelerle açıklayamayız. BMW'nin Avrupa'da bir ya da on ticari gruba ait olması, BMW'nin daha ekonomik bir üretim yapmasına neden olmaz. Aynı durum, Birleşik Devletler'de, Latin Amerika ve Güney Afrika'da faaliyet gösteren Daimler için de geçerlidir. Uluslararası şirket el değiştirmeleri ya da birleşmeler sonucu ortaya çıkan "sinerji etkisi", üretimde ortaya çıkan reel artışlarla değil, istihdamın kısıtlanması, kapasite düşürülmesi, yoğunlaşma ve giderek pazarın ele geçirilmesiyle bağlantılıdır.

Tekellerin bir sarmaşığa benzer yapılanması verimlilik yasasının bir gereği değil, bu tekellerin tüketicilere, satıcılara ve hükümetlere kendi iktidarlarını dikte ettirme aracıdır. Sadece ama sadece bu nedenle, bu küresel ekonomi bir tek onların hissedarlarına yarar. Tekeller arası işlemlerin çoğunun artık gerçek mal ve hizmet üretimiyle ya da uluslararası işbölümünün avantajlarıyla bağlantısı kaldığı da söylenemez. Bu işlemler, sosyal etkileri olan küresel vergi dampinglerine, sadece spekülatif amaçlarla yürüyen ve görünürde kazançları artıran finans akrobasisi için bilgisayar ortamında gerçekleşen manipülasyonlara yarar. Bu anlamsız muhasebe işlemleriyle oy-

nanan faziletli oyun, kim bilir kaç zihnin sahip olduğu yaratıcılığa zarar vermiş, bu yeteneklerin boşa kullanılmasına neden olmuştur!

Aynı durum uluslararası finans dünyasının rulet masasında şansını deneyenler için de geçerlidir. Günde 1,2 milyar dolar türev pazarlarda el değiştirmektedir. Bu işlemlerin yarısı dünyanın yedi büyük bankası arasında gerçekleştirmektedir. Bu büyük işlemlerin hiçbirinin gerçek bir ekonomik değeri ya da etkisi yoktur. Sürekli inen çıkan sayıları gösteren karmaşık bilgisayar programları sadece bu amaçla geliştirilmiştir.

Küresel şirketler ekonomik açıdan bir ilerleme değil, ekonomik evrimin geri alınacak, değersiz ve geleceği olmayan sapa bir aşamasıdır. Eşit, özgür ticaret ve sömürüye dayanmayan uluslararası bir işbölümü sadece bu ekonomik devlerin tekel durumlarının sona erdirilmesiyle mümkün olabilir.

İşte bu nedenle de dünyadaki sosyal değişimlerde "ya hep ya hiç" mantığı işlemez. Arjantin 90'lı yılların yıkıcı sonuçlar yaratan özelleştirmelerinden geri dönmek için, İspanya'daki Santander Central Hispano veya İtalya'da Fiat'ın kamulaştırılmasını beklemek zorunda değildir. Arjantin'deki –ya da daha doğru bir ifadeyle, genişletilmiş bir ekonomi bölgesi olan Mercusor'daki– sorunu çözmek için, burada çokuluslu şirketlere bahşedilen haklar geri alınmalıdır.

Kitlesel protestolar sonrasında, özelleştirmelerden geri dönüldüğü örnekler mevcuttur. Cochabamba'da yapılan protestolar ve genel grev sonucu, uluslararası "Aguas del Turani" konsorsiyumu bölgeden çekilmiş ve kendisine devredilen su işletme haklarından feragat etmiştir. Yine Güney Amerika'da

bulunan Paraná'da da vali, güçlü kamuoyu baskısı sonrasında Veolia/Viventi'ye devredilmiş su kaynaklarını işletme hakkını bölgesel su şirketine geri vermek zorunda kalmıştır. Continental tekeline bağlı bir şirketin kapatmaya niyetlendiği Meksika'nın El Salto kentindeki bir işletme bir yıl süresince işgal edilmiş ve üretim yapılan makinelerin işletmeden çıkarılması engellenmiştir. İşgalciler, şirketin üretime devam etmesini ya da fabrikayı işçilerin yönetimine bırakmasını talep etmişlerdir. Arjantin ve diğer Güney Amerika ülkelerinde, üretim araçlarının ya da istihdamın korunması için buna benzer birçok işgal gerçekleştirilmiştir.

Küresel şirketler, üretim araçlarının ve istihdamın korunması için girişilen ve kendilerini ya üretime devam etmeye ya da üretim araçlarını işçilere devretmeye zorlayan bu ve benzeri eylemlere kârlılık açısından hiç sıcak bakmadıkları gibi, bu eylemlere karşı vahşi devlet şiddetini kullanmaktan da geri durmamışlardır. Ancak özellikle Latin Amerika ülkelerinde sol politika izleyeceğini ilan eden ve sosyal farklılıkları azaltma hedefli politikalar hayata geçiren hükümetlerin seçilmesiyle kimi değişimler yaşanması mümkündür.

Yeni Bir Avrupa

Ekonominin dümeni savaşlardan ve sömürüden beslenenlerin elinde olduğu, halk yerine zenginler muhatap alındığı sürece, sosyal, barışçıl ve demokratik bir Avrupa mümkün değildir. Dev şirketlerin kamulaştırılması ve görece küçük şirketlere bölünmesi, yeniden günlük konuşmaların bir parçası haline geldi. Burada söz konusu olan, bir yerel yönetimi ya da devleti baskı altına almanın yanından bile geçemeyecek, aynı emekçiler gibi kendileri de ne yasaların ne de anlaşmaların korumasında olan ve gün geçtikçe krizlerden daha fazla etkilenen orta ölçekli şirketler değil. Lafazanların sözlerine kanıp birikimlerini borsada kaybeden ya da sadece küçük bir kısmını elinde tutabilmiş küçük yatırımcılardan da bahsetmiyoruz.

Söz konusu olan Avrupa'nın en büyük 500 şirketinin dâhil olduğu "soylu" topluluktur. Bu topluluğun oluşturduğu listenin başında BP, Daimler-Chrysler, Royal Dutch ve Totalfina Elf gibi her biri milyar avroluk kârlar yapan şirketler, iki milyar avrodan fazla kâr açıklayan medya ve ticaret tekelleri bulunmaktadır. Silah, finans, otomobil ve küresel enerji tekellerinden oluşan ve birbiriyle sıkı bir ilişki içinde olan bu tekeller, on yıllardır değişmeden bu listenin tepesini işgal etmektedirler. Birbirine sıkı bağlarla bağlı bu ekonomi çetesi, faaliyetlerini gözlerden uzak tutmakta öylesine başarılıdır ki; çeşitli şirketlerde hisse sahibi olan, alınan kararlara bu hisseler

sayesinde müdahale eden ve gizli bir hiyerarşi kurmuş özel bir gruba dâhil olan mülkiyet sahiplerinin faaliyetleri, kamuoyu tarafından asla tam olarak görülemez. Bu güçler, günümüz Avrupası'na hükmetmektedir.

Bu grubun kaymak tabakası, her sene "Forbes" dergisi tarafından açıklanan listede ve yatırım bankası Merrill Lynch tarafından açıklanan "Ultra High Net Worth Individuals" listesinde yerlerini alır. Avrupa'dan 10 binden az kişinin yer aldığı bu listenin 3700 kişisi Almanlardan oluşmaktadır. Bu seçkin listeye dâhil olanlar, bu zenginliğe sahip olmak için çalışma hayatları boyunca kemer sıkmak zorunda olmadılar; bu kitlenin büyük çoğunluğu zenginliklerini, doğru ailelerden gelmelerine borçlular. Bu elitlerin ekonomik faaliyetleri daha ziyade, doğru sermaye ortaklıklarını yönetmek veya spekülasyon yapmak olmuştur. Bu eski klan, yüzyılı aşkın bir süredir çelik, finans, silah ve otomobil sektörlerine hükmediyor. Bu klanın temsilcileri Avrupa ekonomisine hükmeden tüm önemli mevkileri ellerinde tutuyor ve ne ekonomik ne de siyasi kararlar bu klanın onayı dışında alınabiliyor.

"Orta ölçekli işletmelerin büyük işletmeler haline gelebileceği" şeklindeki liberal efsane doğru olmadığı gibi, orta sınıflar ile para aristokrasinin ışıltılı dünyasının arasında sızdırmaz bir duvar vardır. Orta sınıfın serveti, son tahlilde itinayla kamufle edilmiş çeşitli kanallardan Avrupalı küresel aktörlerin kasalarına akar. Bu küresel aktörler için –ama sadece onlar için– kriz yoktur, servetlerinin yok olmasından veya yarınlarından endişe duymazlar. Kasaları, bir sünger gibi bu dünyanın zenginliklerini emmektedir. Bu düzen var olmasaydı, diğerleri en azından bugünkü hayatlarından daha iyi bir

yaşama sahip olurdu –daha güvenli, barış içinde, özgür ve gelecek kaygısı olmayan bir yaşam–.

Evet, kamulaştırma sermayenin ve gelirlerin yeniden bölüşümü anlamına gelmektedir. Ama yeniden bölüşüm ve el koyma, günlük konuşmaların zaten bir parçası değil mi? Her gün milyonlarca insanın işine daha fazla kâr baskısı altında el konulmuyor mu? Birikimleri, emeklilik primleri, sosyal güvenlikleri ve yaşam istekleri ellerinden alınmıyor mu? Milyonların her şeyine her gün el konulurken, bir gün bile çalışmamış insanların sahip olduğu milyonlara el konulmasına kim karşı çıkabilir? Bugün büyük yatırımcıların oyuncağı haline gelmiş küçük borsa yatırımcılarının sahip olduğu yatırımlar devam edebilir ya da bu yatırımlar devlet tarafından sabit faiz garantisi verilerek güvence altına alınabilir.

Avrupa'nın en büyük 500 tekeli ortadan kalksa ve tüm varlıklarını, altyapılarını, üretim ve yönetim merkezlerini faaliyet gösterdikleri ülkelere bıraksalar; Avrupa hem içeride hem de dışarıda yeni bir yüze kavuşur. Böylece şimdiye kadar tekel lobisinin uğraşları sonucu hayata geçirilemeyen tüm değişiklikler yapılabilir: Avrupa'da bireylerin ve şirketlerin kâr hırsını değil, her ülkede bireylerin yaşam koşullarının aynı seviyeye getirilmesini hedefleyen bir birlik. Ulusal vergi sistemlerini sosyal farklılıkları artırmak için değil, sosyal adaleti sağlamak için düzenleyen, tüm Avrupa için geçerli bir vergi sistemi. Emperyal savaşlara değil, silahsızlanma, eşitlik ve kalkınmaya hizmet eden bir Avrupa dış politikası ve güvenlik sistemi.

Bugün önümüze sunulan ve hiçbir işe yaramayacağı açık, sadece sahte bir demokrasi etkisi yapacak olan anayasa tasla-

ğının ötesinde; yeni bir Avrupa Anayasası. Çalışma hakkının ötesinde; iş saatlerinin kısaltılmasından asgari ücrete, hastalıkta ve yaşlılıkta bakım garantisi sağlayan düzenlemelerden sosyal bir varlık olarak kaygı duymadan yaşamayı mümkün kılacak ve tüm ülkelerde yüksek standartlara bağlanmış bir sosyal Avrupa. Yaşlı, silahlanmış ve militarist Avrupa ancak bu koşullarda –ilanlar ve Pazar günleri televizyonda yapılan konuşmalar dışında gerçek hayatta da– daha yaşanılabilir, sevilmeye değer, sosyal ve barışsever yeni bir Avrupa haline gelebilir.

Peki, bunu kim yapacak? Avrupa'da ve tüm dünyada milyonlarca ama milyonlarca insanın aleyhine işleyen bu ekonomik düzen, sermaye güçleri hiçbir engel ve protesto ile karşılaşmadan sürüp gitmeye devam mı edecek? Geniş kitleler, sosyal haklarının güvence altına alındığı ve insan onuruna yakışır bir yaşam taleplerini korkusuzca dile getirirlerse, bu protestolara rağmen ve bu insanların kabul etmediği hiçbir şey yapılamaz.

Kapitalizm komada mı? Nasıl yani?

Birçok acımasız kapitalist ve sözde bilim adamı, şaşkınlığını böylece belirttikten sonra durumu şöyle açıklıyor:

"Ama kapitalizm şu anda bizim için kendisini tasfiye etmektedir; gerçi şu anda küçük bir azınlık bundan yararlansa da, yarın çoğunluk, daha sonra da herkes yararlanacak..."

Söze ne hacet; zaten sunulan gerekçe her şeyi açıklıyor:

Sadece kapitalizm, üretimi, büyümeyi, yenilikleri ve girişimi garanti edip birçok insanın faydalanabileceği zenginlik ve refah için gerekli koşulları yaratabilir! Kâr mekanizması her ne kadar beraberinde hissizlik ve bencilliği getirse de, sonuçta elde edilecek fayda ve zenginlik, son 200 yıllık gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda herkes içindir!..

Bu tez artık bayatladı. Günümüzde bu tezin taraftarları bile onun doğruluğundan şüphe eder hale gelmişlerdir. Sermayenin serbest kaldığı ve küreselleştiği bir çağda halen birçok insan için umut olmasından dolayı en sert eleştiriyi hak etmektedir.

Sol Parti'nin (Almanya) önde gelen teorisyenlerinden, milletvekili Sahra Wagenknecht, küresel ekonomik krizin arifesindeki ekonomik durumun genel bir tablosunu çizmektedir. Eleştirisinin özü, sermayenin kendisini yeniden değerlendirmesi sistemine yoğunlaşırken, yazar şu soruyu yöneltmektedir:

Sosyalist bir Avrupa perspektifi hâlâ mümkün müdür?

12 TL. KDV DAHİL

ISBN 978-605-5541-41-5

Yordam Kitap